

Commentaria Ac Dispvtationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creatvrarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

Liber Secvndvs. De Singvlorvm Sex Diervm Operibvs, Et Septimi Diei
Reqvie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

LIBER SECUNDVS.

DE SINGVLORVM SEX DIE-
RVM OPERIBVS, ET SEPTIMI
DIEI REQVIE.

Deo in primis notanda sunt: Primum est inter corpora vniuersi quedam esse simplicia, & alia mixta. Priora sunt coeli, & elementa, ex quibus, vt Philosophi censem, vniuersum primario, & quasi essentialiter componitur, quia primarius ordo vniuersi secundum hæc corpora attenditur, & quia in illis corporibus prius factum est vniuersum actu & in se, & per propriam creationem. Mixta vero ex elementis constant, & in similiibus corporib. virtute continentur, & iuxta participationem illorum in vniuerso collocantur, ideo ad constitutionem vniuersi secundario pertinere dicuntur. Quod quidem secundum ordinem situm, quod ad uitatem vniuersi inter corpora, ex quibus constat, principie consideratur: non secundum ordinem perfectionis acceptendum est, nam in hac mixta corpora regulariter, seu ex genere suo supradicta simplicia. Vnde etiā sit, vt licet corpora simplicia productionis, seu executionis ordinem fuerint priora, nihilominus ordinem intentionis priorat multa, nam ad illorum generationem, & conseruationem simplicia ordinata sunt, & omnia tandem propter hominem, qui supremum gradum inter mixta continet, facta sunt. In praesenti autem materia de his corporibus secundum ordinem executionis tractamus, & ideo in precedentibus libro dictum est de creatione vniuersi prout ex simplicibus corporibus constat, in hoc vero de alijs operibus, quæ ad productionem, & conseruationem mixtorum a creatore vniuersi in eius exordio facta sunt, dicendum superest. Quia vero hac opera non simul, sed per successionem sex dieum a Deo sunt facta, ideo sigillatim etiam, & per singulos dies a nobis sunt explicanda.

Secundo aduertere oportet, in productione vniuersi tria opera distingui à Theologis, scilicet creationis, formationis, seu distinctionis, & ornatus. Hanc operum divisionem tradit D. Th. i. p. q. 6. in print. & latius explicat q. 70. a. 1. Habetq; fundamentum in verbis Scripturae, nā Gen. i. de operis creationis dicitur: *In principio creauit Deus, &c.* Et de operis distinctionis: *Divisit lucem a tenebris, &c.* *Dividit aquas ab aqua, & iterum, Congregentur aquæ, que sub celo sunt in locum unum. & appareat arida.* Quæ verba opus cuiusdam distinctionis significant. De operis vero ornatus intelligit D. Thomas verba illa quarti diei, *Fiant luminaria in firmamento celo.* Expressus vero in inicio cap. secundi, sit mentio ornatus in verbis illis: *Igitur perfecti sunt cali, & terra, & omni ornatus eorum.* Adeoque inter opera distinctionis, & ornatus, D. Thomas distinguunt, vt tribus primis diebus opus distinctionis, alijs vero tribus ultimis opus ornatus attribuant, vt eximis q. 67. & 70. manifestum est. Si quis tamen confidet in Scriptura verba etiā in operis quartæ diei, distinctionem indicat, cūm dicit, *Et videntur diem, & noctum, & sunt in signis, & temporis, & dies, & annos.* Sunt de operis sex dierum.

Et è conuerso etiam in opere diei primæ opus ornatus per illa verba significari potest, *fiat lux.* Sicut in quarta significari dicitur per illa verba, *fiant lumina.* Est enim eadem ratio. Idemque est de illis verbis secundæ diei, *fiat firmamentum, & de illis tertia diei, Germine terra herbam vircentem, &c.* Nam si productio animalium quinta & sexta die facta, pertinet ad ornamentum terræ, aquæ & aëris: cur productio vegetabilium facta tercia die ad ornamentum terræ non pertinebit? Quod enim animalia localiter mouentur, & ex ea parte vel maior, vel notior sit eorum ornatus: non impedit quoniam etiam vegetabilia ornent terram, pulchritudinem, & delectabiliorem illam reddendo, etiam si in illa fixa sint, & quietant. Præterquam quod etiam vegetabilia suum proprium motum habent, quo secundum augmentum, & diminutionem locum etiam a quo modo mutant, & varios colores induunt, que varietas, & ad ornamentum pertinet, & illum satis manifestat. Accedit, quod illa duo, scilicet, distinctione, & ornatus vix possunt opere sciungi. Nam distinctione (vt D. Thomas dicit) fit formando, & perficiendo, quod in formæ erat, & ideo etiam è conuerso ornatus non sit sine aliqua distinctione inter ea, que ad ornamentum pertinent, vel inter id, quod ornatur, & quo ornatur. Et hoc videtur etiam colligi ex citatis verbis Scripturae, *fiat & dividat quæ simul coniunguntur.* Idemque colligi potest ex verbis citatis in principio cap. 2. vbi solus ornatus additur perfectioni, id est, creationi cali, & terra. Et ita etiam Magist. in 2. dist. 12. in principio, & cap. penultimo & ultimo nihil distinguere videtur inter opus distinctionis, & ornatus. Vnde dicere possumus, illa duo non tam re, quam ratione, seu habitudine distinguuntur, nam ornatus dicitur per habitudinem ad rem, quæ formatur seu perficitur: distinctione vero est quasi relatio consequens per habitudinem ad alia. Unde licet fortasse per quādam accommodationem ornatus tribus ultimis diebus, & distinctione tribus prioribus attribuatur, quia in eis magis reluet: nihilominus, quia in re ipsa aliquid distinctionis, & ornatus in singulis diebus apparet, ideo singulorum dierum opera explicando, simul & indiuisi de his duobus operibus dicemus.

*Quo iādā modo admittit
tēda sint qua
descriptio opere
re scriptis
D. Th.*

C A P V T I.

*An lux primo die creata spiritualis, vel
sensibilis fuerit.*

Primi diei opus ferè vnicum fuit lucis produc-
tio, illis verbis significata, *Dixit autem Deus fiat lux.* *Prima diei opus lux, & facta est lux,* quæ ex parte opus hoc ad ornamentum mundi pertinet, vt iam tereti, & statim am-
plius ex re ipsa, & ex Partibus explicabo. Dixi autem, hoc opus fuisse ferè vnicum, & non simpliciter esse vnicum, quia statim additur, & divisi lucem
a tenebris, quod ad opus distinctionis pertinet: ta-
men, quia hæc diuisio non aliter facta est, quam
producendo lucem, ideo solum fuit quasi quid
F 2
conse-

consequens ad illam, & ideo utrunque pro eodem opere compueamus. Circa illa autem verba, quibus haec actio Dei describitur, scilicet *dixit, fiat, & factum est*, multa ab expitoribus *Genes*is tractantur, quae nobis necessaria non sunt. Satis enim certum est, illis verbis non significari aliquod sensibile Dei verbum, quod dixerit, *fiat*, quia nec tunc erant creature, que sensibile verbum audire possent, ut ibi *Basilius* adnotauit, nec sensibile verbum productioni lucis natura sua inserviebat, neque oportebat tunc illud tanquam instrumentum ad lucem creandam miraculo sumere. Ait autem *Theodore* qu. 9. in *Gen*. potuisse Deum uti voce sensibili propter invisibilis virtutes, ut efficaciam diuinum imperium agnoscerent. Sed profecto *Angeli*, ut ait *August*. libr. 11. de *Ciuit*. cap. 29. non addiscunt per sensibilia verba, sed per intelligentiam, vel revelationem mere spiritualem. Vnde melius ibidem ait illo verbo solum significari diuinum imperium internum spirituale, quo efficaciter vocat ea, quae non sunt tanquam ea, quae sunt. An vero ille actus imperij immediatè sit actus intelligentius, ut verbum, *dixit*, indicat, vel sit actus voluntatis, iuxta illud *Psalm*. 113. & 134. *Omnia quecumque voluerit feci*. Et an effectio ad extra sit immediate ab hoc imperio, vel a potentia exequente, iuxta illud *Sap*. 11. *Subest bi eum volueris posse*, quæstiones sunt generales, & alibi tractatæ.

2. *Vide in precedentibus par- se de Deo, tract. 1. 3. & 9. & disp. 10. Metaph. 1. et 27. Augu- stini sententia quod lux ul- la fuerit spiritualis.*

Eius funda- mentum.

Ruperti- ies- 1. in Gen. cap. 10. Quia addit coniecturam, quia si lux illa fuisset materialis, & alia à luce Solis tribus tantum diebus durasset, nam creato sole quarto

Tota ergo difficultas huius operis est in explicanda luce, quæ hoc die facta dicitur, quæ scilicet, vel quid fuerit, nem si hoc declaretur, qualis erit fuerit diuini lucis à tenebris, facili intelligetur. Duo autem sunt præcipue tractanda, primum in hoc cap. an lux illa spiritualis fuerit, vel materialis, secundum in sequenti quænam fuerit in quoque ordine constitutatur. Circa primum est celebris sententia *Augusti*, afferentis lucem illam fuisse spiritualem, & angelicam. Ita docet lib. 11. de *Ciuit*. cap. 7. & 9. *vbi cum aliqua dubitatione lo- quitur*: alijs vero locis idem confitentes affirmat, ut videre licet lib. 1. *Gen*. ad *litter*. cap. 3. & 9. *vñque ad finem*, & libr. 4. à cap. 21. *vñque ad 28. maximè vero in Imperfect. cap. 5.* & idem habet libr. 22. contr. *Faust*. cap. 19. & lib. 1. contr. aduersarium legis & *Prophetarum*, cap. 10. 11. ac 12. Fundamen- tum *Augusti* in summa est, quia *Scriptura* potest de spirituali luce propriè, & sine metaphora intel- ligi, quia lux spiritualis superior, & certior est quam materialis, ut dicit in dicto cap. 5. Imperfecti: ergo sine metaphora possunt illa verba de luce spiritua- li intelligi. Ergo ita sunt intelligenda. Hanc con- sequentiam probat duplicitè, primo in dicto loco de *Ciuit*. quia *Angeli* creati sunt intra illos sex dies quia sunt creature Dei, & non sunt facta ante illos sex dies, quia initium creandi fuit illorum dierū principium, neque post illos sex dies, immo nec post quartum diem, quando facta sunt astra, quia tunc *Angeli* iam laudabant Deum *Iob* 38. Neque etiam sub operibus secundi & tertij diei continentur, ut constat ex verbis *Genes*. ergo fuerunt opus primi diei, & per lucem significantur. Secundo idem probat in alijs locis, quia explicari non potest, quæ lux materialis tunc creari potuerit. Quia sol cum sua luce creatus fuit quartu die: ergo lux illa primi diei non fuit lux Solis, neque alia probabiliter cogitari potest. Præsertim, quia si lux illa materialis fuit, etiam diuini inter diem, & tenebras de materialibus debet intelligi: nulla autem alia lux fuit causa diuisionis inter diem & tenebras, nisi lux Solis: ergo non potest opus huius diei de illa luce, vel diuisione materiali intelligi. Et hanc *Augustini* sententiam maximè defendit *Ruperti* 1. 1. in *Gen. cap. 10*. Quia addit coniecturam, quia si lux illa fuisset materialis, & alia à luce Solis tribus tantum diebus durasset, nam creato sole quarto

die evanuisset. Hoc autem nec docet, nec est con- sentaneum intentioni *Moysis*, qui effectum mundi permanentis & stabili describere voluit. Eandem sententiam sequutus est *Eucherius lib. in Gen. ca. 2*. Citantur etiam pro hac sententia li- dorus de summo boz. 20. c. 10. *Beda in Exaem.* & su- per *Gen.* & *Glossa ibidem*, & *Magist. D. Thom.* & alij Scholastici. Veruntamen hi quæ non adha- rent huic sententia, sed illam tolerant, aliam non excludendo.

Est autem obscurum apud *Augustinum*, quæ fuerit spiritualis lux, quæ illo dicitur, & per illa verba facta, an scilicet ipsa substantia *Angelorum* cum suo lumine naturali, & intellectuali, eiusque creatio: an vero fuerit sanctorum *Angelorum* glo- rificatio. Nam in multis locis sentit *Augustinus*, *Angelos* creatos fuisse in primo instanti creatio- nis mundi, & comprehensos a *Moysi* sub nomine *cœli* in verbis illis, *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, ut in superioribus rerum ex lib. 9. *Confess. 9.* & 16. & in *Imperfect. Gen. cap. 3.* & lib. 1. *Genes* ad litter. cap. 9. & lib. 4. cap. 32. Ergo creatio *Anglorum* quoad substantiam & proprietates natu- rales eius, non potest ad opus primi diei pertinere, siue isti dies sunt naturales, sive intellectuales, ut *Aug. vult*, quia opera illorum debent esse distincta tam pater se, quam à creatione mundi, prout in primo instanti facta est. Quapropter probabilius videatur, cum *Augustinus* dicit, *lucem* hanc primo die factam fuisse spiritualem, & angelicam, hoc in tellexisse de illuminatione supernaturali facta in sanctis *Angelis* per infusionem luminis glorie & visionis beatitudinis accepunt. Atque ita cum dicit nomine cœli signifi- cari *Angelos*, loqui de *Angelis* quoad naturam seu de creatione illorum: cum vero dicit significari nomine *lucis*, loqui de *Angelis* quoad gloriam: ut aperte significat dicto lib. 11. de *Ciuit. ca. 4. dicens*, *Aut lucia nomine significata est sancta Ciuitas in sanctis angelis, & spirituus beatitatis de qua dicit Apostolus que regit est Hierusalem, &c.* Et ita etiam accipientur quod in cap. 9. art. 1. *Angeli* in narratione *Genes* comprehensos esse vel nomine *cœli*, vel potius nomine *lucis*. Et hoc confirmat quod eisdem locis art. illud mane primi diei fuisse cognitionem maruinam *Angelorum*, quia in visione beata confitit, ut fia- pra oftensum est. Deniq idem conuinetur, nam diuisionem lucis à tenebris primo die facta exponit *Augustinus* de diuisione inter bonos, & malos angelos, ut ex eisdem locis constat: ergo nomine *lucis* non potuit angelicam naturam significare, nam in illa non sunt separata boni à malis angelis, & ideo segregatio inter illos non est in primo instanti creationis facta, quanvis probable sit in primo die factam fuisse, ut in superiori tractatu disputatum est.

Nihilominus dictum est, aliquam lucem sen- sibilem, & materiale factam esse in opere primi diei, & ad literam significari per illa verba, *fiat lux, &c.* Hac est communis opinio *Basil.*, *Ambro*si, *Chrysostomi* homil. 3. & aliorum Patrum, & Do- citorum, quos statim referemus, explicando, quænam fuerit illa lux. Præterea omnes patres, quinque agant angelos comprehensos esse à *Moysi* in 1. cap. 1. *Genes*, manifestè supponunt, non fuisse signifi- catos ad literam nomine *lucis*, ac proinde lucem illam sensibilem fuisse. Sunt autem illi patres *Athanasius*, *Chrysostomus*, *Basil.*, *Epiph.*, *Hieron.*, *Cyrill.* & *Theodore*, citati superiori lib. 6. Præterea sententiam hanc ampiebitur Ecclesia in *Hymn. Dominic. ad Vesper. dicens*.

Lucus Creator optime,
Lucem diuorum proferens
Primordiis lucis noua
Mundi pars aeternam originem.

SVARE
de Angelis
re 6. dierum
annua

Vbi aperte de hac luce sensibili loquitur. Ratio-
ne item probatur hac sententia ex dictis in vlt-
cap. precedentiis libri, vbi ostendimus hos sex dies,
in quibus ornatus est mundus, ex his materiali-
bus, & sensibilibus, ac naturalibus, quibus vti-
mur, scilicet, sed hi dies conficiuntur ex luce visibil-
i, seu ex præsentia, & absentia eius: ergo talis fuit
etiam primus dies, in quo facta est lux: ergo lux illa
est expresse describere voluit ornatum huius mun-
dus visibilis. Iuvante etiam omnibus aliis circumstan-
tiæ, & vesti illa de tenebris quam ponderauimus, i-
tem quod illa verba, dies, nos, mane, & vesperæ, non
nisi per metaphoram ad spiritualia transferuntur
ergo in illo loco non nisi sensibiliter sumuntur: er-
go eodem modo intelligenda est lux, quæ illius
dies & noctis, &c. initium, & origo fuit.

ille primus dies, in qua facta erat lux, & tenebris sensibili, & materialis fuit: nam ex praesentia, & absentia eius factus est. Secundò, quia verba illa, & tenebra erant super faciem abyssi, quia proxime ante opus primi dicuntur, de tenebris materialibus ad litteram intelliguntur, vt supra probatum est, & pater manifestè ex subiecto illarum tenebrarum, quod verbis illis super faciem abyssi, indicatur: nam abyssus aquarum profunditatem significat, & ex omnibus sententia supra dictum est, & denotant sequentia verba, & anus Domini feretur super aquas: factis autem abyssi, dicitur extrema pars, vel superficies aëris, vel aqua: ergo abyssus illa erat subiectum illarum tenebrarum: fuit ergo subiectum materiale: ergo & tenebrae materiales erant, sed lux facta est illo primo die ad depelendam tenebras: ergo lux etiam sensibilis, & materialis fuit, & ita intelligenda sunt illa verba, *Et diu sicut in tenebris, nam de eisdem tenebris in utroque loco fermo est.*

Confirmatur ex ratione quā sancti Patres redunt, ob quam Deus à creatione lucis ornatum viuenter mundi sensibili inchoauit, nimirum quia lux est quā viuenterale ornamentum celorum, & elementorum, & viuenterarum rerum sensibilium, quia in tenebris decor & pulchritudo rerum cenni non potest. Vnde in lib. 4, Esdræ cap. dicitur, *Ereverunt spiritum & tenebra circiter in faber-ia, & silentium sonus vocis, homini nondum erat ab aste, unde dix stide thesauri tuis profirilumen luminosum, quo appareret opus tuum.* Et hanc ratione maxime vtuntur Basil. & Beda in *Exaem.* & *Damaç.* lib. 2, de *Euseb.* cap. 7, & Hugo de sancto Victore lib. 1, de *Sacram.* p. 1. c. 8. & sequentib. Accedit, quod cum de cœruleo Deus non simul, sed certo dierum numerum mundum componere, & ornare propter rationes, quas in fine præcedentis lib. terigitimus, & alias quæ in thesauris diuina sapientia latent, & ab initio illorum dierum duratio totius mundi computanda esset, necessarium fuit, vt lux sensibilis, quæ fundamentum est, & quæ formalis causa simul cum motu suo diem constituens, statim in

6.
Ad fundam
Augustini
in num. 2.
multiplex
responsio.

primo die creetur: ergo lux, quæ tunc creata dicitur, materialis, & sensibilis fuit. Ultimò confirmari hoc potest illa generatio regula, quia in superioribus levi & sumis, quia verba Scripturæ quo adhuc positi in proprietate sunt accipienda, præferim in historica narratione: sed lux in significatio maximè propria & visitata hanc sensibiliter lucem significat: ergo de hac in intelligenda sunt verba Moyis. Neque satisfacit responso, quam Augustinus in suo fundamento indicat, quod etiam de spirituali lumine lux proprie dicitur, nam licet hoc verum sit secundum quandam significatiō, altiorem quidem ex parte rei significat, nihilo minus absolute illa est secundaria significatio ex sapientium visu derivata, spectata primā illius nominis impositōne. Nam, ut D. Thomas i. p. q. 67. art. 1. notauit, hæc vox *lux* primò imposta est, ad significandum id, quod facit manifestacionem intensius visus, & obiectus, quæ sit in lumine, & in

C A P V T I I.

Quæ fuerit sensibilis lux primo die creata.

Conueniunt omnes, qui lucē illam sensibilem
esse affirmant, fuisse formam illā eiusdem rationis
cum hac luce, quā experimur, saltem quoad
hoc, quod erat essentia quādam aēris, tenebras
stare de opere lēx discrim.

depellens, ut dicit Basil. in 5. cap. Isaiae, seu quæ corporum colores, & pulchritudinem manifestabat. Quia vero in quarto die dicitur Deus fecisse magna luminaria in celo, obscurum, & difficile ab omnibus iudicatum est; quænam fuerit illa prima lux, explicare. Quia ex altero loco manifestè collegi viderit, non fuisse lucem alicuius astri celestis, nec etiam Solis, qui postea factus dicitur: quæ ergo, vel cuius corporis esse poterit illa lux. Aliunde vero videtur ex superiori dictis sequi, hanc lucem, non aliam, quam Solis esse potuisse. Nam diximus omnia corpora celestia in primo instanti fuisse creata: ergo etiam colum Solis: ergo & ipse Sol, nam est pars illius celo, quod integrum creari debuit, nec potuit aliter sine miraculo non necessario creari. Item quia proprium opus creationis substantiarum corporalium in illo momento consummatum est, sol autem secundum naturam suam non fit ex materia præiacente, sed ex nihilo per propriam creationem. Nec spatium illud, quod globus Solis in suo celo replet, potuit esse aliquo tempore vacuum, aut sola materia informi; aut alio corpore repletum, ex quo postea sol generatur: ergo substantia Solis primo die creata fuit. Vnde fieri videtur consequens, etiam lucem eius fuisse tunc factam, quia vel est forma eius, ut Nazian. infra citadus loquitur, vel est proprietas naturalis, ita intrinseca Soli, vt absque illa sine magno miraculo creari non potuerit: ergo lux co-creata est corporibus in primo instanti: quomodo ergo postea facta esse dicitur?

Propterea has difficultates Doctores in plures, & dissentientes sententias diuersi sunt. Prius vero quæ illas referam, nonnulla de luce præmit: oportet, primum est, lucem in abstrato sumptu, seu conceptum non esse rem substantem, nec substantiale formam, sed qualitatem accidentem, realem, & materiale. Ita docuit D. Thomas 1. p. q. 67. art. 2. & 3. & traditur Philosoph. in 2. de Anima, quod hic supponendum potius est, quam probandum, tum quia non inquirimus ex professo naturam lucis, sed tantum opus primæ productionis eius explicamus: tum etiam, quia substantia, vel substantialis forma non est per se sensibilis sicut est lux: tum etiam quia lumen, quod vel est eiusdem naturæ cum luce, vel est proxima participatio eius, accidens est, quod in aere generatur, & corruptitur: ergo etiam lux est accidens quoddam, & consequenter qualitas, quia in nullo alio prædicamento collocari potest. Addimus vero esse qualitatem realem, quia licet ab aliquibus vocetur intentionalis, ad distinguendum illa à qualitatibus elementaribus, quia est purior, & excellentior illius: nihilominus vera forma realis est, cu & sit per se sensibilis, & plurim alteratio nū principium esse possit. Denique materiale esse dicimus: quia & est in subiecto materiali, & ab eo pendet in suo esse, & in eo extentionem quantitatis habet. Scio Basilius vocasse lucem primo die creatai immaterialem, & Nazian. incorpoream, in quo autem sensu loquuti fuerint, infra dicam.

Deinde suppono, lucem diuidi posse in naturalem, & gloriosam: naturalis est, quam in his corporibus naturalibus videmus, gloriosam autem vocamus, quæ in sanctorum resurgentium corporibus futura est, de qua an sit alterius ordinis à naturali luce, seu in substantia sua supernatura lis, vel qualis futura sit, ad præsentem locum non spectat: solum ergo supponimus, quod omnibus in confessu est, lucem primi diei naturalis ordinis fuisse, nam ad naturæ ornamentum pertinuit, & ad distinguendum naturalem diem, & noctem, creata est. Deinde adiutorio Philosophos accurate distinguere inter lucem, & lumen: nam lucem vocant, quæ per se, & quæ ab intrinseco coniuncta

Arguitur
lucē primo
die creata
non fuisse a
līcūs atri,
vel etiam
Soli.
Arguitur
fuisse.

Secundo.

Notatio 1.
de natura
lucis.

Notatio 2.
de distinctione
lucis.

Notatio 3. de
distinctione
lucis à lu
mine.

est alicui substantie, & quasi fons est, & principium lumen, lumen autem vocant splendorem, seu qualitatem similem luci, ab illa distincentem, & corpori, in quo inest in trinsecus aduenientem, & quibus qualitatibus luce, & lumine, an species, & sentiali differant, vel tantum in illis accidentibus conditionibus, physica quæstio est, qua ad præsens non refert. Nam quod attingit ad verba Genesis, non existimò nomen lucis in eo rigore, in allegatis verbis accipendum, nam ubi vulgariter habet *flat lux*, Septuaginta habent, nomen *ēos*, quod lumen significat, vnde notat ibi Euseb. & Ascanius in Glossa magna, illam distinctionem lucis, & lumen in Scriptura non feruntur. Denique adiutorio lucem, in dicto rigore philosophico sumptum distinguunt postea ex corporibus, quibus con natura inest: sic enim alia est lux Solis, alia: pupillæ, alia aliquarum gemmarum, vel quorundam etiam animalium lumina vero distinguunt postea, vel ex causis efficientibus, vel distinguunt foli, lumen Solis, vel candela, vel ex subiectis, vt lumen lunæ, stellarum vel aëris, in quibus distinctionibus omnibus, vt sèpè monit, non spectamus rigorosum gradum distinctionis inter hæc membra, quod Philosophorum est, latiusque scribimus in tractatu sequenti de anima lib. 3. cap. 14. sed tandem ysum omnium, & propriam significationem obseruanus, vt opiniones Doctorum, & nostra refutatio facilius intelligantur.

Est igitur prima opinio, qua dicit lucem illam fuisse quidem in substantia, & entitate eadem lucem, quam nunc sol habet, non tamen fuisse factam in ipso sole, neque in hærentem illi tantum subiecto, quia huius opinionis auctores supponunt solenam non fuisse tunc factam quod subiectum, sed quarto die. Quomodo autem, aut in quo subiecto facta fuerit lux illa, varijs modis exponuntur. Primum est, lucem illam factam esse extra omnem subiectum, & per se existentem. Ita sentit Beatus fil. homil. 2. Hexaemeron, circa finem, & latus homil. 6. circa princip. dicens, prius esse producam ipsum naturam lucis, & postea esse corpus Solis productum, vt primogenita luci vicio quam efficiat & ideo primam illam lucem fineram, & immaterialem vocat. Non quia non esset forma corporalis, sed quæta, & apta corpori in esse, sed quia non era corpori immersa, sed separata. Eiusdem sententia fuit Gregor. Nazianz. Orat. 43. in nouam Dominicam, ubi lumen illud dicit à principio non fuisse solare, sed incorporeum, inquit, & Solus expers, id est, à sole, & ab omni corpore separatum, sed postea inquit, ad terram terrarum illustrandam Solis traditum. Neque ignorauit Nazianz. id non potuisse sine miraculo fieri, imò propter miraculi magnitudinem factum esse censet. Nam cum in aliis rebus (inquit) materiam prius condere, ac deinde formam coniugire, vt materialis mundus miraculi speciem inderet, formam materiali remprodulit, ac postea materiam induxit, lumen enim forma Solus est, vtique sensibilis. Et eadem sententia indicat Anastasius Sinaïta lib. 4. Hexaemeron, & Athanas. q. 83. ad Athiochum, in dictum locum Gen. quatenus dicit lucem primo die factam in quarto fuisse in sole positam, vel inter sydera distributam, quod etiam sentit Theodor. in verba illa Psalm. 4. 8. Laudate eum Sol, & lumen, laudate eum, stellæ & lumen. Et in eodem sensu dicit q. 14. in Gen. Deum creasse lucem prout illibut, & postea illam pro arbitrio suo distribuendo, lumenaria parua, & magna condidisse. Et plura similia pro hac sententia ex Patribus refert. Ascan. in Glossa magna.

Veruntamen, vt sèpè ex doctrina August. diximus, in prima rerum conditione non sunt facile credenda magna, & inusitata miracula, quia tunc deus creaturam condebat, & ideo contentaneum

SVARE
de Angelis
in 6. dierum
animarum

uit sapientie ipsius connaturali modo vnamquā que rem condere. Nam miracula ad supernaturā rem ordinem spectant, & non solent à Deo fieri, nisi infidei confirmationem, seu exercitum, & ideo nulla tunc erat opportunitas, vel ratio faciendi tale miraculum, quale fuiisset lucē separata creatura, & conferuari. Deinde supponit illa sententia corpus solis quoad substantiam suam non fuisse factum; quando fiebat lux, cuius contrarium argumento factō sufficienter existimō conuinci, nisi etiam negamus creationem omnium ccelorum quoad eorum substantiam simul, & in principio factam fuisse. Quod si sol tunc iam erat, incredibile profectō est, lucem suam tā sole creatam fuisse, cūm sit proprietas illi connaturalis. Et alia etiam difficultates in hac sententia occurserunt, quā alij communes sunt, easque statim notabimur.

Et ergo secundis dicendi modis, lucem fuisse creatam in alio corpore à sole distinctō, quod alij nubem lucidissimam, alij ignem, alij confusę splēndidissimum corpus nobis ignotum appellant. Ita loquitur Hugo de S. Viātore l. 1. de Sacram. p. i. c. 9. & i. o. ait enim, fuisse aliquod lucidum corpus, vicem solis operari. Et rationē inquires c. ii. cur Deus non statim fecerit solem, respondet, fortassis tunc non fuisse mundum dignum plena luce, aliquam tamē accipisse, vīde, et (inquit) exire ad ordinem, & dispositionem. Sicutem Petr. Comestor, Lyrān. & Abul. Vocant nubem lucidam. Ex Scholasticis eod. modo loquuntur Alens. p. q. 46. memb. 5. a. 1. Vbi vocat corpus lucidum formatum ex praiacenti materia: & cīat Bedam dicentem fuisse nubem lucidam, quod etiam habet Bonau. in 2. d. 13. art. 1. q. 1. cum Magistro ibi. Alij verò lucem illam vocantē splendentem, & emicantem. Ita loquitur Greg. Nys. lib. de hist. f. x. dier. & quidem obscurissime. Item Damasc. l. 2. de fide c. 7. & Hermes apud Cyril. l. 2. cont. Iulian. & videntur quidem aquando Patres loqui de proprio elemento ignis. Sed in eo sensu sententia illi probabilis non est, tunc quia elementum ignis in principio cum ceteris elementis est, tunc etiam quia purum elementum ignis licet in se lucidum sit, parum, vel nihil illuminat, tunc tamē ad illuminandum orbem corpus lucidissimum, & ad emitendum lumen densissimum necessarium fuerit: tunc etiam, quia si lux ignis sufficiens tunc fuisse ad orbē illuminandum, & diem, ac noctē dividendam, semper id fecisset, & ad illud munus superuacaneus sol fuisse. Vt ergo illa opinio tolerabilior sit, credibile est hos Patres nomine ignis intellexisse corpus quod tam ex materia elementarum formatum, splendidissimum, & ad lucendum efficacissimum. Autores inq. huius sententiae principē voluerunt vitare illud miraculum de luce separata, & subsistente in prima productione sua, quod praecedens opinio introducebat. Quia verò cum illa conuenient in alio puncto, quid sol quo ad substantiam suam non fuisse vsq; ad quartum diem creatus, consequēter cogitarūt alij corpus quod eis lucis subiectum fuerit. Non potuerunt autem consequenter dicere, corpus celeste fuisse, nec cum noua materia ex nihilo creatum, & ideo intulerūt fuisse nouum corpus ex praiacente materia diuina virtute formatum, & ad lucē sustentandam accommodatū.

Inquirunt autem consequenter dicti auctores, quid de illo corpore quarto die, & creato iam factū, fuisse: nam ex hac interrogatione præcipua difficultas huius opinionis consurgit, vt ex D. Th. p. q. 67. ar. 4. ad 2. colligatur. Vnde varie ad illam respondent Doctores prædicti, quidam dicunt nubem illam quartu die fuisse corruptam, seu in praiacentem materiam conuersam, qui cōsequenter dicere debuerūt lucem primo die creatam in quarto extinctam, seu destruktā esse, quia,

corrupto subiecto, accidens illi inherens consequenter destruitur. Neq; hoc admirandum esse putant, quia illa lux vicaria fuit luci solis: & ideo, creato sole cū sua luce alia necessaria non fuit. Hoc autem alijs videtur incredibile propter argumentum cap. p̄. ex Ruperto tactum, quod his verbis ipse proponit lib. 1. in Gen. c. 10. Vide vitrum conditum sit tanta maiestas, vicariorum dierum opera transferit in secundum, & in secundū facili, præceptumq; ponet illis, quod non præteribit: opus autem prima luci tale faceret, quod mutato consilio post exiguum triduum funditus extingueret.

At vitandum ergo hoc incommodum dixerunt alij substantiam, quidem illius nubis quarto die fuisse dissolutam: lucem verò, quæ in illa erat, in sole fuisse inclusam, illique inherentem usque hodie permanere. Nam de substantia illa non reputant inconueniens, vt citō transierit, quia non fuit in opere primi diei præcipue intenta, sed tantum ut esset vehiculum lucis. At lux ipsa, quæ principaliter intenta fuit, debuit esse permanens, & cum ceteris rebus creatis perdurare. Veruntamen haec responsio plura multiplicat miracula, & cōsideratione satisfacit difficultati. Vnum miraculum est, quod corrupto subiecto non corrumpatur accidens illi inherens. Aliud est, quod idem accidens transeat de subiecto in subiectum, quod in eo causa maius fuisse, quia sol non fuit factus ex materia illius nubis, sed ex nihilo creatus fuit. Item cum lux solis sit proprietas naturalis eius, ac proinde fluens à forma eius, non poterat sine miraculo fieri, vt lux iam facta ab extrinseco illi adueniret, & adiungeretur. Quibus omnibus non satisfacit, qui dixerit, diuina omnipotētia omnia hæc fuisse possibilia. Nūc enim (vt dixit Aug. 2. Gen. ad lit. c. 1.) quemadmodum Deus instituerit, naturas rerum secundum scripturas eius, nos conuenit querere, non quid in eis velex eis ad miraculū portentis sua velit operari. Et præterea non caret incommodo afferere, produxit Deum substantiam illius nubis, (qua non poterat non esse perfectissima, cum fuerit tantæ lucis capax,) vt illam post breve tempus in nihilum redigeret, vel saltem sua sola virtute corrumperet. A quo enim alio potuisse tunc illa substantia destrui. Nam quod quidā aīunt, nubem illam fuisse radijs solis dissolutā, verisimile non est, nam si luce sibi inherente, quod ad illuminandum mundum sufficiebat, optimè conseruabatur, cur sol radijs dissoluta fuisse.

Vnde alij dixerunt, nubem illam lucidam si. 3. Responso dupliciter ex cogitata. mulcum sole permanisse, & adhuc durare, quod duobus etiam modis cogitatum est. Vnus est, vt fuerit inclusa in cōsolo solari, & in eodem Solis loco tanquam gemma in annulo. Alter modus est, quod manferit nubes illa per se separata, non tamē videatur propter excellentiam lucis Solis, & consequenter, vt simul cum sole vñiformiter moueat, ne post occasum Solis discerni, aut cognosci possit. Sed neuter modus verisimilis est.

Non quidem prior, quia corpus illud non potest

Regicētis prior.

in fine magno, & perpetuo miraculo esse in eodem loco adequato Solis simili penetratiū cum illo. Neque etiam fingi potest, quod intra locum illum solare corpus ultra propriā naturā exiguum condensatum fuerit, vt minus spatiū occupando, alteri corpori lucido locum praberet: eī enim hoc non solum superfluum, sed etiam valde imperfectum. Cur enim D E V S naturalem Solis dispositionem mutaret, & in præternaturali statu perpetuo illum conseruaret. Vel si quis dicit, illum Solis densitatem, quam nūc habet, esse illico naturalem, cur D E V S non creasset solerantē magnitudinis, vt in eadem dispositione quoad densitatem, vel raritatem permanens, totum illum locum posset replere? Nullus enim

prudens negabit, hoc Deum facere potuisse, vel corpus Solis capax illius magnitudinis fuisse, vel longe perfectius esse, quod totum illud corpus, quo locus iste repletur, sit unum integrum, perfectum, ac singulare, & illi loco adaequatum, quam quod fuerit ex duobus corporibus diuersarum naturarum aggregatum. Praeterquam, quod illa nubes fuit natura elementaris, incredibile est, permanere nunc in loco coelesti, & supra tres inferiores coelos, Soli quasi permixta. Si autem illa nubes fuit ex materia coelesti, erit quidam parvus Sol, ex quo, & ex alio Sole quanto die facta integer prout nunc est, coagmentatus sit, quod quidem cogitare, ut compositum ex duobus corporibus distinctis, & non continuis, vanissimum est. Dicere autem illum parvum Solem printo die factum, quanto die creuisse in Solem magnum: & contra naturam coelestis corporis est, & contra fundamentum illius sententia, quod substantia Solis quanto die facta fuerit, nam Scriptura non dicit, Deum augmentasse Solem, vel fecisse partem eius quanto die, sed absolute fecisse luminaria magna, &c.

Rejecitur posterior.

Alium item modum fingentem nubeculam illum lucidam extra solem permanentem, & ita illi coniunctam, ut discerni non possit, refert August. lib. I. Genes. ad liter. c. 10. & tacite rejicit tanquam rem superfluum, & fine fundamento dictam. Quod etiam sensit Damascen. lib. 2. de fide c. 7. Nam cum ipse sentiat, lucem primo die factam, in Sole & stellis positam fuisse, subiungit, *N* queverò primigeniam lucem luminaribus istis summis ille rerum opifex id circa impostrit, quod aliterius lumine penuria laborare, sed neclux illaines, ac superuacanea manere. Denique minus credibile est, Deum fecisse corpus illud propter solum usum trium dierum, & postea sine ylo usu illum conferuisse, per tota secula, & motum eius uniformiter cum sole, vel sub sole conservans, solam non discerni posset sine alia virilitate, vel fructu. Minus, inquam, credibile hoc est, quam quod post primos tres dies statim fuerit disolutum, quia nec per se ad pulchritudinem, vel integratatem viuierii pertinebat, nec usum iam erat. Neque etiam dici potest, corpus illud non durare sine fructu, quia coniunctum Solis fortior fit illuminatio, quam si sole tantum fieret. Hoc enim est contra perfectionem, & sufficientiam diuinorum operum, fecit enim Deus solem, ut luminare maius, quod praeiit diei: ergo fecit illum ad tale munus sufficiens, & cum efficacitate necessaria ad illuminandum mundum, quantum ad illius statum & regimen sufficiens, ac conueniens fuit.

Ex his ergo concludimus, nullum coheruentem exitum habere potuisse post triduum nubem illam, ac proinde credendum non esse à Deo fuisse in orbem terrarum introductam, cum in illo non esset permanens, nec ex ea aliquid nobilius illa esset generandum. Quia ex illa non potuit generari sol, quia non est factus ex materia corruptibili, ut iam supra diximus. Propter quod alij tandem tentant illam non fuisse nubem ex materia elementari, sed fuisse globum quendam coelesti materia constantem, & perpetuo durabilem, & ex eo fuisse postea factum solem, non per substantiam mutationem, sed per materia condensationem, & configurationem, & lucis accessionem. Ita feret Perierius. Sed non videntur haec fatis consequenter dici, maximè cum ipse tanquam unum ex principiis huius materiae fundamentis illam regulam Augustini supponat, quod in natura institutione non sunt introducenda miracula, prorsim vbi diuina reuelatio ad illa admittenda non cogit. Nam eadem ratio est de quounque opere praeternaturali, nam suo modo miraculosum dici potest. At vero condensatio corporis, seu materia coele-

sis omnino praternaturalis tali corpori est: ergo haec etiam condensatio non est ponenda in illo corpore lucido facto primo die, si fuit coeleste, quoad substantiam fuit ipse sol, quoniam vel forma illius corporis postulat in materia sua tantam densitatem, quam nunc habet sol ut sit conaturali modo: & sic corpus illud fuisse à principio sine conaturali dispositione factum, quod est contra perfectionem diuini operis, nam est monstrum, nisi dicatur esse miraculosum, aut propter solam obedientiam potentiam non fuisse violentum. Vel è contrario, si corpus illud in sua naturali dispositione creatum fuit, condensatio postea subsequta fuit violenta & praternaturalis. Neque enim dici potest, illam formam esse indifferenter adhuc, vel illam condensacionem, cum omnis forma certam dispositionem in sua materia conaturaliter potuisse, que dispositio in corpore incorruptibili esse debet naturaliter immutabilis. Magisque virget haec ratio, quia Scriptura, nec dicit, nec indicat, cuius densitas, vel raritatis corpus illud fuerit: cur ergo fingitur fuisse ratius, quam sit Sol, cum virtusque substantia eadem fuerit? Item cur cogitatur maius magnitudinis, & extensis, quam sit globus solis, ut condensari oportuerit, ut locus Solis illud capere posset? Item cur supponitur fuisse alterius figuræ, quam Sol, ut noua figuratio indigent, cum de hoc Scriptura nihil dicat, nec sine magna mutatione incorruptibili corpori repugnante, ut potuerit? Ac denique unde consilium, lucem factam primo die non fuisse tam intensam, quam est lux Solis, ut fuerit necessaria postea lucis accessione, quod ut statim dicam? Sol etiam praeternaturaliter fuisse. Denique ista sententia supponit corpus Solis quoad substantiam suam primum esse factum extra locum, quem nunc occupat in suo orbe, & post tres dies fuisse ibi includum, quod valde praternaturale est, & habet difficultates in principio tactas: & ideo non est facile credendum, cum Scriptura non cogat. Tota etiam haec opinio supponit, vel orbem Solis non fuisse in principio creatum, cuius contrarium docimus, vel fuisse creatum sine globo Solis, quod monstruosum judicamus. Propter has ergo difficultates hunc secundum dicendi modum non amplectimur.

Tertius modus dicendi est, lucem illum fuisse tandem cum luce Solis, & non fuisse ab omnibus corpore separata, neque alteri corpori, quam sola lucis, & in haec se, sed in ipsorum sole fuisse factam. Ita tamen, ut prius substantia Solis fuerit creat, vita, & que in primo instanti creationis cali, & terra, postea aliquod verò tempus factam esse lucem in ipsorum corpore Solis. Quantum verò fuerit illud tempus, incertum nobis est: quia non est reuelatum: quod verò aliquod fuerit, probat haec sententia ex verbis illis, *Et teneb. erant super faciem terrae ad quas tenebras depellendas, vel a die diuidendas, facta est lux: ergo, si substantia Solis iam erat, quando erant illæ tenebæ, profectò præcessit tempore fine luce, nam tenebra tempore præcesserunt lucem, ut in fine libri præcedentis diximus. Et quidem quod ad literam Scripturae pertinet, nullam habet haec opinio difficultatem in verbis, quibus opus primi diei narratur: imo in omnibus proprietate, & rigore illis cohæret. Superest verò illi difficultas, quæ ex opere quarti diei nascitur, quam nos objicere non possumus, quia inferius à nobis disoluenda est cap. 8.*

Nihilominus tamen huic sententia non adhuc remus, quia semper in illo principio perfidimus, quod Deus in principio nullas res condidit praeternaturali, monstruo, aut miraculoso modo. Solem autem carere luce monstruosum est, ac

SVARE
de Anno
RE 6. dicitu
serium

4. Refutatio
Perierii.

Impugnat.

præternaturale, & sine magno miraculo fieri non poterat: ergo verisimile non est ita fuisse creatum. Probatur minor, quia recta ratio naturalis omnino suadet credere, lucem solis esse intrinsecam proprietatem eius, ab illius forma naturaliter relutantem, non mirus enim sol est per se lucidus (virque per se secundò) quam ignis sit calidus, creare autem ignem calore priuatum, nimis præternaturale esset, ac miraculose: ergo etiam creare solem sine luce, præternaturale & miraculosum fuisset. Vnde aliqui, prædictam sententiam moderantes, dicunt, non fuisse creatum solem si ne omni luce, sed cum minori, quam ad illuminandum mundum erat necessaria, & hoc augmētum recepisse, cum dictum est, *fiat lux*. Veruntamen hac moderatio nō soluit difficultatem sumptam ex ratione naturali, & minus propriæ verba exponit, quia non dictum est, *fiat lux*, sed, *fiat lux*. Quod si hæc verborum extensio permittatur, ut fortasse permitti posset, si aliud non obstat, alio facilius modo verba illa poterunt exponi, vñfrā videbimus. Probatur igitur prius, quia non lux remissa, sed tota; quam nunc sol habet, est propriæ naturalis eius: non est enim maior ratio de uno gradu, quam de alio: ergo creare solem cum minori luce, seu remissa, etiam fuisse opus imperfictum, & præternaturaliter. Et confirmatur, nam credimus, Deum, cuius operatione perfecta sunt, creasse Angelos, et omni perfezione sibi contnaturaliter debita, & hominem creasse, non solum cum perfectione debita naturæ, sed etiam cum omni perfectione dicente, & convenienti illi statu, & operi manuum eius. Ergo cum proportione idem de elementis, & de corporibus coelestibus cogitandum est, saltem quod intrinsecas, & connaturaliter debitas proprietates: cur ergo aliter de sole iudicahimur? Dicit aliquis opera D E. I non esse ratione naturali tam exactè merienda, potuit enim propter altiorum finem creare solem sibi luce carentem, etiam si hoc præter naturam fuerit, ut vel per hoc intelligentes homines in sole nihil esse diuinitatis, neq; aet aliquid virtutis habere, sed sub dominio Dei esse, à quo tunc lucem habuit, quando Deus illam conferre voluit. Respondetur, nos minimè negamus, id Deum facere potuisse, neque etiam inuenire potuisse rationes ad id faciendum, si facere voluerit. Dicimus tamen, id nō esse credendum, nisi reuelatum esse probetur, neque etiam illum productionis modum pro prima rerum institutione esse accommodatum. Neq; ad illum finem instruendi homines erat miraculum illud necessarium, tum quia satis ostenditur, nihil diuinitatis esse in sole ex eo, quod creatus à Deo est: tum etiam, quia magnetum illud hominibus confare non poterat, nisi per diuinam reuelationem, & hæc: ideoq; nihil cōducere poterat ad persuadendum, solem non habere à se, sed à Deo lucem suam & perfectionem.

Estergo 4. sententia, quæ in primis dicit, lucem alieum corporis illuminat, quæ, ut sup. notauit, in quā rigorōsa proprietate lux dicitur: atq; ita neq; fuisse lucē solis, i. soli inharentem, neq; etiam lucem ignis, neq; verò alterius corporis in quo tāquam in fonte fuerit. Sed fuisse lucem corporis illuminat, quæ in dicto rigore lumen dicitur. Nihilominus tamen non fuisse illud lumen à sole productum, qui nondum erat, licet fuerit eiusdem rationis, cum lumine, quod nūc sol efficit in aere, quia potest esse idem effectus, licet nō sit ab eadē causa. Vnde concludit hæc sententia, lumē illud factum esse immedietà à solo Deo sine interuētu cause, p̄ximā creaturā. Fundamentū huius sententia quoad primam partem est, quia supponit solem esse factum quarto die, non ante: vnde infert ēt lucem

Solis non esse factam ante quartum diem, quia non per se fit, sed comproducitur cum sole. Ergo lux facta primo die non potuit esse lux solis. Quod autem neque alterius corporis illuminantis fuerit, persuadere potest hæc sententia rationibus à nobis factis contra secundum dicendi modum. Quæ possunt in hunc modum vrgari: nam si lux facta illo primo die fuit fons luminis, profecto debuit esse eiusdem rationis cum luce Solis, quia Scriptura loquitur de luce nobis nota, quæ non est alia potens ita luminare, ut diem efficiat, nisi lux solis. Vnde etiam concludi potest, illam lucem non minus intensam, & efficacem fuisse, quam sit lux solis, quia tres illi primi dies non minus perfecti, & illustres fuerunt, quam ceteri. Ergo illa lux non solum eiusdem rationis, sed etiam equalis fuit luci solis. Ergo signum fuit factam non fuisse sole nondum perfecto, quia neque in elementari corpore fieri poterat, nisi præternaturaliter, & cum magno miraculo, neque in corpore celesti, quod non esset, vel eiusdem rationis cum sole, vel saltem equalis perfectionis. Huiusmodi autem esse non potuit, alioquin aliud corpus solis poslea necessarium non fuisset.

Et ex hac prima parte infertur secunda, cum quia inter lucem, & lumen non datur aliud genus visibilis lucis: ergo si illa non fuit lux quasi in fonte, saltem debuit esse lumen sensibile corporis illuminati: tum etiam, quia necessè est exponere illa verba, *fiat lux* in aliquo sensu proprio, significare autem cum proprietate potest illa vox *lux* tam lucem, quam lumen, secundum vñsum Scripturæ, & maximè secundum proprietatem Hebræcam, ut supra dixi: neque aliam propriam significacionem habere potest, ut ex vñs, & consenfū omnium manifestum est: ergo si illa lux facta, non fuit corporis illuminantis, necessarium est, ut saltem fuit lumen corporis illuminati. Et consequenter etiam fuisse eiusdem rationis cum lumine praesentium dierum, quod mediante sole in aere fit, quia Moysès vñuoce (ut ita dicam) ad homines loquitur est, de diuino lumine omnibus conspicuo. Item quia tres primi dies eiusdem rationis fuerunt cum tribus vñtis, & cum ceteris, qui postea facti sunt: quia non est verisimile, de illis diebus Scripturam æquiuocè loqui. Denique nulla ratio probabilis occurrere potest ad cogitandam diueritatem specificam inter illa lumina, quia ex sola causa efficiente non colligitur: præfertur si verum est, solum Deum fuisse immedietam causam illius lucis, seu luminis trium priorum dierum, quia Deus solus potest sua virtute facere lumen, vel alios effectus, quos mediante sole, vel alijs causis secundis facere solet: ut est in Theologia per se notum.

Et hinc probatur tercia pars illius sententia, quia Deus per se fuit sufficiens causa illius lucis, & *tertia pars* tunu nulla propinquior interuenit: ergo solus probatio. Deus fuit immedietè illius luminis causa. Minor patet ex dictis, quia tunc non adfuit sol, neq; aliud corpus lucidum supplens vicem eius. Et confirmatur, nam hoc est contentaneum verbis illis, *Dixit Deus, fiat lux*, nam illud dicere fuit, facere. Vnde sic ut solus Deus dixit, ita solus Deus fecit. Hanc sententiam ex cogitasse videtur Burgenis in Gen. & placuit Molina tract. de opere lex dierum disp. 7. Vnde Euseb. libro 7. de Peren. philosoph. cap. 8. & Dion. Carth. in 1. cap. Genef. Sed forte quis interroget, quomodo Deus disreuerit lucem à tenebris, vel fecerit naturalem diem constantem ex mane, & vespere. Quia si Deus ipse fuit immedieta causa luminis, totum mundum æque illuminaret, cum non sit maior ratio affirmandi, illuminasse potius hanc partem, quam illam, vel hoc hemisphæriū potius, quam alterum, & eadēna

*Interrogatio
ni sententia*

Ratio-

*is, opfi
m, et*

*1400
1401*

2

ratione æquajiter conseruaret illud, neque vla
causa successionis diei, ac noctis assignari posset.
Facile tamen ad hoc respondent, Deum non esse
naturale agens, sed liberum, & ideo libertate sua
potuisse prius unum hæmispherium illuminare,
quam aliud, neque huius arbitrij aliam rationem
necessariam esse præter libertatem Dei, quia om-
nia operatur secundum consilium voluntatis sue:
verisimile autem est, illuminasse prius hoc no-
strum hæmispherium, in quo primum hominem
sua etiam voluntate creaturus erat. Et simili mo-
do diuinitus diem, & noctem, non per motum loca-
lem alicuius corporis illuminantis, sed per suc-
cessiuanem emisionem luminis, & suspēsionem in-
fluxus eius in varijs partibus aëris, & orbis, cum
eodem modo, & vniiformitate, qua sol ipse, si ad-
esset, & moueretur, id faceret.

15.
Et ac exp. si-
tio places a-
lignaliter,
disciplices ta-
men primo
in funda-
mento iuxta 1.

Hæc sententia quod primam, & secundam
partem mihi placet quantum ad expositionem
verborum Genesit de luce primo die facta. Tria
vero in illa discipiunt, primum est fundamentum
princeps eius, nimis, lucem factam illis
verbis, *fiat lux*, non fuisse lucem Solis, eo quod sol
non est, quando Deus dixit, *fiat lux*; nam proba-
tum est a nobis in superioribus, cælum a princi-
pio cum orbe suo creatum esse, & consequenter
probatum est, a principio etiam habuisse totam
lucem suam vt necessitate naturali a forma sua
dimanantem. Vnde nos potius illam partem pro-
bamus, quia lux Solis facta iam erat, quando Deus
dixit, *fiat lux*: ergo non potuit fieri per illa eadem
verbis, seu per actionem illis significatam. Proba-
tur consequenter, quia productio lucis distin-
ctio fuit a creatione cæli, & terra facta in primo
instanti per quam lucidum solem factum esse sup-
ponimus: ergo non fuit factus, nec luce intrinse-
ca ornatus, per alteram actionem, qua facta est lux.
Quia non potuit bis fieri, præterim cum supponamus
hanc productionem lucis esse tempore posteriorem
creatione mundi, vt in superioribus
probatum est, & iterum statim dicetur. Quocirca
si aliquando graues auctores dicunt, lucem factam
per verba illa, *fiat lux*, fuisse ipsam lucem Solis: non
videtur intelligendum de luce intrinseca, & in-
hærente Soli, sed de irradiatione, seu illuminatio-
ne Solis, ita vt perinde fuerit dicere, *fiat lux*, ac di-
cere, *sol mundum illuminet*.

Sensus non
incongruus
verborum
fiat lux.

Aliorum
sensus aliud.

Qua ex par-
te non sit
admitte-
ndus iste sen-
sus.

Qua sit ad-
mittendus.

quarto, de diuinis nominibus 1. part. non longe a
principio, vbi prius laudat lucem Solis, & in ea di-
cit esse expressam diuinæ bonitatis imaginem qua-
tenus ex se omnia illuminat, & penetrat sua ma-
gnitudine, & efficacitatem, & totius labentis tem-
poris est mensura, & adiungit. *Ipse enim talus, et
fiunc erat informis, quod & dicitur Moses ait, que
mam distinxit, & diffinuit dierum nostrorum tritum.*
Vbi in primis manifesta est sententia Dionysij, lu-
cem, quæ illuminantem distinxit illos tres dies, nō
fuisse, nisi lucem Solis, & cum dicat prius fuisse in-
formem, supponit, quod substantiam prius fuisse,
ac proinde solum accidentaliter fuisse infor-
mem. Et ita exponit Diuus Thomas q. 57. articulo
quarto ad secundum. Addit vero, lucem illam so-
lis fuisse informem, quia tantum habebat virtutem il-
luminatiuam in communis, postea vero fuisse formatam,
quia data est ei specialis virtus ad particulariter factum. Quæ
sententia Diu Thom & referri potest ad totam lu-
cem primi diei compararam ad productionem lu-
minariam factam quartu die, & in hoc sensu bi-
tractabitur: vel potest referri ad lucem in princi-
pio concreatam cum substantia Solis, comparan-
do illam ad opus primi diei, quando dixit Deus,
fiat lux, & sic, vt verum habeat, exponenda est iux-
ta ea, quæ diximus: quia nulla major, vel specia-
lior virtus illuminandi, vel agenda data est prex-
istens luci Solis per illa verba *fiat lux*, preter illam
qua ex motu primi mobilis accipere potuit quæ
extensiu potius, quam intensiu dici potest, seu
secundum conditionem necessariam ad uniuersa-
lē illuminationem, non in ipso principio per se
illuminandi, vt iam declaratum & probatum est.

Ex quibus omnibus concludimus, in primo die
post totum opus creationis factum in primo in-
stanti, quod fuit primum instantis extrinsecum il-
lius diei, nullam lucem quoad substantiam, vel in princi-
pium trinsecam entitatem suam denudat factam esse pre-
ter lumen factum in alijs corporibus a sole illu-
minatis. Vnde sicut verba illa Genesit: *Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux, & videt Deus lucem, quod
est bona, velit referre ad ipsum solem, & intrinse-
cam lucem eius, potest illa per recapitulationem
exponere. Ut enim Moyses exponat, quid Deus ad-
diderit in illo primo die mundo sensibili a princi-
pio creato, refutum, & in particulari declarat, lu-
cem tunc factam imperio Dei, quæ ipsi etiam val-
de placuit, & deinde adiungit, *& dicitur lucem, tunc
bius*, quod specialiter illo die factum est mediante
motu, & illuminatione Solis. Si vero eadem ver-
ba, *fiat lux*, intelligantur de productione lucis quo
ad substantiam eius, non sicut intelligenda de lu-
ce, quæ est in sole, sed de illuminatione orbis; quæ
etiam dici potest lux Solis, quia a sole est, & hoc
expositio mihi magis probatur, quia magis pro-
prie declarat verbum *fiat*, retenta etiam propria
significatione vocis *lux*. Vnde cum additur, *& de
um est ita, non solum significatur, lucem Solis in
se factam esse, sed etiam mundum illuminari co-
pisse. Et similiter cum additur, *Et videt Deus, quod
est bona, non solum significatur, Deum Solis lucem
approbat, sed etiam illi maximè placuisse, quod
mundum illuminaret. Vnde quod additur, &
dicitur lucem à tenebris*, non explicat nouum opus: sed
modum eiusdem operis seu illuminationis declarat,
quia non ita facta est, vt simul totum orbem
occuparet, sed vicissitudine quadam lucis, & te-
nebrarum. In qua tota expositione nihil violen-
tum, nihilve in proprium appareat, & aliqui sine
miraculis aut præternaturalibus effectibus, pri-
mum initium ornatus, & distinctionis rerum vni-
uersi ad ipsius pulchritudinem, & conseruatio-
nem in primis necessariam, optime describuntur.
ergo merito hoc expositio alijs præfertur.**

Hinc secundo disciplet nobis sententia Bur-
genis

SVARE
de Anno
RE 6. dieru
scriptum

D.

genis in eo, quod tertio loco dicit, lumen tunc factum in aere, vel alij corporibus, a solo Deo sine interuentu solis fuisse productum. Tum quia in hac parte repugnat illa sententia Dionysio, quem in hoc & D. Thomas, & multi alij sunt sequuntur, quia illa sententia supponit, non solum non fuisse creatum solem, vel lucem eius per illa verba *facta lux*, verum etiam, neque ante extitisse, vel quoad substantiam, vel saltem quoad lucem suam, cuius contrarium docuimus, & in operi quarti diei illud amplius defendemus. Neque illa sententia quoad hanc partem haber fundatum in verbis illis, *facta lux*, quia ibi verbum factum, juxta expositionem, quam sequimur, non significat productionem ex nihilo, sed educationem forma accidentalis ex praexistenti subiecto, quae per causam secundam fieri potest. Vnde cum talis causa tunc non deflet, per illam fieri debuit. Quia vero facta est, subiecte Deo, & volente, & ordinante, viuens disponente, ac cooperante, ideo cum omnibus proprietate scriptis Moyses, dixisse Deum *facta lux*. Sicut etiam in alijs operibus sequentium dierum videbimus, multa fecisse Deum cooperantibus aliquo modo, vel Angelis vel alijs causis secundis, & nihilominus Deo tanquam primo auctori, & motori simpliciter tribui.

Tertio displicet dicta sententia in eo, quod asserit, divisionem diei, & noctis non esse factam illis tribus diebus per motum localis celi, sed per subtractionem, & exhibitionem diuini influxus. Quam sententiam alio modo prius tradiderat Damascenus libro secundo, capite septimo, & ante illum. Basilius homil. i. in Genes. vbi dicit, tunc noctem vicissim successisse diei, non quidem secundum motum in solis, sed primigenia illa, & secundum fluxum diffundente, sequitur rursum contrahente, idque promulgata a Deo definita. Itaque quod praecedens opinio tribuit Deo immediatè operanti, id tribuit Basilius etiam luci creatae ad illuminandum, quia tunc factam esse supponit. Vnde nouum miraculum adiungit Basilius, & ideo eius sententia difficulter creditu est, vt notauit Augustinus suppresso Basili nomine libro primo Genesios ad literam capite vndeclimo, & 16. Accedit, quod si lux illa creata fuit, etiam non esset in sole, sed per se subiecta, non poterat successum illuminare diueras partes orbis, nisi successisse etiam ad illas applicaretur, & consequenter ab alijs recederet, quia illuminare non possit nisi ad certam distantiā: ergo necessarium erat illam lucem localiter moveri. Nisi forte existimauerit Basili, illam lucem simul fuisse circunfusam per totum orbem, simulque fuisse sufficiens applicatam utrique hemisphaerio, ita ut posset simul utrique illuminare, si Deus volueret. De facto vero non ita illuminasse, sed successisse per subtractionem, vel emissionem radiorum, quia Deus ita dispositus. Sed hic modus cogitandi lucem illam creatam totum mundum simul occupantem nullū habet in Scriptura fundatum. Fuisse tamen superflua tanta multitudine, seu magnitudo lucis, quandoquidem non erat simul totum orbem illuminatura. Denique successiva illuminatio, & diuisio diei, & noctis cum luce minoris magnitudinis solo motu locali adiuncta factius, & fine nouo miraculo fieri potuit: ergo frustra tanta magnitudo lucis cogitatur, & nouū miraculum ad illius operis perfectionem adiungitur. At vero si lux illa, quā diem fecit, & noctem, sola fuisse increata lux, de illa verē diceretur, totam simul fuisse præsentem toti orbi, & utrique hemisphaerio eius, ac subinde non aliter potuisse successisse efficiere diem, & noctem, nisi successisse subterahendo, vel præbendo influxum suum, quod quidem pro sua libertate fine nouo miraculo facere potuisset: nihilominus tamen modus hic o-

perandi minus naturalis est, tum quia Deus operatur per causas secundas quando non defunt: ostendimus a. ibi non defuisse: tum etiam, quia Deus semel per se producit, quārum est ex se semper illud conferuat, nisi ex parte ipsarum rerum, vel causarum naturalium sufficiens causa corruptionis intercedat: ergo multo melius dicitur, illam successionem diei, ac noctis non fuisse factam ex sola libertate diuina voluntatis suum influxum dantis, vel auferentis, sed necessitate naturali ortam esse ex conditione, & limitatione lucis illuminantis, nam dum ad alias partes mundi illuminandas accedit, ab alijs recedit, quas subinde illuminandas definit, vnde vicis studio noctis, & diei oritur.

Ex quibus tandem colligimus ad opus huius primi diei pertinuisse non tantum lumenis productionem, sed etiam diuorum motum Solis, seu motum primi mobilis, ad cuius raptum diurna circulatio Solis efficitur. Ita docet D. Thom. q. 70. a. 2. ad 3. & Theologi, ac moderni frequentius, & ex dictis aperte concluditur, quia lux illa facta est per illuminationem successionum viuenter fecundum diueras partes, seu hemisphaerii eius: sed illa successio non potuit habere aliam causam propriam, & connaturalē, nisi motum Solis illuminantis: ergo motus ille simul cum lumine ceperit, & conseruo. Atque ita explicantur facile omnia verba Genes. quibus opus huius diei referuntur. Nam in primis ponuntur illa verba, *facta lux*, quae satis iam explicata sunt, & illorum efficacia per se sequentia ostenditur, cum dicitur, & *facta lux* per id vero, quod additur, & *id est Deus lucem*, quod est. *facta*, non solum convenientia talis operis, & commoditas viuenteri, que in illo cernitur, sed etiam perpetuitas, & duratio talis operis declaratur. Nā per hoc, quod dicitur placuisse Deo tale opus, eius permanentem à Deo fuisse decretam significatur. Intelligendum autem hoc est de permanente operi accommodata. Diximus n. lucem tunc denuo factam non fuisse lucem inherentem Soli, quae eadem numero semper durat, sed fuisse lumen aeri inditum, quod non ita permanet, sed in indiuitio, sed continua successione mutatur, & ideo permanenter illius operis in perseverantia illius continua successio posita est. Et ita consequenter additur, & *duo sunt lucem a tenebris*, quae diuino eodem modo durabilis facta est, vt usque ad finem mundi perseueret. Resultat autem illa diuinitus ex circulari motu Solis, qui tunc factus est, ut diximus. Cetera denique verba satis per se clara sunt, solumq; est in eis notanda diuersa significatio nominis diei, nam cum dicitur, *appellantq; lucem & teneb; a nocte*, nomen diei artificialē, quē vocant diem, significat: cum vero additur, & *factum est resipere & manere vnum*, naturalem diem designat, id est, integrum, & vigintiquatuor horarum, quem propterea Moyses appellavit diem vnum, id est, completum, & perfectum, vel phrasē Hebraica vnum vocauit, quia primus fuit, ut omitam alia mysteria quae exppositores considerant. Et hanc duplicitem diei acceptiōem notauit August. lib. 11. Confess. c. 23. & in Imperf. Gen. c. 7.

Vna superest circa prædictam resolutionem difficultas, quia ex ea sequitur, lucem factam hoc primo die in eodem instanti esse cœpisse, in quo contra hanc creatu sunt celum, & terra. Consequens videtur repugnare Scripturæ: ergo & prædicta resolutione. Sequela probatur, quia in eodem momento, in quo creatum est celum, creatus etiam fuit sol cum sua luce perfecta, ut nos opinamur, sed sol in eodem instanti, in quo est, illuminat corpora fibi vicina, & capacia lucis: ergo in eodem instanti creationis sua illuminatur inferiora elementa diaphana: sed tale lumen primo productum in aere fuit opus primi diei, ut exposuimus: ergo illud in primo instanti

19. Corollar. ex dictu.

is, opfi
m, et

Quorundam
enodatio
iuxta do-
ctrinam Au-
gustini supra
relatam.

21.
Non jas-
tus.

instanti creationis factum est. Minor autem primi argumenti probatur, quia de illo primo instanti scriptum est, *Et tenebra erant superficiem abyssi*: ergo abyssus non fuit illuminata in illo instanti. Dicit fortasse aliquis, verba illa, *& tenebra erant superfa-
ciem abyssi*, non intelligi secundum realem duratio-
nem, sed secundum quendam natura ordinem, &
ideo non esse contra veritatem illorum verborum, quod sol in eodem instanti, in quo fuit creatus,
abyssum illuminauerit. Quia sensus verborum est,
hunc modum inferiorem de se esse tenebrosum, &
ideo fecisse Deum solem, & iussisse, ut illum illu-
minaret, quod tocum in eodem instanti temporis
verum esse potuit, quia in illo prius natura, seu ex
se aer tenebrosus fuit, & posterius natura illumi-
nari potuit.

At vero licet hoc responsio in sententia Augusti
affert omnia simul esse facta, locum habeat,
nos illa vti non possumus, qui vera successionem
in illis operibus agnoscamus, & ita illam supra re-
iecinus tanquam proprietati verborum minus
consentaneam. Nam verbum illud, *erat*, simpliciter
positum, & toties repetitum, veram existen-
tiam in duratio reali significat. Deinde ex con-
textu constat, creationem celi & terrae, & produc-
tionem lucis per illa verba, *fiat lux*, significatam,
non fuisse simul duratione factam, sed creatione
realiter, seu duratione antecessisse. Sic enim dici-
tur, *In principio creauit Deus, &c. & statim descrip-
tus, quem mundus inferior habuit in illo in-
stanti, cum dicitur, terra, utem erat inanis, & vacua,
&c. Postea v. additur, & dicit Deus, *fiat lux*, in quo
nouum, & posterius opus significatur, magisque
declaratur, addendo, *& diu in lucem a tenebris*: ergo
negari non potest, quia in hoc orbe inferiori tene-
brae illuminationem eius tempore, vel reali dura-
tione antecesserint: ergo *lux* specialiter facta prima
die, non potuit in primo instanti creationis
fieri. Præsertim, quia illud primum instantis in ri-
gore ad illum diem non pertinuit, sed vel fuit ini-
tium extrinsecum eius, vel fortasse maiori mora
antecessit. Propter quæ D. Thomas 1. p. q. 74. art.
3. concludit, secundum alios Patres præter Augu-
stini. post productionem creatura fuisse aliquod
tempus, in quo non erat lux. Verum est tamen, il-
los Sanctos supponere, solem etiam quoad sub-
stantiam, & lucem suam non fuisse usque ad quar-
tum diem creatum: in nostra autem sententia, in
qua supponimus, Solis creationem in prima crea-
tura productione factam esse, non ira facile expli-
catur, quomodo illuminatio Solis potuerit esse
tempore posterior creatione eius, & consequen-
ter quomodo tenebrae lucis creationem tempore
præcedere potuerint.*

Aliorū Pa-
trum eno-
dationem
affert D.
Thomas.

22.
1. Causa an-
ticipatio-
nem tenebrarum
ad illumi-
nationem
S. Iu.

Expenditur
hæc causa.

currendo cum omnibus causis secundis ad ipsa-
rum actiones, in primo autem inicio creationis
mundi nondum fuisse hanc legem statutam, quia
tunc solū decreuerat rerum creationem, de illa-
rum autem propagatione, vel communicatione
nondum disponuerat: & ideo pro tunc fine pro-
prio miraculo imo consentaneo ordine, secundū
illum rerum statutum, prius sole creasse, postea ve-
rò cum illo ad illuminandum concurrisse. Acce-
dit, non defuisse Philothes, qui dixerunt: agen-
tia creata non statim ac esse incipiunt, inchoe-
actionem præsertim transeuntem, intrinsecè &
in eodem instanti. Iuxta ergo hanc ergo opinionem
probabilitate dici potest, creaturæ non esse debitū
concursum ad agendum ad extra pro eodem in-
stanti, pro quo fit. Quod si hoc est probabile, etiā
post diuturnam mundi conseruacionem, multo
quidem magis erit de illo exordio mundi propter præcedentem consideracionem. Eritq;
hoc verisimilius, si tenebrae illæ solū per instantis
temporis productionem lucis præcesserent, ut
paulo post videbimus. Propter quæ licet ego sim-
pliciter in hac sententia non quiescam, nihilominus
inter eas, quæ aliquod extraordinarium opus
diuinæ potentie, vel prouidenciae admittunt
in opere huius diei, hinc dicendi modum facilior-
rem, minimeque naturæ repugnante esse ex-
stimo.

Aliorū modus exponendi hanc difficultatem est,
ideo præcessisse tenebras, quia sol non potuit illas
expellere, non quia concurredi diuino caruerit, sed nequa-
tura aëris erat ita densus, & nebulosus, ut sol radijs
tuis illum penetrare non potuerit. Et explicatur
hoc amplius, quia Scriptura non dicit, tenebras
totum aërem occupasse, sed super faciem abyssi fuisse.
Per faciem autem abyssi satis proprie intelligitur
superficies conuexa aquæ aëris contigua. Poric
ergo naturaliter contingere, ut sol statim illumi-
nauerit aërem sibi propinquorem, tenuitera-
men, ac remisere, propter dictam aëris indispositionem, & consequenter contingere potuit, vita-
tio, seu illuminatio, quæ ex remissione erat, quo in
partibus remotioribus fiebat; prius finiretur, quæ
totam aëris profunditatem penetraret: ac subinde
tenebrae super faciem abyssi reliquerentur,
quem dicendi modum attigit Augustini, excitando
quæcunque potius, quam definendo, lib. 1. Gen.
ad liter. c. 11. Agens enim de opere quarti dei art.
Quid factus est sol in potestate dei, quia lucere super ter-
ram si lux illa, utique primi dei, si faciendo sufficerat, an
illæ prior regiones superiores à terra longaque illibatæ,
ut sentiri non possit in terris &c. Et clarus c. 12. disper-
tare molam terrenam, & aquam antequam esset ad alterum
utrumque discretum, quod factum exibit, tene-
bras Deum appellasse quis dixerit, propter orationem cor-
rentiam, quam lux penetrare non poterat.

At vero Augustinus in his locis non memini-
crafsi, aut nebulosi aëris, sed tantum aquæ & ter-
ræ. Que difficultas est ferè vnicæ in hoc dicendi
modo, quia non appetet, vnde aëris in sua creatio-
ne, vel cœnitatem, aut nebulam, vel crassas nubes
habere potuerit, quia imperfecta naturali dispo-
sitione creatus fuit, ut verisimilis est, neque ne-
bula, aut nubes potuerunt tunc à sole excitari in
illo primo instanti, ut per se notum est, neque
iam fingendim est, concreatas fuisse à Deo cum
aere, quia hoc nec fundamentum habet in scrip-
tura, nec per se est verisimile, cum illa sint mixta
falsam imperfectam, quæ non fuerunt cum simpli-
cibus concreata in actu, sed tantum in potentia.
Vnde illa magis ad opus secundi dei pertinet, ut Eu-
genius videbimus. Propter quod addi posset imitan-
do Augustini verba Solis illuminationem perue-
nisse ad elementum aquæ, & magnam partem pro-
funditatis abyssi occupasse. Nihilomanus tamen
proper

propter magnam aquæ densitatem, & multitudinem non potuisse totam aquarum abyssum penetrare, atque ita manifeste tenebras super faciem abyssi, sive per faciem abyssi superficiem ultimam aquæ intelligamus, non supremam, sed infimam, seu non conuexam, sed concavam, utraque enim respectu diuerforum facies dici potest: hæc superficies conuexa terra facies abyssi dicatur, quatenus totius abyssi terminus est, sicut facies rei dicuntur, ad quam visus terminatur. Et ita dicuntur tenebrae super faciem abyssi, quia lux ad terram non perueniebat: propter quod dicitur fuisse iniustificata. Qui modus dicendi habet fundatum in Basil. hom. 2. in Exaemeron, vbi sic inquit, *Res tenebrae, ut intelligamus, aquas super telluris superficiem mundatæ antequam ad propriam stationem, fortinve humores substantie segregaretur, atque ex eo terram tunc iniustificatam, & inornatam fuisse: & infra, Erat iniustificata terra. Quam ob causam quæ sit? Quia circumfusa vndeque erat abyssus. Quid ab abyssus significatur? copioam aquam, ad cuius fundum hanc facile penetrari poterit deorsum versus.*

Veruntamen iuxta hanc sententiam non facile potest ratio reddi, cur post aliquam durationem, vel moram sol dicatur diuissime lucem à tenebris mundum illuminando potius, quam in primo instanti. Nam si densitas & multitudine aquarum fuit causa illarum tenebrarum in primo instanti, creationis, similiter post illam moram impedirent, ne illuminatio Solis vñp ad terram perueniret, quia toto primo die eodem modo permanit abyssus circundans terram. Ad hoc autem responderi posset, cum Deus dixit, *fiat lux*, vel maiori concursu confortans Solis actionem, ut vñque ad terram penetraret, vel aquas ipsas qualitate aliqua dispuisse, ut faciliter illuminari possent. Quod Ambro. & alii explicant exemplo eorum, qui in profundo aquarum oleum ore fundendo clariora reddunt ea, que in profundo maris in superficie terræ occultabantur. Sed hæc quanuus impossibilia non sunt, nec incredibilia, sunt tamen incerta, vel nouæ ac extraordinaria opera, quæ in Genesi non narrantur illo die facta. Et præterea non satis cōstat, non potuisse solem sua virtute illuminando penetrare vñque ad superficiem terræ, etiam si elementa aquæ & aëris in sua puritate existentia, terram circundarent, vnde Basilius supra, in allegata sententia non omnino perficit: nam iterum querens, *Quoniam pars terræ nulla tunc per aquas visendam se offerat?* Respondeat, *Quia lumine caret aer, obtebratusq; adhuc erat, qui totam ambigit aquam naturam.* Vbi significatur, lucem Solis penetratram aquam, ut aërem illuminasset, ac proinde tenebras illas aërem occupasse.

Terius dicendi modus esse potest, illas tenebras, quæ in principio creationis præcesserunt, non occupasse totam aquam, & aërem in circuitu rotius orbis, sed in illo hemisphærio, in quo ceperit sol irradiare, quando diēum est, *fiat lux.* Quod hemisphærium hoc nostrum fuisse creditur, in quo & paradiſus terrestris cōditus fuit, & primus homo creandus erat. In hoc autem hemisphærio poterunt esse tenebrae per totum aërem & aqua diffusæ, quia sol in alio hemisphærio creatus non poterat propter terra opacitatem suis radijs illuc pertingere. Atque ita illæ tenebrae siebant ex interpositione terra, sicut nunc sit nox: non tamen habebant rationem, vel nomen noctis, quia non per successionem motus siebant, & ideo simpliciter tenebrae appellantur. Sed obijci potest, quia si sol tunc erat, & illuminabat dimidiam mundi partem, licet aliam partem tenebrosam relinqueret, non magis tenebrae, quam lux erant super faciem

Suarez de opere sex dixerunt.

abyssi: ergo simpliciter dici non potuit, aut debuit tenebras fuisse super faciem abyssi. Imo in rigore non videtur allata causa vera, quandoquidem aquæ pars abyssi lumine non carebat. Sed responderi potest ex illo axiome, quod bonum ex *Respondatur*

integra causa, & malum ex quounque defectu: quia ergo tenebrae habent rationem mali, seu defectus, & imperfectionis, ideo simpliciter dici poterunt tenebrae esse super faciem abyssi, eo quod

magnam, & præcipuam orbis partem occuparent. Nam considerari etiam potest, Moysen habuisse rationem illius hemisphærii, in quo ipse scribebat,

& de quo præcipue loquebatur, quia etiam Deus illud ad creationem hominis elegerat, & in eo præcipua mysteria salutis humanae operatus erat,

ideoque veluti peculiarem curam, & prouidentiam illius habuisse videtur. Denique speciali ratione dici potuit, tenebras fuisse super faciem abyssi, quia ex vi status, quem tunc mundus habuit, illæ tenebrae erant quasi permanentes, & stabiles, nisi Deus nouum opus primæ creationi adiisset. Ut si cogitemus solem creatum in alio hemisphærio in eo semper quietum permanisse, verè & propriè possemus simpliciter dicere, mundum manifeste tenebrosum, & informem quoad vñsum lumenis, ac subinde tenebras esse super faciem eius: ita ergo mundus consideratus in illo exordio, secundum illum statum tenebrosus dici potest, quia nisi motus Solis eis adderetur, nunquam posset totus illuminari, sed semper præcipua ex parte, tenebris oppressis iacuisset.

Iterum obijci potest, quia gratis asserimus, solem in alio hemisphærio creatum fuisse, cum hoc *Altera vñs* non sit scriptum, nec vñla ratione ostendi possit. *Etio.*

Imo eo ipso, quod nos forem, hoc hemisphærium esse, in quo creati sunt homines, credibilis videtur, fuisse creatum solem in hoc hemisphærio, ut primum illuminaret terram, quam primus homo erat inhabitatur. *Etio.* Respondeamus, in primis necessariam fuisse, solem in primo instanti sua creationis in vno hemisphærio esse, & non in alio, *luso.* cum naturaliter simul in utroque esse non posset. Cur autem in vno potius, quam in alio factus fuerit, nulla ratio sufficiens à nobis reddi potest, imo forte neque in re ipsa fuit præter liberam voluntatem Dei, quia ex parte materiæ videtur res indiferens, sicut de partibus materiæ, quod hæc sit facta sub forma ignis magis, quam sub forma terræ, alibi dixit Diuus Thomas, idemque est, quod hæc pars terræ sit facta in centro, potius quam circa superficiem terræ, & perinde est, quod sol fuerit in hoc, vel illo hemisphærio creatus. Neque illa ratio de creatione hominis aliquid suadet, quia cum homo non fuerit in illo instanti creatus, nihil ad eius dignitatem, vel commoditatem pertinebat, quod sol in eodem hemisphærio fieret, in quo homo producendus erat. Addo denique ex ordine, & dispositione vniuersi, quam Deus respectu etiam habito ad creationem hominis in suo æternō confilio prædefinierat, opportunius fuisse, ut sol intrinsecè, ut ita dicam, non fieret in hoc hemisphærio, sed ita propinquus illi, ut per motum statim illud illuminare posset: nam commodius erat, ut hoc hemisphærium creationi homini destinatum, statim coniaturali, seu ordinario modo inciperet illuminari, tum etiam ut dierum, & noctium initium ab hoc hemisphærio sumeretur. Quæ omnia ex resolutione dualrum dubitationum, quæ hic insurunt, clariorae fient.

)(

*Z
is, ope-
ri, et*

*PROPE
LII*

CAPUT III.

Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expeditur.

1. **Dubitatio 1.** Prima dubitatio est, quanta mora inter pri-
mam rerum creationem, & productionem lu-
cis, prout facta narratur per illa verba, *facta lux, in-
tercesserit*. Quam dubitationem tractat Bonau-
tentia in secunda quæstione distinctione 13. articulo
primo, quæstion. 2. ad vlt. & duas refert opinio-
nes. Vna est, creationem calorum productionem
lucis ordine tantum naturæ, non vero duratione
reali præcessisse. Loquitur autem de productione
lucis peculiariter prout facta significatur per illa verba,*facta lux*. Vnde quia ipse existimat, illam lucem
fuisse nubem lucidam, quæ in eodem instanti, in
quo facta est, cœpit illuminare. Consequenter ait
iuxta hanc opinionem creationem orbis, & illius
nubis, & illuminationem orbis simul tempore es-
se factas, ac subinde nullam moram realis durationis
inter primam creationem, & opus primi
dies intercessisse. Et hanc opinionem tribuit Hugo-
ni de sancto Victor. & ipse Bonavent. proble-
maticè illam sustinet cum alia statim referenda.
Eius fund. Fundamentum huius sententiae esse potest, quia
mundus in primo die fuit conditus, in quo etiam
facta est lux, ut Ecclesia in quodam hymno Do-
minica die in maritimo canit, & ex Scriptura sumi-
tur, quatenus dicit, mundum sex diebus fuisse
factum. Exod. 20. & 31. Ergo creatio mundi in ali-
quo illorum dierum est facta, & non nisi in primo,
in quo etiam facta est lux: ergo in eodem die fuit
vtraque facta: ergo non oportet, distantiam tem-
poris inter illas actiones cogitare.

2. **Rejicitur tamē dicta opinio.** Sed hæc opinio sustinēri non potest, nisi accen-
do ex parte ad sententiam Augustini, nimirum, quod tenebre, de quibus dicitur, quod erant
super faciem abyssi, nunquam in reipla fuerint,
sed tantum cogitatione nostra (ut ita dicam) quia
erant, si corpus illuminans non adesset. Quod
nobis placere nullo modo potest propter rationes
supra tactas, ob quas omnino verum cœsio, quod
supra dixi, tenebras realiter præcessisse saltem in
hoc hemisphærio, prius quam à sole illuminare-
tur. Quam sententiam docet Diuus Thomas 1. p.
question. 66. articul. 1. & in 2. distinctione 13. quæst.
1. artic. 4. vbi dicit esse magis consentaneam Scrip-
turae; eamque tribuit Basilio, & Chrysostomo,
estque omnium Græcorum, & Ambroſij libr. 1.
Exaëmeron. ca. 8. & Hieronymi Epist. §3. ad Ocea-
num; & Hugonis de sancto Victore libr. 1. de Sacr.
p. i. cap. 6. & 9. Bonavent. vero non designat locum
Hugonis, vbi contrarium dixerit. Ex hac autem
resolutione manifeste sequitur aliquem ordinem
realis durationis inter creationem, & produc-
tionem lucis intercessisse, ratione cuius prius duratione
fuerunt tenebre, quam lucis produc-
tio. Quanta vero fuerit illa duratio, explicandum su-
perfert.

3. **Opinio a-
pud eundem
Bona. quam
tribuit Beda.** Est ergo secunda sententia, quam Bonavent. re-
fert, & attribuit Beda; ac problematicè cum præ-
cedentem illam approbat, lucem factam esse primo
die post sex horarum moram. Quamuis enim il-
lam moram tunc motus Solis non mensuraret,
quia motus cœli nondum erat, tanta vero fuit, vt
si motus diurnus Solis iam esset, sex horas in illa
consumeret. Sicut quando sol queuit Iosue 10.
quies illa non potuit actu mensurari per motum
Solis, & nihilominus certam durationem habuit,
aptam mensurari motu Solis, quæ tunc potuit per
alium proportionatum motum mensurari. Illam
ergo moram tenebrarum ante productionem lu-
cis sexhorarum fuisse illa opinio affirmat. Funda-

mentum eius est, quia illa prima dies non habuit
mane, sed à vespere incepit, vt pater ex illis verbis,
factum est vespere, & mane dies vnuus. Ergo lux illius diei
incepit à meridie in hoc hemisphærio, in quo facta
est. Ergo per sex tantum horas durauit, quia veri-
simile est, diem illum aequinoctialem fuisse, in quo
sol à meridie usque ad occasum sex horas con-
sumit, ergo necessarium fuit, ut totidem horas tene-
bras ante creationem lucis durassent, vt primus il-
le dies cum sequenti nocte finiri posset in punc-
to orientali, vt inde secundus dies incepere, & per in-
tegram conuersationem Solis in eodem puncto per-
fici posset, & ita consequenter omnes dies poste-
riores fierent. Quod si obijicias, quia hinc sequitur
primum diem non fuisse integrum, cum sex horas
partis matutinae illi defuerint. Respondet; illas
sex horas tenebrarum in hoc primo die computari,
& ita à primo instanti creationis vñq; ad finem
primi diei plenum numerum viginti quatuor hor-
arum inueniri.

Hæc tamen opinio falso nititur fundamento
dum assertit, diem illum primum nō habuisse na-
tum, nam in eisdem verbis, in quibus illud funda-
mentum nititur, simul dicitur, habuisse vespere,
& manē: ergo non possumus propter ordinem
verborum id negare, quod in eisdem verbis
expressum est. Nam quod vespere, qua posterior
est, prius nominetur, non potest obstat quoniam
verum sit fuisse in eodem die cum mane coniunctum, cum Moyses dicat, *Factum est vespere, &
mane dies vnuus*. Nec quia prius nominauit vespere,
ideo prius in re facta est vespere: quia neque id
Moyses in illis verbis affirmauit, nec ex illis collig-
i potest, quia saepe contigit, ordine retrogradi
partes rei à posterioribus incipiendo numerari. Et
efficax argumentum est, quod etiam de die secun-
do, & sequentibus eodem modo dicitur, *Factum est
vespere, & mane dies vnuus*. Et non propter dicen-
dum est, ceteros dies caruisse mane. Vnde sumitur
secundum argumentum contra hanc sententiam,
quia dies primus similis fuit sequentibus: ergo in-
cepit mane, & in fine noctis consummatus est, si-
cuit cœteri. Consequenter est clara, & antecedens
probatur, tum quia eisdem verbis de illo sicut de
alijs concluditur, *Factum est vespere, & mane dies vnuus*:
tum etiam quia facta luce dicitur, & diuinitate
tenebris, appellavit lucem diem, & tenebras no-
ctem, vbi diei nomine integrum diem artificialē
intelligit, ut ex Augustino supra notandum, & ex
distinctione inter ipsum, & integrum noctem, fa-
ctis colligitur: ergo sicut prima nox fuit integræ
duodecim horarum, ita prima lux integrum arti-
ficialem diem totidem horarum conteget.

Tertio displicet nobis hæc sententia, quia sup-
ponit, lucem factam primo die post instantis crea-
tionis fuisse solem. Ipsiisque in meridie caput
illuminare hoc hemisphærio, ac proinde motu
primi mobilis sex horis post creationem mundi
incepisse. Nam supra offensum est orbem Solis si-
mul cum alijs cœlis in principio creatum esse, &
consequenter cum illo fuisse creatum solem, ne
miracula, vel nimis extraordinaria opera in illo
principio facta esse dicamus: ergo nō potuit sol ex
horis post creationem cœli, & terra fieri. Et sane si
Solis productio posterior tempore creatione cœli,
& terra fuisse credatur, melius quarto die, quam
primo factus esse existimabitur. Quia Scripturæ
verba hoc magis significant, si iuxta verborum
coricem exponantur. Quod vero motus pri-
mi mobilis non tam tarde incepit, & quod sol
non inchoauerit huius hemisphærii illuminatio-
nem à meridie, statim ostendemus. Deniq; quam-
uis Beda in Exaëmeron explicans lucem factam
hoc die, dicat, *incepsisse in superioribus eiusdem terra parti-
bus, quas & nunc diurna Solis lux illustrat*, opinio
& ita

SVARE
de Ansel-
mo. dicitur
animæ

Et ita tunc emicuisse, non tamen dicit, incepisse à meridiana illuminatione, nec per superiores terra partes intelligit, partes celi altiores respectu nostri supremas: sed totum hoc hemisphaerium, respectu cuius paulo post aliud hemisphaerium inferiores mundi partes appellat. Et iterum sic ait, *Dicitur lucem in tenebris, non solum qualitatis, sed etiam lucem diffantia, lucem videlicet in superioribus parte diffundendo, in qua humana erat conuersatio futura, inferioreru eius prisco in tenebris remanere sive nudo. Et inferius expresse dicit, illum unum diem primo expletum regit quatuor horarum fuisse. Vnde non videtur Beata auctor precedentis sententia, sed potius illi repugnare.*

Tertia igitur opinio est, lucem factam esse post aliquam moram, seu durationem temporalem à mundi exordio, quæ mora successiva dici potest auctu, vel potentia, quia certo aliquo tempore successu potuit mensurari. Addit vero hæc opinio, incognitum esse hominibus, quanti temporis illa duratio fuerit. Hæc videtur fuisse opinio Hugonis de S. Victor, in c. 6. & 9. supra citatis, & eandem significat in c. 29. & sequitur Magistri in 2. d. 13. & Petre lib. 1. cap. 1. Gen. Et prior pars probari potest ex verbis illis de tempore ante creationem lucis scriptis, *Et spissus Dominus ferebatur super aquas.* Nam per illa, motio aeris, aut venti super aquas facta significatur: ille autem motus non nisi in temporali mora fieri poterat. Ratione item probatur, quia creatio mundi, & lucis productio facta sunt in instanti, & non in uno, & eodem, ut probatum est: ergo in duobus. Sed inter quilibet duo instantia mediat tempus: Ergo inter primum instantia creationis, & aliud instantia productionis lucis aliquod tenebrarum tempus intercessit. Altera vero pars de incertitudine, vel potius ignorantia quantitatis illius moræ manifestè sequitur ex hac sententia, quia illa mora antecedit primi diei initium. Vnde omnes primos sex dies antecedit: sed nullibi reuelatum est, quanta fuerit duratio ante sex dies primos si temporalis fuit, nec ex rebus, aut effectibus reuelatis colligi potest: ergo est nos signora.

Hæc sententia vel supponit, lucem primo die creata fuisse corpus aliquod lucidum ad illuminandum mundum denuo tunc productum, & illo fundamento posito magnam habet verisimilitudinem: vel illo fundamento sublatu, prout à nobis improbatum est, nulla sufficienti ratione suaderi potest. Vnde simpliciter verisimiliter videtur, lucem factam ex illius imperi, *fiat lux,* immediate post primum instantia creationis mundi factam esse, seu intrinsecè fieri incepisse. Probatur, quia verisimiliter est, motum primi mobilis factu esse intrinsecè immediate post primum instantia creationis, seu, quod perinde est, cepisse extrinsecè in ipso instanti creatoris: ergo in eodem instanti ceperit hic mundus quod hoc hemisphaerium illuminari a sole. Antecedens sumitur ex D. Thom. i. p. 46. a. 3. & 66. a. 4. ad 3. quatenus ibi ait tempus esse concreatum cum calo, & terra, & tempus illud fuisse in motu cali, si supponatur primum mobile in principio creatum, ut nos supponimus, & tanquam probabilius defendimus in superiori li. c. 9. Consequentia vero probatur, quia lumen post creationem factum, non fuit, nisi huius hemisphaerij illuminatio, quæ permotum Solis fieri incepit. Porut autem sol in tali dispositione situs creari, vrimmediate post motus eius fieret, & ipse inciperet supra nostrum horizontem ascendere, & totam hanc superiori partem illuminare: ergo ita factum esse credendum est. Probatur hæc vltima consequentia (cartera enim plana sunt.) Primo quia hoc modo melius, & magis propriè salvatur, mundum fuisse creatum in principio temporis, *Subiectum de operis sex dierum.*

vt habet communis doctrina, quæ de hoc tempore, quod est communis, & publica mensura, melius intelligitur. Secundo, quia etiam hoc modo facilius, & melius salvatur commune axioma Theologorum, quod tempus fuerit concreatum cum Angelis, calo, & terra, ut in dicto cap. 9. expli- quantia (qua-
p/ia est pro-
posita refo-
luto) fuisse
datur primo
secundo.

Tertiò, quia etiam hoc modo melius intelliguntur loca Scripturæ, in quibus creatio mundi *Tertio.* cum eius ornatu dicitur sex diebus facta, & consummata. Nam si prima dies solaris, & naturalis incepit extrinsecè in ipso instanti creationis, merito illud instantia computatur tanquam initium primi diei, ac proinde duratio primi diei aequalis est ceteris diebus, quia indivisibile instantia non auger quantitatem eius, atque ita illi dies sunt præcisæ sex sine illa additione. At vero si inter initium creationis & lucis temporalis duratio intercessit, plus temporis quam sex dierum in toto illo opere consummatur est, & creatio non potest propriè dici facta in initio primi diei. Responderi *Eiusmodi præ-
dictum.* sicut, mora illam, quæ primum diem antecedit, breuem fuisse, & ideo totam reputari principium primi diei, & numerum dierum non augere. Sed in primis gratis dicitur fuisse breuem, cum sciri non posset, quanta fuerit, si aliqua fuit, ut etiam auctores alterius sententie fatentur, & bene probatum est. Ac deinde, licet illa mora breuis fuisse, nihilominus negari non potest, quin absque illa locutiones dñe, in maiori rigore, & proprietate sustineantur. Accedit quartò, quod nulla est necessitas moræ in illam excogitandi, quia neque ex *Quarta sua
fio bipartita.* Scriptura, neque ex ratione colligi potest. Prior pars probatur, quia, ut verba illa, *tenebra erant super faciem abyssi, in omni rigore vero fuit, satis est, quod pars operis.* in aliqua reali duratione saltem momentanea præ diu- cesserint Solis illuminationem, sicut est contrario in spiritualibus Angelis verò dici potest, lumen a liquido spirituali in eis ante tenebras præcessisse, quanvis lumen illud per solum instantia durauerit, quod verum erit, etiamque tale instantia per coexistit ad nostrum tempus indivisibile cogitur. Et eadem ratione hoc facit est *ut* creatio realiter dicitur antecessisse effectiōem lucis, quia illa instantia temporis reale est, & in eo realiter exsilit a- liquid, & est prius illo opere, quod in eodem instanti intrinsecè factum non est. In Scriptura autem nihil aliud inuenitur, ex quo illa divisibilis mora colligi posset.

Altera vero pars probatur, quia illa sententia *9.* *Ostenditur* fundatur in ratione supra facta, quod inter duo instantia intercedit tempus, quoniam ita posterior. retorquemus, quia inter instantia & tempus nulla mora ex necessitate intercedit, sed lux facta primo die non incepit in instanti per primum sive esse, sed incepit in tempore immediate post ultimum non esse: ergo nulla mora necessariò intercessit inter creationem, & lucis productionem. Vnde opposita sententia supponit, lucem factam primo die fuisse nouum corpus lucidum & illuminans, quod secundum ordinarium cursum naturæ in instanti fieri oportebat, & ideo probabilitè colligit intercessisse moram: illo autem fundamento à nobis ablatu cessat vis illationis. Lumen autem in aere productum, licet ex se natum sit, fieri in instanti, & ita fieri, quando luminosum in instanti applicatur: nihilominus quando applicatur per motum, & ad inceptionem motus incepit illuminatio: tunc etiam ipsum lumen incepit per ultimum non esse, & consequenter non incepit simul in determinata parte aëris, vel in determinata luminis intentione, sed quacunque designata prius incepit in minori, ut est vulgare in Philosophia. Ita ergo factum credimus in prima illuminatione Solis super hoc hemisphaerium, nam potuit facile sol in

tali dispositione in nostro hemisphærio creari, vt in primo instanti sua creationis illuminatio eius supra nostrum hemisphærium non ascenderet, sed ad lineam nostri horizonis pertingeret, & ibi terminaretur intrinsece, & ultra non procederet. Ita ergo creatus est, vt statim dicam, & ita immediate post per motum successiue ceperit hoc hemisphærium illuminari, & ideo non fuit necessarium ut aliqua temporalis mora intercederet. Et hoc ipsum seruata proportione dicere tenentur auctores contraria sententia de nube, seu corpore lucido à sole distinto, quod in hoc die, & in aliо instanti post creationem celi & terra productum esse existimant, nam inter productionem illius & illuminationem successiua huius hemisphærii non ponunt aliquam moram, quia immediate postquam factum est, cœperit moueri, ad illuminandum hoc hemisphærium, & ex sequenti puncto paretur. Quod ergo ipsi dicunt de hoc corpore lucido, nos de sole affirmamus, quia ab illo, primam huius orbis illuminationem processisse credimus, & illius productionem non ad effectiōem lucis, sed ad creationem celi pertinuisse existimamus.

10. Atque ex his fere expeditum est aliud dubium, quod hic tractari solet de loco seu situ orbis, in quo sol, vel corpus illud, quod primo illuminauit hoc nostrum hemisphærium, respectu illius creatum est: & consequenter quale fuerit lumen primo productum in hoc hemisphærio, & cum qua proportione per totum illud fuerit diffusum, nam hoc posterius cum illo priori coniunctum est. In quo puncto tot possunt opiniones, & modi dicendi excogitari, quot situs Solis respectu huius hemisphærii possunt apprehendi, vt sunt, Oriens, Meridies, Occidens, & alij inter hos medij, qui in infinitum multiplicari possunt. Nihilominus tam in duobus tantum sunt probabiles opiniones, quia de ceteris nulla inuenta est ratio probabilis, ad credendum in aliquo illorum situm factum esse solem, seu illuminantem lucem, quemque illa fuerit, incepisse.

11. Prima opinio est, lucem illam seu nubem creatam fuisse in meridie. Ac proinde statim perfecte illuminasse totum hoc hemisphærium, uniformiter disiformiter omnes eius partes illuminantes cum ea proportione, quia id nunc facit meridianus tempore. Hanc refert, & probabilem putat Bonaventura, supra, & tribuit illam Beda, qui certe in Examen. illam non docet, si attentè legatur, solet etiam tribui August. 4. Gen. ad lit. & Chrys. hom. 2. & 3. in Gen. Sed neque apud illos eam inuenio. Illam tamen supponit Egid. in suo Exām. p. 1. c. 16. Fundamentum principium huius sententia est supra tactum, quod prima dies incepit à vespere. Congruentia vero est, quia opera Dei sunt perfecta, & ideo conueniens fuit primum diem incipere à perfecta luce, quae est meridiana. Vnde cum fuerit etiam congruum, hanc perfectionem obseruasse Deum respectu huius hemisphærii, in quo paradisius terrenalis futurus erat: verisimile etiam est, in hoc hemisphærio solem, & diem à meridie cœperisse. Hæc vero sententia à nobis defendi non potest. Primo quia credimus, corpus illud luminosum, quod primum diem efficit, non fuisse aliud à sole, & solem fuisse creatum cum sua luce in primo instanti, in quo temere erant in hoc hemisphærio: ergo non potuit incipere esse in meridianu puncto supra hoc hemisphærium. Secundo, quia diximus, primum diem incepisse immediate post instantis creationis in suo intrinseco esse, seu extrinseco in ipsomet instanti creationis, ac proinde fuisse integrum diem naturalem ab ortu Solis usq; ad initium alterius diei cōpletum: ergo non potuit sol, vel aliud corpus loco eius, lucere incipere ab instanti meridianu: ergo neq; illo situ creatus est.

Principium illius fundat congruentia.

Reicitur.

Reicitur.

Est ergo secunda opinio, que affirmat, creatum fuisse solem in parte orientali huius hemisphærii, ut inde illud illuminare inciperet. Quæ sententia foleret tribui Augustino, qui eam inveniat primo Genesim ad literam capite quarto, & sexto, quæ usque non loquatur, magis eam significare Beda in Exāmeron, & Hugo de Sancto Victore libro primo de Sacram. parte prima capite 6. & 29. & sequitur Perei in Gen. & nouissime Augustini in Annalib. sacris tom. primo in expositione primi diei numero quinto, & sexto. Et mihi placet hæc sententia, que intelligenda est modo in precedentibus puncto explicato. Et ita ex dictis fatis probata est. Neque oblatum fundatum alterius sententie, quia iam supra dictum est, non esse necessarium, ut primus dies à vespere incepit, quia prius nominata est, in illis verbis, Factum est reperire & mane dies primus, quia eodem modo ceteri dies referuntur. Vnde recte dixit Basilius homilia secunda in Exāmeron, nominatam esse prius vespere, quia est finis diei, utique artificialis, & postea mane, quia est finis noctis, ut hinc constaret, in illo primo die naturali artificiali diem integrum precessisse, & noctem etiam integrum subsecutam fuisse. In quo Basil. multum monstrat sententia fuisse. Ad congruentiam vero dicimus, per illo rem ordinem fuisse, & primus dies ab initio diei incepere respectu istius hemisphærii, in quo & conditus paradisius, & primus homo creatus est. Et hoc magis pertinet ad perfectionem operum Dei. Nam sol in quoconque situ fuerit creatus, perfectus factus est. Et primus etiam dies qui fuit veluti proprius opus eiusdem diei, ut supra dixit Ambrofius, perfectus fuit simul cum drusilone diei à nocte, in qua huius diei opus terminatum est. Et ita obiter constat, quomodo huius diei opus per totum spatium vnius diei paulatim fuerit factum, quia per vnam integrum conuersiōem Sicut consummatum est.

C A P V T . I V .

Quæ fuit aquarum diuīsio secunda die facta.

Opus secundæ diei his verbis Genesim primo refertur. Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aqua. Et fiat firmamentum, dividisse aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum, & factum gressus, vocavitque Deus firmamentum calum. In quibus verbis duo opera insinuantur, unum est effectio firmamenti, & aquarum diuīsio, quæ ita sunt concreta inter se, ut vix possit vnum fine alio explicari. Nihilominus tamen ad maiorem claritatem de illis signifikati dicemus, ea, quantum fieri poterit, distinguendo. Et quamvis effectio firmamenti prius referatur, nihilominus prius de aquarum diuīsione dicemus, quia finis fuisse videatur, propter quem firmamentum constitutum est. Circa diuīsionem autem aquarum duo explicanda occurrit. Vnum est, quales fuerint illæ aquæ, aliud est, qualis diuīsio inter eas facta fuerit. In priori puncto, quoniam ex illis aquis, quædam dicuntur mansisse sub firmamento, & aliæ supra firmamentum, de prioribus, certum est apud omnes fuisse aquas elementares, seu ipsum aquæ elementum, quod tunc totam terram tegebat, ut nos credimus. De aquis autem, quæ supra firmamentum positis sunt, aut permanescent, magna est difficultas quia illud firmamentum vocatum est cælum: supra cælum autem non appetit, quæ aquæ mansisse potuerint, & quæ hodie in loco illo durare.

Propter hanc ergo difficultatem prima opinio de illis aquis fuit, non esse corporales, sed spiritus quales,

SVARE
de Angelis
et. 6. dicitur
animæ

tales, id est, Angelos ipsos caelestes, qui per metaphoram quandam aquæ caelorum vocantur, vel quia ornant, & quasi eundant celos, sicut aquæ terram, vel quia super celos discurrent, sicut aquæ super terram. Hanc sententiam indicare videtur Philo libro de Mundi opificio, in principio: nam prius aquam vocat incorpoream essentiam: & postea in opere secundi diei non declarat alias aquas super firmamentum relietas. Clarius hoc sensit Augustin. lib. 13. Confession. cap. 15. & 32. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 11. vbi aquas supra caelum vocat inuisibilis, quæ à paucis in tali guntur non locorum sedibus, sed dignitate naturæ superare caelum. Idem insinuat Hieronymus (si eius est expositio,) in id Psalm. 76. illuxerunt coruaciones tuae bitera, & id, Viderant te aquæ Deus. Et adducit illud Apoc. 17. *Aqua multa, populi multi, & illud Psalm. 148.* Et aquæ omnes quæ super celos sunt laudent nomen Domini: mensis (inquit) & amapa. Et expreßius in id Psalm. 103. Qui regis aquæ superiore eius. *Superiora* (inquit) colliuxta Genes. ab aliis reguntur quia aquæ super firmamentum pestis multitudine Angelorum intelligimus, *juxta illud: Aqua que super celos sunt laudent nomen Domini.* Principius vero auctor huius sententiae censetur Origen. qui aquas super celum sanctos Angelos, infra celum vero malos Angelos interpretatur. Ifa de illo refert Epiphanius, in epist. ad Ioh. Episcop. Hieropol. quæ inter Epist. Hieronymi est 60. & satis insinuat ab eodem Orig. hom. in Gen. prope initium.

Verumtamen hæc sententia nullo modo sufficiens potest, sed ut certum statuendum est, aquas illas, quæ supra firmamentum mansisse dicuntur, materiales, & corporales esse. Ita docet, improbat a priori sententia, & tacito nomine auctoris eius, Basil. homil. 3. Exaëmer. & Ambrosius idem supponit sive toto libr. 2. Exaëmeron, & probat Rupertus lib. in Gen. ca. 23. & Hugo Victor. libr. 1. de Sacram. p. 1. c. 17. vsque ad 23. & sententiam Theolog. & Doctores in sequentib. opinion. allegandi. Ratio vero non est alia nisi ipsamet historica narratio Genesis, que omnino destruitur, si verba violenter exponentur, quod maximè fit, cum ad metaphoras discurras, & inusitatas, detorquenter fine villo fundamento in verbis, & sine villa necessitate, quod ab illa sententia manifestè fit. Præsternit quia in alijs locis Scripturæ satis significatur, illas aquas esse corporeas, & ab Angelis distinctas. Primum probant verba illa Psalm. 103. *Extendens celum scilicet aquam, qui regis aqua superiora eius.* Nam sicut in eis de celo corpore sermo est, ita de corporibus aquis intelligenda sunt, quibus tanquam teste, seu tignis ornata esse, & cunctur. & ita ab omnibus illa verba intelliguntur. Secundum autem probari potest ex verbis illis Psalm. 148. *Et aquæ, quæ super celos sunt, laudent nomen Domini.* Nam prius ad Deum laudandum, Angelos Dei, & virtutes eius, & cœlum, & aclaram, & stellas, & celos caelorum David vocauerat: & tandem descendit ad aquas, quæ super celos sunt: ergo per illas aquas aliquid ab Angelis distinctum intellexit. Ac proinde eas ad laudandum Deum prouocat, non quia intellectus sunt, vel animatae, sed quia ad laudandum Deum nos excitare debent, ut Basil. notauit, & conitatur ex sequentibus verbis, in quibus omnes abyssos, iherem, grandinem, niuem, glaciem, &c. ad eandem Dei laudem vocat. Præterea absurdissimum est, per aquas, quæ sunt sub firmamento, spiritus malos intelligere, cum de illis aquis statim dicatur, *Congregentur aquæ, quæ sub celo sunt, in locum unum, & appareat arida.* Ergo etiam est absurdum, per aquas supra caelum spiritus bonos interpretari. Neque obstat nobis Augustini auctoritas, nam prius testimonium idem August. 2. Retract. cap. 6. corrixit his verbis, *Non sat, considerate dictum tuum autem in abdito est valde.* In altero vero loco

Sharez de opere sex dierum.

nihil affirmat, nam cludit, *quangum de hac re nihil temerè affirmandum est, obscuræ ejus enim, & remota a sensu hominum.* Expositio autem illa in Psalmos non habet Hieronymi auctoritatem. Et præterea auctor eius in priori loco exprefse declarat, sensu illum esse tantum spiritualem.

ad Aug. & alias n. 2. allator.

Secunda opinio est, aquas supra firmamentum esse quidem corporeas, non tamen elementares, neque ex aqua elementari factas, sed esse quodam corpus caeleste, quod crystallinum vocant *inter Scholasticas.* invenit corruptibile, & per creationem ex caelesti materia factum. Hac sententia satis communis est inter Scholasticos. Eam inter alias referit D. Thomas 1. part. quæst. 68. a. 2. & problematicè illam defendit. Magis vero illam probat Bonavent. in 2. d. 14. in prima eius parte art. 1. q. 1. & ibi Durand. cum alijs. Et placuit etiam Abulensi, Caetan. Lyran. & Cathar. in Gen. & Egidio in 2. p. Exaëmer. cap. 14. Qui consequenter dicunt, caelum illud aquam vocari, non propter naturam aquæ, sed propter similitudinem in aliquibus proprietatibus, ut in perspicuitate, & vniiformitate omnium partium, quia nullam stellam habet, sed partibus omnino similibus constat, sicut aqua: item in frigiditate non quidem formali, sed virtuali, putant enim caelum illud vim habere frigesciendi, & in hoc etiam aquis assimilari. Fundamentum huius sententiae est, quia per firmamentum hoc die factum intelligunt, vel octauam sphæram caelestem, vel collectionem omnium orbium caelestium usque ad illam inclusiue, & supra hoc caelum, seu firmamentum, putant esse collocatas aquas, quæ supra firmamentum esse dicuntur. Et hinc inferunt, illas non posse esse elementares, quia cum firmamentum, & orbis caelestes sint corpora incorruptibilia, non est verisimile supra incorruptibiles celos aquas corruptibiles permanuisse. Atq; ita concludunt, esse aliquod caelum incorruptibile, quod aquæ vocatum est propter similitudinem, ut de claraui, & crystallinum, quia non est corpus fluidum, sed densum & firmum, sicut illud sit nonum, sive decimum caelum, & infra caelum empyreum existens, ut aliqui opinati sunt.

Sed hæc sententia, nobis non probatur. Primo quia nimis metaphorica interpretatione vocem *Rei sicut est aquarum exponit, quod est contra synceritatem iam hoc 2. o. historice narrationis, ut sepe dixi. Secundo, quia pino.* in allegatis verbis prius dicitur, *Fiat firmamentum in medio aquarum.* Per quæ verba satis profecto fit significatur non fusile tunc aquas factas, sed potius factas supponi, & interiectum esse corpus, quo te pararentur inter se. Interrogo ergo, in qua significazione ibi sumatur nomen aquarum, non enim potest simul elementum aquæ, & corpus illud caeleste significare, quia non dicuntur aquæ nisi equi vocè: & non est verisimile, vnam vocem in eadem oratione aquinoce sumi. Neque etiam potest significare solum corpus caeleste, quia pars illarum aquarum sub firmamento mansisse dicitur. Ergo tantum significat aquas elementares, quarum pars etiam fuit aqua, quæ super fundamentum manit: ergo non potest esse caeleste corpus incorruptibile. Et non parum confirmatur hac ratio ex vniiformi appellatione aquarum, quæ sepius ibi repetitur, nam si aquinoceatio vocis ibi admittatur, tota certitudine illius historie ambigua relinquitur. Nam cum prius dicitur, *Et spiritus Domini ferebatur super aquas,* non poterimus cum fundamento dicere, quod supra elementum aquæ, magis quam super calum illud aqueum spiritus ferebatur. Deinde incredibile est in sententia illa, *Fiat firmamentum in medio aquarum,* vocem aquarum in vna significazione vniuoca sumptam esse, & cum statim addit, & dividat aquas ab aquis, in duplice significacione, & aquinoce sumi. Accedit, quod

Confirm.

G 3 paulo

miraculum, tunc quia non est nouum, nec extra-
ordinarium, sed quasi lege extraordinaria statu-
tum: tunc etiam, quia postquam semel factum est,
sine villa supernaturali actione conseruat, & in
principio ad conuentem vniuersi constitutio-
nem, propter aliquas rationes diuinæ prouiden-
tiae pertinere potuit.

14.
4. Difficul-
tas quanam
de causa
manifinis
aqua supra
celos.

Additur vero quarta difficultas, per quam et-
iam præcedens augetur, & responsu illius eneruatur,
quia nulla ratio, vel commoditas vniuersi
cogitari potest, propter quam elementares aquæ
supra celum stellatum collocatae fuerint. Ad hanc
enim difficultatem euadendam varia rationes à
Patribus excogitatae sunt, quæ certè non satisfa-
ciunt. Vna est Cyrilli, quam supra his verbis pro-
ponit, *Cam fuit uerat, ut propter agriculturam opus
esset aquis, constituit aquas supra celos, ut cum terra pluvia
rum irrigatione indigeret, paratum sit a natura ad hoc ce-
lum.* Imo Epiphanius putat, quod factum legimus
Gen. 7. Ruptis fontibus, fontes abyssi magne, & cataracta
celi aperte sunt, & facta est pluvia super terram, de illis a-
quis esse intelligendum &c. Et Ioseph. etiam dixit,
illud *crystalum* (ic enim aquas illas vocat) *humidum
esse, & ad pluvialem uirilitatem, quæ sit extra imbribus,
congrue fabricatum esse.* & Beda lib. de natura rerum
cap. 8. eandem rationem refert, dicens, *seruata esse
aqua ad inundationem diluuij, & non improbat, quæ
quis aliam rationem magis proberet.* Et Richard.
Pampolitanus in Psalm. 148. vt Acanthus supra re-
fert, *dixit, aquas illas defuere per pluvias, quanu non ni-
fus illas, quod etiam refert ex Magistro sententi-
rum in Psalm. 113.*

15.
Exploditur
multiplici-
ter.

Verumtamen ratio hæc, vt à Cyrillo proponi-
tur, accommodatissima est pro aquis, quas Deus
ligauit in nubibus suis, vt dicitur iob 26. de aquis
autem supra celos incorruptibles parum profe-
cto accommodata est. Quomodo enim aqua illa
ad irrigandam terram descendenter, nisi vel pe-
netrando celos in eodem loco cum ipsis perma-
nentes, vel diuidendo illos, sicut aerem descendē-
do partuntur, & loco mouent. Alterum autem
est miraculosum, alterum perfectione celi repu-
gnans. Est etiam alienum à fuavi, & omnipotente
prouidentia Dei, quasi non valuerit alio faciliiori
modo, & magis conuaturali terra, & inferioris or-
bis necessitatibus prouidere. Accedit, quod tales
aqua per ignem descendentes, vel illum extingue-
rent, vel ab illo consumerent, nisi Deus pecu-
liari, & nouo miraculo item cōponeret. Propter
quæ incredibile etiam est, quod de aquis diluuij
dicitur, nullumque fundamentum habet in litera
Genesij, vt per se pater, & ex dicendis magis con-
stat. Deinde est noua difficultas, si tanta multi-
tudo aquarum tunc è celo cedat, vel alij temporibus cadit, an locus, quem ibi occupabant, vacuus maneat, vel nouo corpore creato, aut alijs
partibus aqua rarefacta repletatur, nihil autem
horum fine nouo opere miraculoso, vel valde praeter-
naturali cogitari potest. Hæc ergo ratio diffi-
cultatem non euacuat, sed illam potius auget.

16.
2. Causa
bipartita
ex insino
Martyr. Hi-
lar. Theo-
dor. Beda.

Aliam ob causam dicitur esse necessaria aqua illa
supra celum, ad temperandam ignitam, & ar-
dentem naturam celorum, ne actione sua cætera
corpora corrumpant. Hanc rationem probat Iu-
stin. Martyr. dicta q. 93. & declarat, hoc tempera-
mentum fuisse necessarium tum ad stabilitatem
firmamenti, quæ per resistentiam, quam aqua illa
adhibet, ne astra suo calore firmamentum de-
struant: tum etiam ad temperationem inferioris
aeris, & ad conseruationem animalium in terra
degenitum. Nam *umquam inquit, frigus ab illa aqua
mititur, quo solis calor in aere temperatur.* Quam ratio-
nem etiam Hilar. probat quoad posteriorem partem. Theodoret. autem q. 11. in Gen. priorem par-
tem magis exprimit: Beda vero lib. de natura rerum

6.8. simpliciter dixit aquas illas fuisse in celo superius
ad ignem hiderum temperandam. Sed profecto neutra pars huius rationis verisimilis est, non solum secundum Philosophiam, verum etiam secundum Theologiam, eminentem sapientiam, & potentiam diuinæ prouidentia considerando. Nam iuxta Philosophiam firmamentum, (si celum stellarum est) corpus est incorruptibile, & incapax alteratio-
nis, & elementaris caloris: ergo non indigebat extinsecu resistente, ne per Solis, aut stellarum ardorem consumeretur. Imo licet daretur, corpus illud coeleste fuisse ex aqua productum, ac proinde ex materia eius constare, & ex parte illius esse ca-
pax peregrinarum impulsionum, & qualitatum: nihilominus dicendum potius est, ex vi ux for-
ma habere, qualitates intrinsecas, quibus omni alteratio corruptionis resistere possit. Cum enim Deus corpus illud condiceret, ut sine corruptione,
vel dispositione ad illam conserueretur, non est
verisimile, scilicet illud corruptioni expositum, &
extrinsecus illi adiunxit aliud infirmum corpus,
quod illud à contrariis defendet, cum & facilius, & magis consentaneum omnipotenti, & fa-
pientiæ Dei esset, illam resistendam intrinsecam
conferre. Sicut nunc corporibus gloriosis simili
qualitatem conferre creditur, quod autem illis
conferat per gratiam, potuit corpori coelesti con-
ferre per naturam. Et confirmatur, nam Deus pos-
sunt stellas in octava sphæra, & exilis, ac alijs par-
tibus quæ si heterogeneis illud corpus compolum:
ergo non est verisimile, stellas ita esse per actionem
suum alijs partibus contrarias, ut iste sine extrin-
seca aquæ protectione conserueri non possint, ne
actiones corruptionis suarum comparum re-
sistere.

Nec verisimilior est alia causa de frigore ad tē-
perandam aereni inferni millo. Nam in primis
credibile non est, posse aquam in loco aero distan-
te positam frigefactio sua aereni contingere. Deinde quomodo posset aqua illa in huc infer-
rem aereni efficere nihil agendo in corporibus intermedij. Quid enim agere potest aqua illa in celos omnes intermedios a primo mobili usque ad lunam, cum neque ipsi per frigus alterari debent, aut possint, neque aqua virtutem habeat impren-
sionem qualitatem aliquam, quæ eminetur, ut
virtute frigus contineat: Quomodo etiam frige-
factio illa per ignem transiret, aut cur ignis et non
resisteret? Non sunt igitur hæc verisimilia. Deinde, cestò fuerit necessaria illa aereni temperes, certe
fieri sufficienter potuit per planetas virtutem frige-
facienti habentes, et aenam formaliter frigido
fieri, ut dicitur esse Saturnus, & luna, & fortasse
alique etiam stelle fixe, hanc influentiam habent.
Ergo totam efficientiam frigoris, quæ ab illis aquis
prouenire fingitur, potuit sufficienter, & melius
per celos ipsos, & eorum influentiam facere. De-
cur ergo fingemus, vsum esse tam violentem, &
extraordinariam mediæ ad illum finem. Preferim
quia (ut aiunt) frusta fit per plura, quod potest
fieri per pauciora. Et potest utrumque pars com-
pari & ex eo, quod dicitur aquæ non consentire effe-
proxima celo stellato sed supra omnes celos mo-
biles. Interponitur ergo inter illas primum mobi-
le, quod densum, & opacum corpus esse creditur.
Et præterea etiam interponitur celum crystalli-
num, quod fortale (ut alii putant) a primo mobili
distantum est. Ergo à loco tam distanti, & tot
interiectis impedimentis, vix intelligi potest, quo-
modo possint illæ aquæ naturaliter, aut firmamen-
tum tueri, non agendo, sed contrarie resistendo,
aut inferiore aereni virtute sui frigoris tem-
perare, agendo usque ad terram, in qua animalia
habitant, ut illo temperamento foueri, & conser-
uari possint.

Cum

SVARE
de Anest
re 6. di tru
anima

Cum ergo nulla ratio quasi naturalis, & physica, pertinens ad commodatatem vniuersitatis faciat; alij ad rationes morales recurrent. Et quidam sentunt, aquas esse ibi repositas ad exercitium fidei nostras, quod significauit Prosper Psalm. 103. dicens, cum August. ibi, partem aquarum esse celestes superpositam, & a noltro affectu remotam, & fidei commendatam. Alij vero dicunt, esse ibi relietas, ut extam mirabili opere, ad laudandum Deum tam homines, quam Angeli magis excitarentur, quod significant Haymo, & Cassiodor. in Psalm. 149. & Scriptura quoties aquas celestes ad laudem Dei prouocat. Denique Beda, & Glossa ordinaria in Gen. cum credendum putent ibi esse aquas, adiungunt, quales autem, & ad quid viles nouit, qui condidit. Quod optimè dictum esset, si sufficeret reuelatum esset, supra celos omnes mobiles esse aquas elementares. Sed quia talis reuelatio facta non est, videtur, & rationes morales cessant, presertim prima, non enim exerceret fides in re incerta, neque illud opus per se erat necessarium ad laudem, & gloriam Dei autem, si alioquin ad mundi commodatorem non erat vtile: nam ex catenis vniuersi operibus satis laus Dei commendatur. Et magis ex eo augetur, quod omnia in numero, pondere, & mensura constitutis, & ordinatisimè, & absque villa superfluitate cuncta dispositi.

Quanquam ergo haec sententia contemnenda non sit propter Patrum auctoritatem: nihilominus illam non probamus, nec defendimus, quia multum in ratione abhorret, & non solum Scriptura non probatur, verum etiam illi non est satis consentanea. Ad quod ostendendum inserimus alij testimoniis vnam, nunc autem id probamus ex primis verbis Genes. prout in primo lib. a nobis tractata sunt. Ibi enim ex illis verbis, *In principio creauit Deus celum & terram, &c.* Probauiimus, in illo principio, non solum celum empyreum, sed etiam in aliis fuisse creator. Huius autem oppositum dicta sententia supponit, dum dicit, illas aquas esse supra omnes celos mobiles, nam inde fit, ut sint immediate sub celo empyreio, autem hoc ita esset, non potuerit aliud celum simul cum empyreio esse creatum. Probatur haec consequentia si cum celo empyreio aliud celum fuit creatum, vel fuit proximum, & contiguum celo empyreio, vel ab illo distans, contiguum, oportueret illud vel destrui, vel saltem a toto illo loco adequato expelli, ut ad illum aqua ascenderet: utrumque autem est, & contra naturam corporis celestis, & per se incredibile. Nam supra in simili diximus, nihil Deum tunc creas, ut illud statim destrueret, & maximè in corporibus celestibus de se perpetuis, ac nobilissimis. Sine destructione autem non poterat corpus illud a toto illo loco supero ad inferiore pelli, nisi comprimeretur, & densaretur, ut ad minorem locum circularem coarctari possit, quod etiam est valde alienum a celesti natura. Et ideo naturale est celis, ut non nisi intra eundem locum totalem moueri possint, & secundum partes, non secundum totum, loca mutare. Si autem aliud celum creatum fuit simul cum empyreio, & loco distans ab illo, non potuit, vel certè non debuit, spatium illud inter illos celos interiectum vacuum relinqui vnde ad secundum diem, tum quia fuisse magna imperficio, sine fundamento excoxitata: tum etiam quia alias aqua sub inferiori celo contenta ad illum superiore locum ascendere non potuerit per medium celum interpositum, nisi per divisionem, aut penetrationem eius, aut per aliud simile miraculum, quod etiam admittendum non est, ut saepe cum Augustino dixi. Neque etiam dici potest, aquam non ascendisse, sed crearam esse ibi iuxta empyreum celum. Quia vel creata fuit simul cum ipsius celis empyreio, & primo mobili,

v.g. Et hoc repugnat operi secundi diei, quia diuīsio aquarum ab aquis non secundo die, sed in ipso creationis instanti facta fuisse, quia tunc iam essent aquæ supra celos, & infra celos in abysso, & inter eas esset primum mobile interpositum. Vel creatio illa aquarum in illo superiori loco facta fuisse secunda die: & hoc in primis repugnat principio supra positio, quod post primam creationem non est aliquid ex nihilo factum, præter animam rationali. Et deinde sequitur inconveniens illatum, quod spatium illud esset vacuum, antequam ibi crearentur aquæ, quia singuli non potest, fuisse ibi aliud corpus, ex quo aqua illa fuerit producata. Ac denique hoc repugnat literæ Genes, quæ satis clarè significat, diuīsio Deum aquas ab aquis, non aliquas nouas aquas creando, sed iam creatas locis separando secundum partes, & inter eas aliquid corpus interponendo, ac firmando. Nullo ergo modo subfistere potest opinio ponens aquas elementares supra celum stellarum, seu supra omnes mobiles, nisi supponendo, solum celum empyreum fuisse in principio creatum, & iuxta illud fuisse creatas aquas, quæ nunc etiam sunt illi contigua, & consequenter sub illis aquis totum spatium usque ad inferiores aquas, seu usque ad terram fuisse aqua plenum, ne diuīsio aquarum a principio facta fuisse credatur contra Scripturam. Ergo necessario dicendum est in illa sententia, solum creationem celum empyreum in verbis illis, *In principio creauit Deus celum*, comprehendi. Cum ergo hoc nobis parum credibile videatur, non possumus illam sententiam de aquis elementaribus existentibus supra celos æthereos descendere. Præterquam quod ex illa sententia alia incommoda sequuntur, ut quod celi ætherei sint ab intrinseco corruptibiles, & facti ex præiacente materia elementari, & non per propriam creationem ex nihilo, que omnia auctores contraria sententia facile admittunt, nobis autem probari nullo modo possunt.

Et ergo ultima sententia, cui ego assentior, quæ cum præcedenti docet aquas supra celos esse versus, & elementares, eas tamen non esse supra celos ætheros, sed supra celum aereum, id est, in superiori quadam regione eius, illasque aquas non esse alias, nisi aquas nubium, & aliarum similium impressionum, quæ in superna aeris regione sunt. Hanc sententiam referens Augustinus lib. 2. de Genes, ad litter. cap. 4. dicit laudabiliter excoxitam esse, & haec diligentiam, considerationemque laude dignissimam iudicat, & rationem subdit, quia contra fidem non est, & in promptu positio documento credi potest, de quo documento statim dicemus. Et ita sententiam hanc sequitur est Beda in lib. 2. de elementis Philosophia in principio, vbi prius improbat præcedentem sententiam, dicens, nihil miserius esse, quæ dicere, istud est, quia Deus illud facere potuit, neque ostendere rationem quare hoc sit, neque utilitatem, ad quam hoc sit. Postea vero ait aquas supra firmamentum esse illas, quæ vaporat in nubibus sunt suspensæ, & ab his, quæ sunt sub aere, distinguuntur. De quibus aquis latius in lib. 3. disp. Eandem opinionem tenet Glossa interlinealis, & Eugub. in Cofinopatia & Hamerius in Gen. Vielnius, & Rabbiini Hebræor. quos refert Ascan. & latè Pererius l. in Gen. circa opus secundum diei in fine, qui in hunc sensum interpretatur Epiphanius dicentem, ex aquis illis superioribus generale diluvium factum esse, quia ex nubibus aeris processit, non ex nona sphera celesti. Sed an hic fuerit sensus Epiphani, incertum est, si tamen verisimile, ex eo, quod aliis sensibus incredibilis est, & magnam habet absurditatem. Atque eandem sententiam defendit August. Torpiel. in Annalib. sacris tom. 1. in secundo die mun. Denique Diuus Thomas l. p. q. 68. art. 2. præsentem

2
is, oppri
m. et

dentem opinionem de aquis proprijs, & elementaribus supra cœlum sydereum existentibus simili-
citer fallam, imo & impossibilem reputat, vt
que secundum naturæ leges: hanç verò saltem vt
valde probabilem amplectitur.

21.
Eius proba-
tio bipartita
Prior pars
sudetar.

Ad probationem autem huius sententia satis
erit ostendere, esse consentaneam vñitatem phrasis
Scripturæ, & hanc phrasim, seu loquendi modum
optimè ad verba Genesis adaptari. Priorem partem
probamus, quia in primis stepe nubes, & vapores
superiores aeris nomine aquarum in Scriptura
significantur, vt Iob 28. *Quia aquas appendit in
mensura, quæ nubes pluviis legat & riam procellis
sonantibus, &c. 26. Quilicat aquas in nubibus suis, vt non
erumpant pariter deossum.* Quod verbum ultimum
aperte ostendit priorem partem intelligi de superi-
oribus aquis. Et de eisdem loquitur David Psalm.
28. dicens, *Vox Domini super aquas Deus maiestatis intonat, & Sapiens Proverbiorum 8. Quando aethera firmabat sursum, & libravat fontes aquarum, per illos e-
num fontes, multi nubes intelligunt. Imo Pereyra
aduertit, vbi vulgatus interpres legit, quando a he-
brei firmabat, Hebrei haberi nomen significans nubes:
quod etiam adnotat Iansenius, retento autem
nomine aethera exponit de elemento ignis, aut de
superiori aeris regione, & consequenter alia verba
intelligit, de fontibus celstibus. Significat enim, (ait)
Deum quasi in lbra suspendisse fontes aquarum, hoc est nubes
spissæ, ita vreas diuinas ab aqua, qua in terris sunt, & in
pondere atque membras diffundas super terram. Et de
eisdem aquis est sermo Iob. 28. & in alijs locis statim
cirandis. Deinde aquæ pluviales, seu nubium
etiam dicuntur in Scriptura aquæ caelestes, seu ce-
lorum, ut pater Ierem. 10. & 51. *Ad vocem suam, dat
multitudinem aquarum in celo, & eleuas nubes ab extre-
mitatibus terra, & Psalm. 146. Qui operis celum nubes,
& parat terram pluviam.* Et de eadem aqua est sermo
Psalm. 17. cum dicitur, *Et perficit tenebras latitudinem suum.*
Et infra, *Tenebra aqua in nubibus aera.* Et infra, *Si-
tonuit de celo Dominus.* Et Psalm. 76. *Multitudine sonitus
aqua vocem dederunt nubes.**

22.
Pars post-
erior suade-
retur.

Denique quod iuxta hanc phrasim, & modum
loquendi Scripturæ optimè possint verba Gene-
sis intelligi, probatur, quia ibi solū dicitur, Deum
diuississe aquas ab aquis, & quasdam supra firma-
mentum, quod statim dicit vocatum esse cœlum,
posuisse, & alias sub cœlum reliquise: ergo fine
vlla coactio, aut vi intelligimus, aquas illas super
cœlum esse, quæ in alijs locis caelestes, seu ope-
rare caelos dicuntur. Imo videtur certe Ierem. in locis
cœli citati, ita dicta verba Genesis interpretari, sic enim
inquit: *Qui fecit terram in firmitudine sua, & prepa-
ravit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit ca-
elos.* In quibus verbis aperte de operæ creationis lo-
quitur, & statim subiungit verba suprà citata, *Ad
vocabum suum dat multitudinem aquarum in celo, qui levat
nubes ab extremo terra.* Per quam vocem merito impe-
rium Dei intelligere possumus. Et quanvis non
incongruè possint hæc verba de quotidiano ope-
re diuinae prudentiae aquarum pluvialium in-
telligi: nihilominus non minori proprietate, &
verborum consecutione de initio, & quasi funda-
mento illius operis, & prouidentiae intelligi-
tur.

23.
Prograditur
ipsa postero-
ris pars
seufo, & si-
mul satis-
locis Scriptu-
rae allatis
num. 10.

Atque idem dicendum est de alijs locis, quæ in
concordiam verborum Genesis, & confirmationem
nem superioris sententie afferebantur. Nam quod
dicitur Psalm. 103. *Extends cœlum sicut pellam, quite-
gu aqua superiora eius.* recte intelligitur de expansio-
ne aeris, qui pafsim cœlum appellatur, vt sepe dicimus. Et quanvis concedamus, illam exten-
sionem cœli omnium cœlorum creationem, & ex-
tensionem comprehendere. Non inde sequitur, a-
quas, quæ tegunt superiora eius, esse in suprema
parte totius extensionis, alioqui etiam super cœ-
lum.

lum empyreum essent collocanda. Ergo satis est,
quod tegant aliquam superiorem partem, secun-
dum quam idem Psalmista alibi dixit, nubes ope-
rire cœlum. Neque magis vrgent alia verba Psalmi 148. *Laudate cœlicorum, & aqua, quæ super cœlos
sunt, laudent nomen Domini.* Nam iuxta eundem lo-
quendi sacrae Scripturae modum, aquas nubium,
aquas cœlorum vocari dicimus. Solet enim diuina
Scriptura prouocare homines in admiratio-
nem omnipotentiæ Dei ex hoc opere continendi
aquas nubium in sublimi aere, & ex varijs effecti-
bus meteorologicis, qui ex ascensi vaporem, &
exhalationum in aere sunt. Quia ergo hominibus
qui sensibus ducentur, hæc sunt admirabilia, ideo
aqua caelestes ad laudem Dei specialiter excitantur,
id est, homines per earum considerationem,
vt supra exposui. Hic autem mos Scripturae facilis
innotescit confidanti verba Iob supra citata ex
cap. 26. & 28. Item ex cap. 12. 37. & 38. & ex Psalm. 76.
a vers. 18. & 19. & 28.

Sed replicatur, quia David loquitur de cœlis
cœlorum, per quæ verba significari solent cœli fu-
periiores, non ergo loquitur de cœlo aereo. Sedre
Ipondemus, hinc potius confirmari expositionem
cictam. Nam cum prius cœlos cœlorum adla-
dem Dei prouocasset, postea non dicit, & aqua, quæ
super cœlos cœlorum sunt, sed quæ supra cœlos sunt, utique
supra illos cœlos, respectu quorum alij dicuntur
cœli cœlorum, sub quibus intelligere possimus o-
mnes cœlos & theores, nam respectu aeris merito
dici possunt cœli cœlorum. Sed instant, quia nomi-
men plurale cœlorum plusquam acerem compre-
hendere videtur: sed certa & tritæ responso est, in
Hebreo non tenet cœli carcere singulare, & ide nihil
obstat quominus illa locutio ad vnum cœlum
aetatum proprie accommodetur. Atque in eodem
sensu loquuntur sunt tres pueri in suo hymno, dicitur,
Benedic aqua omnes, quæ super cœlos sunt, Domino,
&c. Quam generalem locutionem postea per spe-
cies declarant, dicentes, Benedic omnia in terra, & in
Domino: benedic vñores, & pruina Domine benedic g-
lu glacie nubes fulgura & nubes Domino.

Sed infatatur, quia ibi certo ordine prouocantur
creature, ad laudem Dei. Primo Angeli, secundo aero,
cœli, scilicet, empyreum, terræ aquæ, quæ super
cœlos sunt, postea verò sol, luna, & stellæ. Ergo li-
gnum est, aquas supercœlestes esse proximè sub ca-
elo empyre, & supra sydereum. Responsum, ex psa-
hoc ordine nullum indicium sumi. Tum quia post
aquas illas quartu loco ponuntur virtutes Domini,
& infra post imbræ, & ros ponuntur spiritus
Dei, & multo inferius ponuntur nox, & dies, lux,
& tenebra, quæ & prius facta, & suo modo mobi-
liora sunt. Tum denique quia in dito Psalm. 148.
prius sol, luna, stellæ, & lumen, & postea aquæ suæ
percœlestes ad Deum laudandum prouocantur.
Igitur ex ordine nullum argumentum sumitur,
nam spiritus, vbi vult, spirat, & similiter, quo vo-
luit ordine mentem, & linguam Psalmistæ, & per-
rorum ad laudem Dei excœlavit. Igitur si omnia
Scripturæ loca attente ponderentur, & inter se
conferantur, vel huic nostræ sententie magis-
trent, vel certè nihil repugnant. Ergo cum ratio
pro hac sententia multum proualeat, & iuxta illam
vitentur incommoda, quæ naturali ratione
repugnare videntur, alijs merito preferenda est.
Neque auctoritas Patrum mouere debet, quia ne-
que ipsi inter se consentiunt, neque suam senten-
tiæ tanquam certam tradunt, neque altera
quam defendimus, sufficienti auctoritate deli-
tuta est. Vnicum tamen dubium circa illam su-
perest, quod ex nomine, & operi firmamentis
sumitur, quod in cap. sequenti tra-
scendit.

71

CA

SVARE
de Angelis
in 6. dñtrū
animi

D.

Quodnam corpus fuerit firmamentum secundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, secundum sit.

Prima sententia est, firmamentum illud fuisse proprium calum ethereum, quod in illo die fuit substantialiter productum. In hoc conuenire videntur omnes autores, qui aquas supra calum stellatum collocant. Videtur tamen inter eos esse aliqua diversitas. Nam quidam dicunt esse calum stellatum, quia in quarto die dicitur Deus posuise stellas in firmamento: ita sentit Chrysostomus hom. 4. in Genes. & fertur sub nomine D. Thomas in expositione in Genes. & sequitur Catherinus ibidem. Alij omnes celos planetarum cum stellatum sub nomine firmamenti comprehendunt, quod insinuat Damascenus libro secundo de Fide capitulo sexto, quoniam non satis rem declarat, nam etiam calum stellatum firmamentum appellant, ut ibi etiam Chlichtouem notat, & sequi videtur. Et eodem modo loquitur Beda in Exameron, & sequitur Magist. sentent. in 2. distinct. 14. in princip. Et duci videntur, quia dicta verba quartae diei ad omnes hos celos possunt accommodari, quia omnes aliquo modo stellati sunt, nam singuli unam sphaeram habent.

Verumtamen consequenter in hac sententia loquendo, dicendum videtur sub nomine firmamenti comprehendendi etiam celos supra octauam sphaeram existentes, si duo sunt praeter empyreum, vel saltem primum mobile. Nam elementares aquae sunt supra calum stellatum, profecto etiam sunt supra crystallinum, & supra primum mobile, si ab hoc est distinctum. Quia non est credibile inter mobile, & inferiores celos aquas esse interpositas, alias circumferrentur & raperentur per motum primi mobiles, quia non posset aliter primum mobile secum rapere inferiores celos, immo etiam secum moueret aquas, non parum eius imperio retardaretur, ne posset ad inferiores celos peruenire. Et ideo qui melius in ea sententia loquuntur, dicunt aquas esse supra omnes mobiles celos. Ergo illi consequenter dicere debent, omnes illos celos factos esse hac secunda die, & nomine firmamenti esse comprehensos. Probatur hac ultima illatio, tum quia inter aquas existentes iuxta calum empyreum, & existentes in hoc inferiore hemisphaerio, non minus interponitur primum mobile, quam calum stellatum, nec magis hoc calum, quam calum lunare: ergo tota illa celorum congeries diuidit aquas ab aquis: ergo tota illa munus firmamenti subit: ergo tota sub nomine firmamenti comprehendendi debet. Tum etiam, quia si nunc est aqua supra omnes celos mobiles, non fuit illuc eleuata ab hoc inferiore orbe per motum localem, sed ibi creata fuit prius, & postea ibi firmata, ut cap. superiori ostensum est. Ergo ante secundum diem nullum erat calum inter illam aquam, & inferiore interpositione, alias (ut supra argumentabam) iam esset facta diuisio aquarum ab aquis. Ergo firmamentum, quod posse diuisit aquas ab aquis illo modo intellectus, non potest esse nisi tota congeries, seu expansio celorum mobilium.

Hinc consequenter in hac sententia loquentes, dicunt, firmamentum fuisse hoc die factum quo ad substantialiter productionem eius, ut in Basil. Ambr. & alijs videre licet. Et probatur consequentio ex proxime dictis, quia ante diuisiōem aquarum ab aquis non poterant esse cali in substantia sua: ergo tunc facti sunt substantialiter, quando aquas ab aquis separare coepiunt. Consequentia

est eidens, & antecedens probatur, quia si iā corpora celestia substantialiter existent, vbinam quofo erant, aut in quo orbis sit? Nam vbi nunc sunt, esse non poterant, quin diuiderent aquas ab aquis, vt iam argumentati sumus: in alio vero illo, quem postea totaliter mutauerint, cogitari nō possunt, ut cap. praecedenti probauit. Ergo necessario dicendum est in hac sententia, celos in opere huius secundae diei substantialiter esse productos. Quapropter non loquuntur consequenter, qui cū doceant nomine firmamenti significari corpora celestia, nihilominus dicunt, non esse firmamentum factum quoad substantiam, sed quoad aliquā qualitatem quod sentit Lyr. Hoc enim nec in Scriptura fundamentum habet, nec consequenter dici potest, quia si substantia calorum iam erat, iam diuidebat aquas, ut dixi. Neq; etiam explicari potest, quā fuerit qualitas illa, secundum quā cœlum secundo die factum dicitur. Respondet Lyr.

Lyr. tamen in ea consequenter non loquitur probatur.

Lyr. non loquitur. respondet. tamen in ea consequenter non loquitur. probatur.

fuisse qualitatem datam calis ad influendum super elementa ad eorum conseruationem, & gubernationem. Sed hoc nec Scriptura, nec Philosophia consonat. Nam Scriptura non dicit hoc die factum esse firmamentum, vt influat, sed vt diuidat aquas ab aquis: ad quod munus impertinens est influentia, nam etiam nihil influeret, si esset terminus, & quasi paries interpositus inter aquas, & aquas, esset ad illud munus sufficiens. Et præterea secundum veram Philosophiam in celo non sunt qualitates extrinsece, aut aduentitiae, præter lumen quatenus a sole communicatur: si que vero sunt in singulis cœlis propriæ & inseparabiles qualitates ad peculiari modo influendum, illæ concreatae sunt cum ipsis aliis seu calis, & non posita per propriam actionem, seu quasi alterationem inditæ, quia sunt propriæ passiones à formis celestibus manantes, sicut supra cœlo luce diximus, vel sicut de herbis, vel lapidibus, seu petris peculiares virtutes habentibus, credimus. Si enim in corporibus terrestribus similes virtutes manant à propriis formis, cur non magis in cœlestibus?

Vnde ali dixerunt illam qualitatem fuisse peculiarem soliditatem, seu firmitatem, datum cœlis ad sustinendas aquas. Sed vtrumq; in commodum in hoc inuenio, quia non prius tempore facta est diuisio aquarum, quam calum fuerit sufficienter firmatum ad utrasque aquas terminandas. At vero si prius essent facti cali quoad substantiam, quam quoad firmitatem, prius etiam diuisissent aquas, quam in se firmitatem illam receperissent. Ergo non consonat illa sententia cū Scriptura, qua dicit, factum firmamentum, diuisitque aquas. Deinde etiam non est philosophicum fingere talenm qualitatem extrinsecus additam substantiam cali, nam illa esse non potest nisi vel densitas, aut quasi durities, vel indiuitabilitas aut incorrumpibilitas: quidquid autem huiusmodi est in celo, intrinsecum illi est, & connaturale, ac proinde cū illo concreatum: ergo frustra fingitur prius substantialiter creatum quasi monstrosum ut pote in tertiis dispositionib. & connaturalib. qualitatib. priuatum, que postea illi addita fuerint. Si ergo firmamentum illud fuit cœlum, sine dubio fuit tunc substantialiter productum.

Ex quo vterius consequenter dicendum est, non fuisse creationem firmamenti productionem ex nihilo, sed ex praexistenti materia. Huius oppositum docuit Burger. in Addition. ad Lyr. Gen. 1. Sed re vera non loquitur consequenter, dum afferit, firmamentum esse factum secunda die quo ad substantiam: & nihilominus non esse factum ex materia alii cuius corporis praexistentis in illo loco, vbi firmamentum factum est. Nam illud spaciū, quod firmamentum in hoc mundo repletum, quodq; iam erat intra sphera cœli empyrei inclusum,

3. Ex eadem sententia a quod dicit Burgen. Et redargit.

Burgen.

inclusum, non erat vacuum priusquam firmamentum fieret: ergo alio corpore erat repletum, quod ibi postea manere non potuit: ergo necessarium fuit, ut ex illo firmamentum produceretur, quia neque annihilari debuit, nec per motum localem conuenienter inde expelli potuit. Quia non est verisimile, tantam molem corpoream fuisse ab illo loco exclusam, & simul cum praexistentibus corporibus in eorum locis intromissam esse: nam id sine corporum penetratione, vel nimia, & præternaturali condensatione fieri non poterat. Unde propter hanc rationem, præter alias supra potitas verisimilis est principium saepe repetitum, & communiter receptum, Deum post primam corporum creationem, nullum nouum corpus ex nihilo creasse, sed ex aliquo prius creato illud formasse. Quæ formatio soler dici creatio, quia & materia, ex qua fit, ab eodē auctore creata est, & quia tunc siebat per actionem propriam auctoris naturæ, & a communi modo generationis, quæ per causas secundas fit, distincta, ad quam distinctionem significandam nomine creationis significatur: atque etiam, vt in dicetur, illam fuisse originariam, vt sic dicam, talis rei, vel speciei ab auctore suo emanationem. Si ergo firmamentum, id est, cœlum stellatum, vel solum, vel cum alijs cœli mobilibus, secundo die substantialiter creatum est, profecte & hoc secundo modo creationis, seu formationis ex presupposito subiecto, non ex nihilo fuit productum. Et in hoc ferè, conuenienter alij huius sententiae auctores.

6. Multum autem inter se variant, & dissentientur in explicanda materia, ex qua tunc firmamentum seu cœlum productum est: nam alij ex igne factum esse cogitarunt, vt refert Augustinus lib. 2. Gen. ad litter. c. 3. Et videris sequi Gregor. Nisenus in *Exameron*, dum existimat, firmamentum esse igne naturæ, & subtile potius, quam crassum, aut densum. Quem sequitur est Anselm. lib. 1. de *Imagine mundi* c. 25. & Alcuin. q. 23. in *Genesim*. Basil. verò homil. 3. Exameron ex nullo elementorum, neq; ex commixtione elementorum, sed ex alia quadam subtili materia putauit esse factum: quod etiam sentit Ambrosius lib. 1. Exameron c. 6. qui allegant verba Isaiae dicentes, quia si maut cœlum sicut fumum. Communi tamē horum auctorum sententia est, fuisse ex aqua formarū. Estque hic modus dicendi probabilior, illa sententia supposita, quem Beda in *Exameron* ex D. Petro refert in lib. 1. Recognit. Clementis, vbi exprefse hæc sententia habetur, quam sequuntur Theodor. q. 11. & 14. in *Genesim*, & Anafas. Sinaita lib. 2. Exameron. & Cyril. Hierosol. *Catechesis*. & 9. & plures alijs, quos Gloss. magna refert. Habet enim hic modus aliquam fundationem in *Scriptura*, & narratione Moyis: ait enim dixisse Deum, *fiat firmamentum in medio aquarum*. Vnde apparet, & consequenter colligunt, vsque ad secundum diem totū spaciū à supremo cœlo vsque ad terram aquis plenum fuisse, Deum autem secunda die ex aquis in loco medio collocatis, firmamentum, seu congeriem cœlorum mobilium formasse, & solidasse, atque ita producendo firmamentum, aquas ab aquis diuississe. Atque ita ferè totum huius sententiae fundamentum in proprietate istorum verborum positum est, vnumquodque illorum ponderando, vt paulo post nostram sententiam explicando, & huius fundamento satisfaciendo, videbimus. Solent etiam hic adiungere verba Petri Epist. 2. c. 3. quæ nunc omitto, quia in libro primo, tractata sunt.

Nihilominus sententia hæc à nobis probari non potest: tum quia diximus supra cœlos stellatos, aut mobiles nūlas esse veras aquas: ergo non sunt illi cœli, qui ciuidunt aquas ab aquis: ergo non

funt firmamentum. Tum etiam quia diximus, omnes illos cœlos fuisse creatos ex nihilo in primo instanti: postea verò per nullam mutationem accidentalem, sive localem, sive alterationis potuisse denominationem firmamenti accipere. Dicimus ergo in primis, firmamentum illud hoc die factum inter aquas, esse aerem, seu aliquam partem eius, nempe aliquam regionem aeris. Hanc sententiam magis probat Diuus Thomas i. p. q. 68. art. 1. & 76. art. 1. Durand. in 2. d. 14. q. 1. n. 14. Caietanus & Pereyra in Gen. & Eugubin. in *Cosmopœia*, & sequitur Lorinus in id *Psalmi* 18. & opera magna eius annunciat firmamentum. Vbi idem reuertit Arias Monta. & Genebrardus ibi refert Chaldaicum exponentem de aere, qui inter cœlum, & terram latissimè est expansus, & in quo mirabilia meteora cœnuntur, & mirabilia Dei predicant, & hanc interpretationem ad locum *Genesim* accommodat, eamque cicit esse multorum sententiam, quam ipse non reprobat. Et eandem sequitur Pineda in id Job. 37. *Tu forsan cum eo fabricas cœlos*, &c. eundem locum de aere interpretando. Consentit etiam Tornielus in *Annibus*: ad eumque necessario idem dicunt omnes, qui negant, aquas, esse supra cœlos incorruptibiles. Et ex Patribus illi fauer Augustinus lib. 2. Genes. ad litter. cap. 4. cuius verba iam supra retuli. Et in *imperfido Genes. ad litter. c. 8.* sic inquit, *Quoniam cœlum firmamentum vocavit, non ambürde intelligitur quidquid in aethere cœlum est*. At verò in cap. 12. explicans opus quartæ diei dicit, *In hoc loco, cum dicimus cœlum, firmamentum est, omnem istam aetheream machinam dici*. Quæ omnia substantia continet, sub qua puri, & tranquilli aetheri serpentes vigeat, sub qua stemma aethere turbulentia, & procellos agitatur. Quæ verba parum nostra sententia fauent, & offendunt Augustinum in ille fuisse dubium, quanuus in eis aerem à significatio firmamentis non excludat. Deinde fauet etiam Hieronim. Epist. 83. ad Ocean. cùm dicit, *Intra- lumen, & terram medium destruitur firmamentum*. Et cū subdit, *iuxta Hebraicū sermoni etymologiam*, & aqua fortitur vocabulum, scilicet *cœlum*, Hebraicū *Sā-maim*. Expressius hanc sententiam docuit Rupertus lib. 1. in Gen. c. 22. cuius verba paulo postferam.

Ratione probatur hæc sententia primò à sufficienti partium enumeratione: quia si nominis firmamenti ibi non intelliguntur superiores cœli, oportet, vt cœlum inferius intelligatur, quandoquidem firmamentum cœlum appellatur est: hoc autem cœlum iuxta Scripturam vnum non est nisi aer. Secundo, quia nullum aliud corpus dici potest diuidere aquas ab aquis. Ergo nullum aliud potest esse firmamentum, cui hoc munus tributur. Antecedens iuxta explicationem aquarum, quam sequimur, per se notum est. Veruntamen etiam iuxta sententiam ponentem aquas supra cœlos incorruptibiles, non potest designari corpus, aut corporum collectio diuidens aquas ab aquis, nisi aer in ea includatur. Nam firmamentum diuidens aquas ab aquis occupare debet totum spaciū inter aquas superiores, & inferiores, interēctum: ita vt ficut ex parte superiori cœlestes aquas proxime contingit, & continet: ita inferiores aquas terrestres sub se immediate continet, & attingat. Nam firmamentum est tanquam terminus utrariumque aquarum: de ratione autem termini est, vt immediate attingat ea, quæ termini, seu diuidit. Ergo necesse est, vt saltet ex inferiori parte aer ad firmamentum pertineat. Vnde vterius cūm superiores aquæ infra omnes cœlos aethereos, imò etiam infra ignem, & tertiam, seu superiorem regionem aeris sint, recte concludimus, folum aerem esse firmamentum, diuidens aquas ab aquis.

Sed

7. *Reuelatio sententia hadonus tractata*

Sed quær potest, quis aer, seu pars eius fit huius modi firmamentum; scilicet, an aer infinitus vel media regionis: nam qui est in supraem nullas aquas vel in se, vel supra se continet. Inter alias vero duas regiones, ratio dubitandi esse potest, quia multi ex auctoribus, qui per firmamentum aerem intelligunt, appellationem hanc aeris secunda regionis attribuunt. Id significat Rupertus supra, & clarissimus D. Thomas dicens, firmamentum esse illam partem aeris, in qua cedentur nullae & dicit firmamentum propter spissitudinem aeris in partula. Ex idem significante Percyra, & alijs, qui dicunt firmamentum hoc die factum esse locum naturalem generationis aquarum sub limitem, seu pluviam. Constat autem, huius modi locum esse medianam regionem aeris. Ergo illa significatur nomine firmamentum. In contrario vero est, quia illa regio non videtur dividere aquas ab aquis: ergo non potest cum proprietate dici firmamentum. Antecedens probatur, quia aer secunda regionis potius est locus continens superiores aquas, & ita non attingit vtrumque extremum, sed unum tantum. Ergo potius aer huius insimae regionis dicitur est firmamentum, quia est quasi paries interclusus inter aquas inferiores, & superiores, & quasi terminus vrasque attingens, & separans: nam proxime sub se continet inferiores aquas: superiores autem non in se, sed supra se immediate habent. Et in hunc modum videtur explicare firmamentum Eugebinius in Cosmopoeia, & Abulensis ex Rabbinis referit, Quod istud firmamentum sit prima pars, vel in se situm aer, quod est inter nos, & locum aeris, in quo sunt meteorologicae impressiones. Nec discrepatur Glossa ordinaria, cum ex mente Augustini dicit, celum, & firmamentum hic accipi propter hoc tantum, quia interuum eius dividit inter quosdam vapores aquarum, & aquas, que sunt in terris. Et eodem modo explicata hanc sententiam Eucherius, quam non improbat.

Ego veramque sententiam probabilem censeo. si tamen aliqua illarum necessario rei cendam efflaginari, & probarem posteriorem proportiones factas: & quia haec inferior pars aeris frequenter appellari solet nomine celum, qui nomine firmamentum etiam appellatum est, & probabilitate intelligitur de propinquiori celo, & (vt ita dicam) magis perulgato, & sensibili hominibus, a quo volucres celi denominantur, quia in eovolant. Maximus autem videmus volare illas in hac insimae regione aeris: ergo sicut illa vocatur celum, ita etiam nomine firmamenti intelligi potest, cum aquas ab aquis diuidat. Existimo tamen neutram illarum sententiarum esse rei cendam, quia vrasque est veluti peculiaris affirmativa, que cum altera contradictionem seu repugnantiam non involuit. Nam totus aer insimae, & media regionis potest dici firmamentum, quia re vera integrum munus firmamenti non per alteram partem tantum, sed per vrasque similitudinem expletetur. Quod aer insimae regionis probat efficaciter ratio facta, quia est quasi terminus inferiorum aquarum, veluti determinans illas, ne vterius aescendant. De alia vero parte optimè etiam probatur ratione insinuata ad. D. Thomam, quia vrasque possent consistere in aliqua superiori parte aeris, necessaria fuit aliqua peculiaris dispositio talis aeris, per quam reducetur aptus locus, ad aquas in se continendas, ergo ex parte alterius extremitatis, scilicet superiores, etiam aer illi concurrit, ad diuidendas aquas ab aquis: ergo aer vrasque regionis secundum varias considerationes potuit ab illis auctoribus firmamentum appellari: cumque totus ille aer sit unum corpus continuum, quod per extrempartes suas in unam & superiorem vrasque

Suarez de opere sex dierum.

aquas attingit, optime dicitur, totum illum aereum esse celum, ac firmamentum ad aquas ab aquis diuidendas, hoc secundo die factum.

Contra hanc vero sententiam maxime pondatur primo, & expenditur nomen firmamentum, Obiectio 1. quia nullo modo videtur posse cum proprietate aeris adaptari. Nam firmamentum proprium significat corpus solidum, & firmum ad continendas aquas, ut in citatis auctoribus videre licet, & latius prosequitur Ascanius in sua Glossa, & vox Graeca στένη, qua vni sunt Septuaginta, satis persuadet, nam significat corpus solidum, & firmum, & ideo superioribus celis tribuitur, qui solidissimi, & quia aere fusi sunt, vt dicitur Iob 37. Hoc autem non potest in aerem conuenire, quia aer non est corpus firmum, & solidum, sed fluidum, & facile diuisibile: ergo non potuit nomine firmamenti significari. Et confirmatur, quia in quarto die dixit Deus, Fiat luminaria in firmamento celo, non dixit autem, vt fierent in aere, quia non in illo, sed in superioribus celis facta sunt: ergo non est aer firmamentum. Propter quod argumentum auctorius est Ascanius. Ascanius eam sententiam, quae nomine firmamenti aerem intelligit, erroneam vocare: sed excessit, & fine sufficienti distinctione, & claritate loquens, alijs errandi occasionem praebuit, vt expōnam.

Ad priorem ergo partem in primis negamus, 12. Ad obiectio- nem predi- cationis. firmamentum scaper significare corpus solidum, & firmum in ea significatione, in qua lumenatur in argumento, id est, quod sit corpus densum, & durum ad modum crystalli, vt dicti auctiores loquuntur. Nam in primis vox Hebreæ, ibi respondet Vachia ad huiusmodi significationem non cogit, quia vel tantum significat extentionem, aut effusione, quia in aere propriissime reperitur, vt ex Rabbinis notant Oleaster, Caietanus, & alijs. Vel certe ambigua est vox & vtrunque significationem recipit, vt notant Lippomanus in Catena, & Ascanius non negat. Vnde alijs auctores communiter expansionem, seu extentionem interpretantur, iuxta illud, Extendens celum, sicut pellem. De quo celo in eodem capite primo Genesis dicitur, posuisse Deum ares sub firmamento celo, ut certe non posset ares in corpore duro, ac impenetrabili, sed in corporeraro, & quod facile cedat. Ergo negari non potest, quin aer sub firmamento comprehendatur. Secundo admittimus, firmamentum propter firmatum dictum esse, & nihilominus aer optime conuenire, quia non oportet, illam firmatatem in duritate, aut densitate corporis ponere, vt dicti auctores sentiunt. Neque etiam in incorruibilitate, vt putavit Albertus de quadrupedibus, & part. quæst. 4. art. 19. Sed in alijs proprietatis, quia in corpore etiam tenui, & subtili inueniri possunt.

Quin potius, vt sentit Origenes homilia prima in Genesim, omne corpus physicum, vt à machanicali distinguuntur, firmum, seu firmamentum sursum, dicit potest. Et Basilius homilia tercia dicit, Externi responso bonorum id firmum corpus dicunt, quod, quasi solidum est, densum, & plenum, vt à mathematico corpore distinguerent, etiam mathematicum corpus, quod in dimensionibus solidis constitutum, firmum autem, quod even dimensionibus resistere, & retinere potest. Scriptura autem sacra, quod per robustum est, neque cedit, id omne firmamentum dicere conseruit. Arque adeo vt in aere addensato hac spacio plerumque vni videatur. Vnde etiam D. Thomas supra, Basilius allegans, dicit, partem aeris medianam dicetam esse firmamentum propter spissitudinem, quam ibi habet. Et eandem expositionem latet prosequitur Ambrofius libro secundo Exameron capite quarto vbi hanc firmatatem tribuit celo, in quo nubes & tonitrua, & nubes, & similia generantur, & rupto aere descendunt. Neque enim, ait, firmamen-

H

tum

Z
is, oppri
m, et
ROM
LVI
1447

2

1447

tum hoc potest sine aliquo rumpi fragore, & penetrari. Ideo & firmamentum dicitur, quod non sit inutilidum, neque remissum. Vnde concludit, *A firmitate ergo firmamentum est nuncupatum, vel quod diuina virtute firmatum sit.* Nam (ut statim dicam) credibile est, illam aeris partem peculiarem dispositionem ad continentas aquas nubium ab auctore naturae accepte.

14
In prima quoque regio aeris nomine firmamentum venire posse.

ADDIMUS VERÒ, etiam inferiorem partem aeris quantumvis raram, & subtilem habere aliquam sufficientem firmitatem ad officium continendi aquas, ratione cuius propriè valeat firmamentum appellari. Sic Rupertus supra, *Fu[m]amum, ait, non solidum quid, aut durum est, ut vulgo putatur, sed aer est extensus, & subtilizatus, qualiter solidum corpus non sit.* Scriptura illud firmamentum vocat, *eo quod dividit aquas ab aqua.* Quod amplius ipse non declarat: August. vero lib. 2. Gen. ad liter. c. 10. dixit, *reparat firmamentum, aut propter firmitatem, aut propter intrangibilem terminum superiorum & inferiorum aquarum.* Quod etiam ex Chrysost. Ambro. Origene, Eucherio, Beda, & alijs refert Ascan. supra. Et addit Eugenius Genelis primo dicentes, potuisse vocari firmamentum ex firmitate titus, sicut de terra dicitur, *qui firmavit terram super aquas.* Psal. 135. & Psal. 92. *firmatus orbem terra.* His ergo modis tota etiam inferior pars aeris firmamentum, seu pars firmamenti dici potest, quia magnam firmitatem habet in situ suo, praeferens respectu aquarum, quas ita sub se continet, ut terminum illum nullo modo transgredi valeant. Ergo ex nomine firmamenti nullum probabile argumentum contra nostram sententiam sumitur. Quomodo autem inferior dicatur Deus posuisse stellas in firmamento, & tunc per quartu[m] diei declarabitur, capite nono, numero 11.

15
Obiectio 2.
contra eandem secundam sententiam.
Quorundam responso.

Sed tunc altera obiectio insurget ex ponderatione verbi, *flat firmamentum.* Quoniam aer iam existebat in toto loco suo, nam ibi primo die creatus est, ut in primo lib. diximus: ergo vel non potuit firmamentum fieri secundo die, vel aer non est. Respondetur, propter hanc causam aliquos dixisse, aerem sive factum quod substantia hoc secundum die. Itare refert Pereyra, & non putat improbable, explicatque in hunc modum: nam in primo die totum spatium à terra usque ad lunam non erat tribus alijs elementis plenum, sed quadam nebula materia, sive tenui vapore quasi medio inter aerem, & aquam. Quod colligunt ex illo Ecclesiast. 24. vbi diuina Sapientia dicit, *Ego feci, & vorrei in celo lumen indeueni, & quasi nebula texi omnem terram.* Et Iob 38. *Quis conluit os in mare, quando erumpet, quasi de valupi occidens, cum pene rem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi panus infanta oboluere?* Et hanc ergo nebula materia dicunt, factum esse aerem, in modo etiam ignem in hac secunda die, per quandam velutum extimationem, & rarefactionem diuina virtute factam.

16
Responso
praecedens re-
sponsio quod
non sit con-
sensaneaori
firmamentum in medio aquarum, & infra, diuinitus que-
as, &c. non ergo tunc facit aquas, sed dunit, que-
iam erant: ergo eadem ratione non fecit tunc aerem, sed iam erat.

Deinde non est ordinis naturali consentaneum, ut in prima productione corpora simplicia hant ex multis, sed potius est contrarium. Propter quas rationes, & alias iupra conclusimus, omnia elementa sub proprijs formis in primo instanti simul cum celis creata fuisse. Neque assertio illius nebulae in principio tegentis terram, & ascendentis usque ad concavum lunæ in Scriptura fundamentum habet. Nam in primo testi-

monio Ecclesiastici 24. non dicit Sapientia, *nubila adiunxit terram, sed sicut nebula, &c.* ac si diceret, *nebula adiunxit terram, sicut ad modum caliginis.* Quid dicit Ianuenius ibi dicens, *Sapientiam in principio caliginosum terram vero obtexisse caligine, vel quae nebra erant super faciem abyssi, vel quae in terra faciem est, ut nos dies succederet: quatenus enim nox, aut nebra non sint nebula, nihilominus recte de illa dicitur, tegere terram instar nebulae.* Veleret ad illam comparationem satis esse potuit, quod D E V S terram aqua texerit, perinde acolore nebula tegi. Potest etiam esse aliis sensus magis recte terram instar nebulae, quia maiestate sua & præsencia terram implebat, ad eum modum quo de diuino spiritu explicant illa verba, *Spiritus Domini serbat super aquas, quia souebat illas præsencia, & virtute sua.* Quem sensum etiam nos Ianuenius adserendo, vocem illam nebula non esse ablativui casus, sed nominativi, Vatablus autem expresse vertit *ad modum nebulae.* In verbis autem Iob non est sermo de opere secunda diei, sed tercii, & patet ex antecedentibus verbis, qui coniungit *ostys mare, &c.* Quod fine dubio terra diefactum est, ut paulo post videbimus. Vnde potest non dicuntur, *Deum texisse terram nebula, aut caligine, sed mare: nam verba sunt, cum pene rem nubem, & caligine illud quasi annuntiatio oboluere.* Vbi illa relativa eius, & illud, mare, quod præcesserat, referunt, non terram, de qua ratione facta non fuerat. Vnde etiam voces illa nubes, & caligo cum omni proprietate, & ut ad latram sonant, intelligantur, nihil probant de nebula illa materia in principio creata supra terram, sed ad subnum probant, in tertio die, quando Deus aquas intra locum maris congregant, nebula aliquam ex eisdem aquis eleuaram esse, que caligine quadam mare ipsum oboluerebat. Quod an ita sit, vel cur ita factum fuerit, incertum est: nunc vero satis est verba illa nihil ad presentem causam facere, ut ex dictis conitatur.

Dicendum est ergo, aerem illum, qui nomine *firmamentum* in verbis illis significatus est, non esse factum, quoad substantiam per illa verba, *flat sive firmamentum in medio aquarum,* sed tantum accipit pisse per illa verba munus, & statum firmamenti. Ita docet Diuus Thomas dicta questione sexagesima octaua, articulo primo, & hanc sententiam magis probat Pereyra supra, & est satis communis. Et declaratur breuiter, explicando finali totum opus huius secundum diei. Omnia enim operaria istorum dierum ordinata sunt ad dispositio[n]em vniuersi faciendam generationis, conseruationi, & habitationi hominum, & aliorum mundorum accommodata. Et quia haec omnia ex lege, & motu primi mobilis maximè pendunt, ad dispositio[n]em vniuersi ab illis in primo die inchoata est. Deinde vero necessarium erat, quam segregare, & in unum locum colligere, ut terra per locus misis accommodatus. Quia vero terra per se & in sua dispositio[n]e, & ariditate sumpta non est ad generationem mundorum apta materiali nisi conuenienti humiditate dispositur, ideo necessarium fuit ante separationem aqua à terra, scilicet ante maris effectionem, aquas eleuare in superiorem locum, ut inde potesta possent opportunitatem temporibus descendere, & terram irrigare, & ad rerum procreationem forcundare, simul ut descendendo calorem aeris temperaret. Hacigit de causa in hoc secundo die primum omnium magna portio aquarum terre etriuum usque ad secundam regionem aeris eleuata est, & ita diuina sunt aqua ab aquis, manifeste aer interpositus, tanguiter terminus separans aquas pluviales à terrenis bus, & ita tacitus est non simpliciter in esse aeris.

SVARE
de Angelis
re 6. dieru[m]
animu[m]

D.

sed secundum quid in esse firmamenti, seu intransfribilis termini, ut August. dixit. Et hoc significatur, quia non simpliciter dictum est, fiat firmamentum, sed additum est, & dividit aquas ab aqua. Addendum vero vltius est ex D. Th. non solum in aqua factam esse mutationem, vel localem, per ascensionem alicuius partis eius, vel alterationem per mutationem in vapores, vel nubes: sed etiam in ipso aere factam esse aliquam alterationem per condensationem partium eius, quam D. Th. spissitudinem vocat, per quam alterationem ille locus aperit, & quasi connaturalis factus est ad generationem aquarum pluvialium, & ad recipientem, & quasi sustentandam materiam illi generationi aptam. Et hinc consequenter etiam factum est, ut torus aeris vltius ad terram eam dispositionem recipere, vel retineret, quia ad illud munus dividendi aquas ab aquis, apta esset, & ita totum huius diei opus fuit consummatum.

Tertio tamen & vltius instare aliquis potest, virgindo illa verba, & dicitur aquas ab aquis. Primo quidem, quia non est verisimile in hoc ipso die eleuator esse vapores, & nubes in sublimem partem aeris: tum quia illa eleuator fit virtute solis, & caloris eius, non potuit autem Sol tam breui tempore tantam multitudinem vaporum eleuare: tum etiam quia cap. 2. dicitur, quod post conditum paradiisum, Deus nondum pluerat super terram. Deinde quia licet dicamus, nubes, & vapores fuisse eleuatora hoc secundo die, nihilominus numquam cum proprietate verum est, aquas fuisse diuisas ab aquis, quia aqua non ascendet usque ad aereum sub propria forma aquae, sed per praeiuram mutationem in vapores, & nubes, quae reuera non sunt aqua, quamdiu exillis non generatur. Neque etiam sunt in eodem die genite pluviales aqua in superiori regione aeris: ergo simpliciter, & proprie verum non est, fuisse in illo die aquas supra firmamentum ab inferioribus aquis diuisas.

In hoc puncto aliqui dixerunt, non esse necessarium, ut in hoc die fuerint subleuati vapores, & nubes usque ad secundam regionem aeris, vel in eodem die fuisse aquas pluviales genitas, sed satis esse, quod hoc die fuerit designatus, & destinatus aer, vel et naturalis locus, in quo pluviales aquae generanda essent, ut ita diuinitus aquarum ab aquis fieret. Sed hoc cum grano salis accipendum est. Nam sine dubio dicendum est, hoc die factam esse, & executioni mandatam diuisionem aquarum ab aquis, & interpositionem firmamenti inter illas: nam hec duo historicè referuntur hoc die facta, & cum veritate, & proprietate sunt intelligenda: ergo corporaliter (ut sic dicam) & per physican mutationem in aqua, & in firmamento, seu in aere factam, executioni mandata sunt. Igitur non solum est designatus, seu destinatus aer, seu aliquis eius pars, ut postea esset locus naturalis generationis aquarum (nam hec designatio, vel destinatio magis ad internum actum mentis, quam ad externam executionem pertinet) sed etiam aeris intrinsecè dispositus, & preparatus est, ut esse posset aperit aquarum locus: ino etiam in possessione (ut ita dicam) ipsarum aquarum missus est illas recipiendo, & continendo, & terrenis aquis diuidendo. Vnde vltius omnino asserendum est, hoc die medijs nubibus, aut vaporiis, vel alijs timilibus meteoris substantijs magnam partem aquarum in aera seu supra firmamentum fuisse eleuarami, quia sine hac eleuatione vera, & corporalis diuisionis aquarum ab aquis intelligimus potest. Neque contra hoc obstat prima pars obiectioris facta, quia non oportet totam illam actionem, & mutationem tantum efficacia solis, vel lucis, aut caloris eius tribueret, (ut quidam volunt) nam potissimum facta est per effica-

Suarez de opere sex dierum.

20
ciam auctoris naturæ dicentis, *Fiat firmamentum in medio aquarum.* De quo imperio rectè intelligi potest illud Amos 5. & 6. *Qui vocat aquas mari, & ejun-
dit eas super faciem terra, Dominus nomen est eius.* Diuina autem virtute facile fieri potuit illa eleuatio, & alteratio, quantumvis magna cogitetur, intra vi-
nius diei tempus, ino & breviori, si Deus voluisset. Neque hoc opus proper velocitatem, vel a-
liam similem cauam censeri potest miraculorum; seu supernaturale erit quoad modum, quia per-
tinuit ad primâ rerum creationem latè sumptam; id est, ad primam huius mundi conditionem, &
conuenientem institutionem, prout ab ipso au-
& ore naturæ modo maximè connaturali disposita, & consummata fuit.

Quoad alteram vero partem de propria gene-
ratione aquarum pluvialium facile concedam, *Ad 2. partem*
non fuisse hoc die factam in superiori regione aeris, *ibid.*
Et hoc ad summum probant verba ex 2. Gen-
erata, *Non pluerat Dominus Deus super terram.* Fieri enim potuit, ut nubes, & vapores, & tota materia aqua ad pluvias necessaria usque ad secundam regionem aeris hoc die ascenderent, & nihilominus non statim, nec post aliquos dies generare-
tur, aut descendenter pluvia. Quanquam si quis velleret mordacis refertere, non posset contrarium citatis verbis Genesis omnino conuinci. Nam in
dictis verbis solum dicitur, quod non pluerat Deus super terram, hoc autem est verum, etiam si hoc ipso secundo die post ascensum nubium ef-
fent genitæ aquæ pluviales, & descendissent per aereum: quia nihilominus non descendissent super terram, nec irragassent illam, quod Scriptura in il-
lis verbis intendit: sed descendissent super infe-
riorem aquam, quæ tunc totam terram circu-
bat. Quod si Deus fortasse hoc totum isto die fac-
cere volisset, nec otiosum, nec superuacanum
est, sed ad operationem perfectum, & consummatio
operis pertinere potuisset. Nihilominus tamen, ut
dixi, verisimilis videtur, non fuisse hoc eodem
die nubes, & vapores iterum redactos in pluviam,
sicut non est etiam verisimile, statim fuisse geni-
tam niuem, grandinem, & similia, & eodem die
ad inferiores aquas descendisse. Quia hec omnia
per se necessaria non sunt, nec tunc erant utilia ad
mundi ornamentum, & distinctionem, & alioqui in
Scriptura fundamentum non habent. Nam ut
verè, ut propriè dicantur aquæ diuisæ ab aquis, &
supra firmamentum collocatae, satis est, quod per
nubes, & vapores ascenderint, & supra firmamen-
tum detinæ fuerint. Quidquid enim sit de qua-
stione Phœbus, an vapores sint, vel nubes habent
formam substantiam distinctam à forma aquæ,
vel aqua sit formaliter in nube quoad substan-
tiam suam, vel tantum potentia, & quasi in ma-
teria proxima: nihilominus communis, & vulga-
ri sermone dicitur aqua in nubibus contineri, &
Scriptura ipsa interdum ita loquitur, iuxta illud
Iob 26. *Qui ligat aquas in nubibus suis.* Vnde dixit
eleganter Gregorius Nazianenus oratio 34. quæ
est secunda de Theologia parum à fine, *Quis aquam in nubibus alligat, eamque partim in nubibus figit (ò rem
admirandam) verbo compressam, tamen si natura sua flu-
xam, & labilem: partim in totius terræ ciem diffundit, ac
tempus, & aquæ modo spargit.* Sic ergo cum omni
proprietate communis, & viritati sermonis dicun-
tur aquæ pluviales diuisæ à terrestribus, & supra
firmamentum eleuatae ratione nubium, & vapo-
rum, etiam si non statim fuerint in pluviales aquas
transmutatae.

Tandem ex omnibus dictis responderi facile
potest ad vulgarem interrogationem, cur in ope-
re huius diei non sint addita illa verba, & videntur
Deus, quod est bonum, neque adiuncta est benedi-
cione, sicut in operibus aliorum dierum factum le-
tio.

gitur. Cuius rei moralis ratio reddi solet, quia numerus binarius ab unitate recedit, cum unita ad perfectionem pertineat. Ita refert Diuus Thomas 1.p.q.74 art.3. ad 3. & habetur apud Hieronym. lib. 3. contr. Iouini. & Ezechiel 11. & Aggai 2. & referatur in cap. nuptia 32. q.1. Veruntamen ratio literalis est, quam D. Thom. supra ponit, nimirum, diuisionem aquarum fuisse inchoatam in hac secunda die, non tamen fuisse perfectam usque ad terram: & ideo de isto opere non fuisse addita illa verba, quae perfectionem, & consummationem operis indicare solent, qualia sunt illa, *vidit Deus, quod esset bonum.* Et ob eandem rationem dilata est benedictio usque ad diem tertium, & benedictio tunc data, etiam opus huius diei comprehendit. Et haec est sufficiens ratio, & communiter recepta, alias vero addunt D. Thom. supra, & expoñtores in Genesim, quas nunc referre, aut expendere, necessarium non arbitramur.

CAPUT. VI.

Quomodo tertio die aquae in locum unum congregatae fuerint, & apparuerint terra.

1. *Ex quibus veluti partibus terrarum opus tertij dies confit.* **O**pus tertij diei his verbis describitur Gen. 1. Dicit vero Deus, *et congregentur aquae & sub celo sunt in locum unum, & appareat arida, & factum est terra, & vocauit Deus aridam terram, & congregationesque aquarum appellauit maria Et vidi Deus, quod esset bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem, &c.* **E**x quibus verbis constat, duo fecisse Deum opera hoc die tertio, scilicet, congregationem aquarum, & vegetabilium productionem, quae inter se valde distincta sunt, & ideo de priori dicemus in hoc cap. de altero vero in sequenti. In priori etiam opere, duo illa subdivisui possent, scilicet aquarum congregatio, & terra detectio. Veruntamen quia haec duo una actione facta sunt: nam reuelatio terra fuit quasi terminus a quo congregationis aquarum, ideo utrumque horum sub eodem opere computantur. Necellarium etiam fuit, actiones alias in hoc opere interuenire, ut enim aquae quae vniuersam terram tegebant, in locum unum recipi possent, necessarium fuit, prius locum preparare, & quasi terram effodere, quod alia actione, & mutatione fieri oportuit. Quia vero omnis haec operatio ad illum finem congregandi aquas in locum unum, & detergendi terram ordinatur, ideo totum hoc unum opus censetur, & omnis illa mutatio quasi connexione quadam, & necessaria successione facta est, ut paulatim, & quasi per partes distinctius explicabitur.

2. *1 Dub. an terra, vel aqua in 3. die sit pro dubia. Quid dicendum iuxta Augustinum.* **P**rimum autem omnium inquiri potest, an in hoc opere aliqua mutatio, vel substantialis productio aquae aut terra interuenierit. Multi enim ex antiquis censuerunt, aquam, & terram hoc die fuisse substantialiter productas. Ita sentit Augustinus. Supposta illa sententia, quod isti dies non sunt materiales, sed intellectuales, & quod omnia simili fuerunt in reali duratione producta ex materia informi, ita ut informitas tantum ordine naturae praecesserit, & in eodem instanti temporis formatio fecuta fuerit. His enim principijs positis sentit August. tertio loco narrari formationem substantialis aqua, & terra, eamque illis verbis significari, *congregentur aquae, &c. & appareat arida.* Ita exponit hanc sententiam D. Thom. 1.p.q. 69. art. 1. ex Augustin. lib. 1. de Genesi contr. Manich. c. 5. & 12. & in Imperf. Gen. c. 10. & lib. 1. super Gen. ad litter. c. 15. lib. 4. c. 22. & 34. Præter Augustin. autem nonnulli ex Doctoribus, qui hos dies naturales esse, & opera eorum cum reali successione facta

esse, fatentur, dixerunt etiam aquam, & terram fuisse hoc die substantialiter productas in illisibus, in quibus ita essent dispositi, ut aqua esset congregata in locum unum, & terra visibilis appareret. Ita sentit Philo lib. de opificio mundi, & Gregor. Nisenus in historia sex dierum, & Abulensis in Genesim, qui etiam aereni & ignem putat hoc ipso die fuisse substantialiter productos. Consentit Bona, in 2.d. 14. p.2. dub. 3. litterali. Magis vero ibi, & Hugo de Sanct. Vict. lib. 1. de Sacram. p. 1.c. 12. Saltem aquam asseruerunt productam quod substantial in hoc die. Nam terram in principio cum celo creatam fuisse supponunt, ignem autem, & aerem in secundo die putant esse productos, ex materia nebula, que totum spatium inter celum, & terram prius occupabat, nam partes illius superiores, & aereores in aereni, & ignem in die secundo, ut aiunt, commutatae sunt: hoc autem die tertio que in intima parte illius spatij circa terram relata est, in elementum aquæ condensata, & formata est, & in præparatum sibi locum congregata.

Veruntamen haec omnia, & fine fundamento in Scriptura dicta sunt, & sufficienter possunt existi in primo libro impugnari, & ad explicandum huius opus nihil deferunt, nec verbis, quibus hoc opus refertur, adaptare possunt. Dico ergo, neque aquam, neque terram fuisse hoc die substantialiter productam: neque aliquam ammissionem substantialiter fuisse per se, & proprium congregationem necessariam. Sed mutationem tantum localem, cum aliqua congruente alteratione admista. Haec sententia est communis antiquorum patrum, & Doctorum, etiam modernorum, quos in progressu referamus, quanum sufficere posse est in primo libro allegati, ex quo nunc supponimus, opera horum dierum successione fuisse facta per veros dies naturales: & deo de sententia Augustini nihil hic addere oportet. Probatur ergo prima pars assertio ex verbis illis, *congregentur aquae, quae sub celo sunt. Et appareat arida.* Nam primum verbum congregandi in rigore, & proprietate non significat productionem rerum quae congregantur, sed iam existentium coacervationem, quae per mutationem localem, vel aliam similem accidentalem mutationem fit. Et ut nullus relinquatur dubitandi locus, additum est, *quaesub celo sunt.* Quia nimirum non aqua, quae rite fiebant, sed quae iam erant, in eundem locum coire iussæ sunt, & præterea in illis verbis evidenter significatur, sermonem esse de aquis, de quibus in secundo die fuerat dictum, sub firmamento manisse, nam quod ibi dicitur, *sub firmamento, perinde est, ac quod tertio die dicitur, sub celo:* sic autem firmamentum celum, ut ibidem scribiatur. Sum ergo celum aquæ, de quibus in secundo, & tertio die fit mentio, ut etiam ipsum nomen aquarum persuaderet, & ipse etiam contextus. Nam in hoc die mentio illarum aquarum tanquam de re iam nota, & de qua sermo praecelerat: ergo non poterit illa aqua in hoc tertio die substantialiter produc- simile argumentum non minus efficax fuisse, de productione terra ex illo verbo, *appareat arida* nam idem est appareare, quod detegi, seu manifestari, quod sub aquis latebat. Hoc autem non potest per substantialiter productionem, nec verbum illud *appareat*, illam significat, aut significare potest. Nam in rigore, quod appareare dicitur, existeret poni potest, sicut quando Christus Dominus post mortem apparuisse dicitur, prius resurrexisse supponitur. Præterquam quod, si aqua præexistebat, & in unum locum congregabatur, ut appareat terra, necessaria consecratione infertur, terram ipsam præexistit. Ut omittam alia, quae de creatione terra supra dicta sunt, ponderando verba illa, *In principio creauit Deus celum, & terram.*

Et hinc facile persuaderetur, quod in secunda parte assertio dicatur, nullam aliam mutationem substantiam fuisse per se necessariam in hoc primum huius diei opere. Quia in dictis verbis Scriptura nullum est, quod tam productionem, vel transmutationem substantiam indicet: quia præter duo dicta verba nullum est aliud mutationem significans, & illa duo, ut dixi, substantiam non indicant, sive in terra, aut aqua, sive in qualibet alio corpore. Ratio vero optima est, quia ad finem per hoc opus intentum nullius rei substantialis mutatione necessaria est, ut per se notum videtur, quia sicut terra non apparebat propter suum aquæ vniuersam terram circundantem: ita potuit apparet propter solam mutationem situs, vel aquæ, vel terræ, vel utriusque, vnde tandem pars vicina conclusionis probata relinquitur. Quia terra, & aqua ita fuerunt a principio creata, ut aqua esset supra terram, & tota illam ex omni parte circundaret, ac regeret: nam hunc naturalem locorum ordinem illa elementa secundum proprias, & particulas inclinations postulant, & ideo in principio ita creata sunt, quia nondum ad mitterum commoditatem disponebantur. Et hoc manifeste supponunt verba Scripturae, quæ nunc tractamus: nam si necessarium fuit de novo facere, ut terra appareret, profecto nunquam ante apparerat, sed aquis tegebarum. Igitur nec maria fuit aqua mutatione saltem localis, ut terra detergeretur, & appareret. Imo hoc opus tertij dicitur per solum motum localem fuisse perfectum, dixit D. Thom. dicta q. 69. a. 1. ad 1. Nos vero in assertione addimus aliquam alterationem fuisse huic mutationi locali coniunctam: quia vel mutatio ipsa loci per alterationem aliquam facta est, vel certe ex ipsa mutatione loci naturaliter est confecta. Quid autem horum verius sit, & quomodo tota haec mutatione facta fuerit, & quem integrum terminum habuerit, explicandum nobis supponet, quod per alia brevia dubia clarius, & distinctius praetabimus.

Est ergo secundum dubium, an congregatio aquarum facta fuerit supra eandem conuexam superficiem terre, cogendo vniuersam aquam ad quendam partem eiusdem superficie, & reliquam terræ partem discopertam, & oculis expolitam relinquendo, absque illa mutatione in terra facta. Ita enim aliqui opinari sunt. Sed hoc ipsum dubius modis cogitatum & affirmatum est. Prior est, ut mutatione illa facta sit sine illa comprehensione vel condensatione partium aquæ per solam elevationem aquarum ad altiores partes aeris, qui ex alia parte vltig ad terram descendit per omnes illas regiones, & oras terra, per quas visibilis apparuit. Et hunc modum congregatiois aquarum traditogen, & sequuntur Cart. & Catherin. in Gen. & ex parte art. 7. gen. illum Basil. homilia quarta, & Ambros. libr. 3. Exæmperior cap. 2. Et D. Thom. supra ad 2. præfert hunc modum dicendi ceteris. Multum tamen non satisfacit. Primo quia non est verisimile, clementiam aquæ in tantam sublimitatem ascendisse super terram, quanta necessaria fuisse ad illum congregatiois modum. Præfertim sive verum est, quod 4. Esd. cap. 6. dicitur, se pars teræ fuisse ficitas, & in septima sola aquas fuisse congregatas. Veruntamen quia hoc est incertum, & inter Philosophos, seu Geographos dubium est, quæ pars superficie terra major sit, an illa, quæ sub aquis maneat, vel quæ apparuit, & vltique pars discoperta est; nobis fat est, quod quantum experientia docere potuit, probabile creditur, aut esse aequalis, aut parum inæquales. Nam ut aqua, quæ totam terram cooperiebat, per solum ascensum, versus regionem aeris intra dimidiam partem superficie terra cogeretur, necessarium fuisse

Suarez de operæ sex dierum.

set, aquam ascendisse supra terram per multa milia, seu per duplo maiorem profunditatem, quam prius supra totam terram habuerit.

At hoc incredibile, & contra omnem experientiam videtur. Quod potest à nobis declarari ex questione illa philosophica, an terra sit altior, quam mare, vel è conuerso, quam aliqui hoc loco tractant, nobis autem eam Philosophis relinquere videntur. Solum ergo, quod ad præsens spectat, consideramus, rem ad minimum esse incertam, & utræque partem graues habere pafronos. Nam aquam esse altiorem terra, Diuus Thomas cum Basilio sensit, & sequuti sunt Burgen. & Catherin. in Genes. Nihilominus contraria sententia communior est Philosophorum, & Astrologorum, & eam sequuti sunt in Genes. Egid. Caiet. & Honcal. ac P. P. qui dicit esse rem claram, & exploratam. Quam etiam multis experientijs comprobant nostri Comimbricenses, simul ex Patrib. allegando pro eadem sententia, Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, & Damascenum. Ex hæc ergo diffensione nos colligimus, saltem credibile non esse, aquam maris in tantam altitudinem ad hanc die ascensibile. Nam si eiusmodi locum tunc obstat, obtinuerit, in eodem usque hodie permaneflet: quia præceptum illi potius est, quod non præteribit, Ierem. 5. cum alijs locis similibus. At vero si aqua maris in tanta altitudine terram superaret, profecto non esset res tam dubia, sed aliquo experimento certò per tota navigationes maris, per omnem latitudinem eius cognosci potuisset. Hoc autem non ita est, nam potius experientia videtur ostendere, superficiem maris vel esse in altiore, vel certe non esse superiorē superficie terra, ut in circuitis auctoribus videre licet. Ergo verisimile non est, congregatioem illam aquarum, per solam ascensionem in superiorē locum, factam esse. Accedit, quod modus ille locandi aqua

Reiudicatur.

in tali situ esset nimis contrarius naturæ aquæ grauis, & fluidæ, & non erat necessarium ad conuenientem vniuersi dispositionem in ordine ad mitterum generationem, & animantium habitationem, ut per se videtur clarum, & ex sequentijs magis patet. Imo fuisse modus ille parum accommodatus ad marium navigationem, & ad fluorum, seu fontium originem, vel terminum. Ergo non est, cur credamus, Deum illo modo congregasse aquas, cum hoc Scriptura non dicat. Atque hoc magis ex sequenti puncto patet.

Secundus modus dicendi est, hanc congregatioem aquarum factam esse per solam condensationem aquæ absque alio motu locali, præter illum, qui condensationem ipsam necessario comitatur. Vnde haec sententia cum præcedenti in hoc conuenit, quod ex vi huius operis nulla mutatione locis vel alterationis in terra, vel partibus eius facta est, sed in aqua sola. Deinde in hoc etiam conuenit quod totam aquam dicit mansisse terra superiorē, sicut antea erat: redacta tamen, v. g. ad dimidiam partem superficie terra, & intra illum coarctatam. Differt tamen primum, quia non putat, ascendisse aquam ultra terminum, quem antea habebat, sed eandem profunditatem retinuisse, & sub eadem superficie concavæ aeris, à superficie conuexa terra, & quæ distanti, permanisse. Secundo, ac principalius differt, quia non putat, hanc congregatioem esse factam per se primo per motum localem, sed per condensationem partium aquæ, ad quæ sequuntur, ut mutatio loci aquæ secundum partes. Existimant enim auctores huius sententia, ante hunc diem aquam, quæ totam terram tegebat, fuisse rariorem ad modum nebulæ, & hoc die per condensationem fuisse ad locum duplo minorem redactam. Hanc opinio-

7. 2. Sententia:

In quo conuenit cum prima.

In quo differt.

nem refert Diuus Thomas suprà, eamque secundo loco ponit, & probabilem iudicat, cum solam ei preferat præcedentem tanquam probabiliorum. Hunc tamen modum præcedenti præfert Augustinus libro 1. Genes. ad liter. capite 12. quoniam non simpliciter approbat, & eodem modo loquitur Beda in Exaëmeron, & alij moderni non dissentunt.

8. *Impugnatur tam.* Mihī verò etiam hic modus non satisfacit. Primum, quia multum accedit ad opinionem eorum, qui aquam ex præiamenti materia fuisse substantialiter generatam existimarent, quia nebula illam duplo rariore, quam sit aqua, facile credi potest, fuisse futuram substantialiter distinctam ab aqua, quia vix potest forma aquæ sub tanta raritate conseruari. Sed esto fuerit illa nebula eiusdem substantiae cum aqua, profectò vel tanta raritas, quanta hunc diem præcessit, vel tanta densitas, quanta hoc tertio die facta est, fuisse aquæ præternaturalis, quia tam contraria, seu diuersæ qualitates, seu dispositiones non possunt esse con naturales eidem formæ. Et nulla erat ratio, cur Deus vel aquam in principio cum imperfecta forma, & præternaturali dispositione produceret, vel postea in præternaturali dispositione conserueret, & conseruet, cum ad communem usum aquæ, & ad communum animantium, vel mortuum id necessarium non sit. Et augetur hæc difficultas, quia si hæc congregatio aquarum per solam condensationem aqua facta fuisset, necessarium con sequenter esset, totam illam distantiam loci, seu spatii, quæ aqua deserebat, impletæ aëre per illius rarefactionem. Quia neq; illud spatium aliquæ ex parte vacuum manit, nec terra ascendit ad re pendum illud, nec nouus aer ibi productus est: ergo per illam rarefactionem præexistentis aeris repleri necessarium fuit. Quod quidem in tam ingenti loco, & distantia sine magna, & præternaturali ac violenta aeris alteratione fieri non poterat. Ergo ille modus congregations aquarum valde violens est, ac propterea non est admittendus, cum nec narratione, nec auctoritate probetur.

9. *Impugnatur 2.* Ultra hæc verò vrget contra hunc dicendi modum difficultas contra præcedentem posita, quia licet iuxta hanc opinionem aqua non intumuerit supra terram in tanta altitudine, quanta iuxta præcedentem sententiam ponitur, nihilominus sequitur ex hac sententia, totam aquam mansisse altiorem terra saltē in illa altitudine, in qua creata fuit: hoc autem aq; est contra experientiam, & habet reliqua incomoda, quæ in superiori sententia tacta sunt. Et præterea addi potest aliud virtutem sententia commune: nam sequitur aquam perpetuū miraculo detineri, ne vniuersam terram occupet, & operiat, quia aqua in superiori loco cū sua densitate, & grauitate existens, & nullis terminis corporalibus, & ad resultendum sufficientibus inclusa naturaliter fluit supra terram. Ergo si tota moles aquæ nullis receptaculis inclusa supra terram manit, violenter, & miraculose detinetur, ne descendat, & terram obruat, consequens autem videtur esse incredibile, & contra suam ordinem prouidentia diuinæ, quæ ita res creatas administrat, vt vnamquamque suum naturalem motum agere sinat, vt dicit August. lib. 7. de ciuit. cap. 30.

10. *Quaestio Bur genis præclu ditur à Pe tera.* At verò Burgens respondet, ita Deum separasse aquam à terra, vt per se suum globum efficeret, nouumque centrum distinctum à centro terræ habere inciperet, quem globum aqua mansisse dicit supra terram, nō omnino, sed maxima ex parte intrinsecè interfecundo terram: & ad rationem respondet, Deum mutasse naturam aquæ, vt non inclinetur in centrum terræ, sicut ante: sed in proprium centrum, quod nunc ex diuina ordinata

tione habet. Sed hoc meritò tanquam committitum Pereira rejicit, quia non potuit intrinsecè propensio aqua mutari, nisi natura eius in aliam speciem transmutata. Propter quod moderni quidam dixerunt, naturale esse aquæ circulariter colligari, & proprium centrum confluere, vt in guttis pluviis, velroris experientia ostendit, & hoc modo dicunt sufficere naturalem illam aquarum conglobationem.

At hoc etiam incredibilis est. Nam in primis est cōtra experientiam, quia videmus, aquas fluere ad centrum terræ, quantum eis permititur, in fluminibus, fontibus, &c. Quod non facerent, sed in se conglobarentur, & ascenderent, globum suum augendo, si hoc eis esset naturale. In stagnis etiam compicimus, non conglobari, sed figuram loci accipere, quia fluere non finiuntur. Item alia etiam à principio aqua suam sequens inclinacionem non circumflaret terram, sed suum globum efficeret: hoc autem planè falsum est, alias opus huius diei non fuisse necessarium. Denique ex illa experientia guttarum nullum argumentum sumitur: sufficiensque signum est illam non contingere in magna quantitate aquæ, sed in minutioribus quibusdam guttulis: ergo non recte applicatur ad immensitatem aquarum maris: id ergo prouenit in guttis vel ab extrinseco, quia ex aliquo motu locali, vel densitatis illa figura refulsat: vel quia non possunt moueri, nisi diuidantur, vel dissipentur, & ita facile corrumpantur, ex eo ex appetitu ad suam conseruationem partes vniuersitatem potius, quam extendantur, seu fluant, que ratio in magna aquæ copia cessat, quia & gravitas multæ major est, & sine diuisione, aut corruptione naturalis motus descensionis fieri potest. Non potuit ergo modus illæ congregations aquarum sine magno miraculo fieri, ac perpetuo conseruari.

Nihilominus alij dictam sententiam defendentes hoc facile concedunt, & inde argumentum hoc contra nos infleunt, quia Scriptura diuinæ quasi miraculo omnipotentiæ Dei, & efficacitati imperij eius tribuit opus hoc, & hanc obedienciam aquæ, vt contra inclinationem propriæ naturæ intra terminos sibi præscriptos sine alio corpore eam impediens, aut circumdante se contineat: ergo signum est, fuisse congregatum supra terram altero ex duobus modis predictis. Con sequentia clara est, & antecedens luculentiter describitur Iob. 38. vbi Dominus de mari ait, Circundasti illud terminum meum, & posuisti vobis. Et verò declarat, illa nihil aliud præter præceptum suum fuisse, subdit, & dixi, vñque huc venis & non predeces amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Et simile est illud Prou. 8. Et legem ponebat aquæ ne transirent fines suos. Et de eodem termino aquarum loquitur David Psalm. 103. dicens, Terminum pugnasti, quem non transgredieruntur, neque conseruentur operie terram. Prius enim dixerat: Super montes stabunt aquæ, ab in crepitatione tua fugient, &c. Et sic etiam dixit Psalm. 77. Verbo Domini alessum matassant. Et infra, Congregans ut vire aquas maris, vtque virtute verbi sui, ficit Psalm. 77. dicitur, de transitu populi Israël per mare rubrum, statut aquas quasi in vire. Et sicut etiam dicitur Eccles. 39. In verbo eius stetit aqua sicut congerie, &c. Ac denique Ierem. 5. Posui arenam: terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit &c. Ergo intrinsecum est hoc opus efficiacitati verbi Dei, & non alij extrinsecis impedimentis. Neque propterera tale opus dicendum erit simpliciter violentum, aut contra suam ordinem, D E I prouidentiam, quia est ad bonum vniuersi ordinatum, ac proinde secundum inclinationem naturæ vniuersalis, sicut est ascensus aquæ ad replendum vacuum.

Nihilominus

SVARE
de Angelis
et 6. dicitur
animis

Confirm.

Nihilominus respondemus, quamvis potuerit Deus illo modo perpetuò continere aquas solo verbo suo, non fuisse consentaneum communis ordinis prouidentiæ Dei, sine vlo naturali medio per solam suam potentiam id perpetuò conservare, quia Deus vtitur causis secundis in ordinatis effectibus vniuersi, quando commode potest: poterat autem alio modo magis naturali aquam intra definitum locum includere, & definire, ut videbimus: ergo non oportet fingere illud perpetuum miraculum: tale enim reputandum est, cum ad conuenientem ordinem vniuersi non sit necessarium. Melius enim erit vniuersum dispositum etiam in ordine ad finem conseruandi, & procreandi misericordia, liceat aqua non sit altior terra, sed potius sit intra certos terræ limites ita conclusa, ut nec ascendere possit, nec fluere. Nec in ceteris locis Scripturæ tale miraculum colligitur, sed in hoc mirabilis potentia, & sapientia Dei predicatur, quod certa lege, & efficaciter potentia ita in unum locum aquas congregauerit, ut amplius exire ad operiendam terram nequeant, vel virtutis sua naturali, vel impetu, & motione aliorum corporum.

Quod ut melius intelligatur, aduertere oportet, duobus modis posse aquam maris moueri ad operiendam terram, scilicet, vel naturali impetu gravitatis sue, vel extrinseco impulsu astrorum, aut ventorum. Aqua igitur maris ita fuit a Deo in aliquo loco terræ conclusa, ut ibi posita naturaliter quiescat, nec moueri supra terram, vel per terram posit: quia aqua in quocumque loco terra posita, naturaliter non ascendet, etiam si aliunde superiorem terram habeat, neque fluit, nisi declinior locus alia ex parte illi perius sit, ut in aqua putei, vel stagni videlicet. Sic ergo facile potuit Deus aquam maris intra concava loca terræ includere. Et totam in circuitu montibus, & quasi altiori muro terræ circumdare: sic ergo locata quiclibet ab intrinseco, quia de se ad inferiora loca tendit, & per latera fluere non finit. Et hac ratione optimè dicere potuit Deus, conclusa illud terminis meo, & posui vobis, & offi. At vero quoad alterum modum motionis aquarum maris ab extrinseco ita Deus dispositi vniuersales causas mundi, ut ab eis posset ex ipsius aqua maris per ventos, & influentias celorum vehementer commoueri: hoc enim & experientia ostendit, & ad alios effectus vniuersi fuit necessarium. Veruntamen omnes causæ motrices aquarum ita sunt per diuinam, & sapientissimam Dei voluntatem dispositæ, & moderatae, ut nunquam possint aquæ ab huiusmodi causis tam vehementer, & constanter moueri, ut terminos a Deo præfixos perturbarint. Et huiusmodi Dei prouidentia recte intelligitur nomine legis, quæ Deus posuit aquis, ne transirent fines suos, dicens, Vnde hoc venies, & non procedes amplius. Nam huiusmodi dispositio diuina prouidentia foliæ in Scriptura preceptum appellari, seu lex, quia per illam causæ vniuersi intra definitum ordinem detinuntur, seu coherentur. Et hoc ipsum declaratur Ierem. 5. illis verbis, qui posui arenam terminum mari, præceptum a terram, quod non præterit, & commouibuntur, & non poterunt, & intumecent flumus eius, & non transiabunt illud. Ac denique hac ratione dicit Manasses in oratione sua, Deum ligasse mare vel operæ tuæ. Atq; ita præceptum hoc & efficacissime, & sine novo miraculo impletum, quia dispositio causarum vniuersi immutabilis est, neq; aliud possint efficere, nisi quod ipse prescripsit.

Ergo tertia, & vera sententia, quæ affirmat hanc congregationem aquarum principaliter factam esse per motum localem aquæ maris per na-

turalem impetu, quem habet ad descendendum deorsum, quodiam viam inuenit expeditam. Sequitur enim hic modus quæsiti a sufficienti partium enumeratione. Quia aqua non fuit congregata in unum locum ascendiendo, neque etiam permanendo, & quæ se comprimendo in eodem situ ac loco, seu in parte eius, ut probatum est. Ergo necessarium fuit, ut se colligeret, seu congregaret in nonum locum descendendo. His autem locis aptius ad recipiendas aquas non erat factus in visceribus terra ante hunc diem, quamvis oppositum senserit Hugo de Sancto Victore libro primo de Sacramentis, parte prima, capite vigesimo primo, vbi hunc locum credit esse abyssum magnam, quæ ab ipso mundi exordio, inquit, in terra corpore tanta capacitate facta fuisse putatur. Sed longè probabilius est, totum elementum terra in principio fuisse solidum, & ex omni parte continuum, & in ultima superficie fuisse vndeque equale, ac sphericum, tum quia naturaliter dispositio terra huiusmodi compositionem natura sua possit, elementa autem, ut sè diximus, in principio secundum naturalem constitutionem suam concavæ sunt. Tunc etiam quia illa concavitas, aut ester vacua dubius, primis diebus, quod credibile non est, vel ester plena aere, quod violentum est. Tum deniq; quia nullum habet fundamentum in Scriptura, quæ nomine abyssi non significat terræ concavitatem, sed aquæ profunditatem, ut dixi. Quapropter necessarium fuit, ante motionem aquæ ordinem saltem naturæ præcessisse mutationem in inferioribus partibus terra. Nam Deus in visceribus terra magna concavitate, & sinus in ea aperuit, in quam statim aquæ secesserunt, & ita fuerunt in unum locum congregatae. Ita sensit August. 1. de Gen. ad liter. c. 12. & optimè Damasc. libr. 2. de Fide, ca. 9. & 10. & Beda in Exameron, & refert, ac probabile reputat D. Thom. supr., & ceteri ferè omnes magis approbant. Et sicut merito, quia (præter omniam dictam) est facilis, & expeditus modus, & ferè omni carens difficultate. Item est valde consentaneus experientia, & consequenter etiam Philosophia, nam etiam Aristot. 1. & 2. libro Meteororum dixit, ex terra, & aqua quæ vnuus mundi medium coalescere, dum aqua in ipsis concavitatibus terræ continetur.

Præterea ex hoc modo congregationis aquarum alia mundi commoditas orta est, nam Deus præparando locum terræ ad congregandas aquas aliud beneficium vniuerso consulit, montes, & colles in partibus eleuando, & vniuersum terræ habitabilis situm mira varietate disponendo, prout viuētibus, & alijs multis vtile, ac commodum futurum erat. Nā hæc terra dispositio sine vlo dubio in mundi initio facta fuit, quia ante diluvium mōtes, & inæqualitates in terra fuerunt, nā Gen. 7. dicitur, & aquæ, reuelauerunt nimis super terram, opertis sunt omnis montes excelsi sub vniuerso calo. Vbi & plures fuisse, & quosdam altiores alijs, significatur per verba illa montes excelsi, indicatur enim etiam inferiores mōtes, seu colles fuisse. Ideoq; ut bene notat Peryr. nō recte dixerunt, qui ante diluvium terræ inæquabilem, & vniiformem esse putarunt, easq; inæqualitates, quas in ea videmus, occasione aquarum diluvii factas esse. Est enim hoc improbabile, tum quia multum repugnat allegato testimonio Scripturæ: tum etiam quia in alijs locis significat Scriptura, montes inter primordia mundi factos esse, Prou. 8. & Ps. 75. Tum præterea, quia hæc varietas in figura & situ partium terræ, ut altitudo montium, profunditas vallium, & camporum planicies, ac similia non sunt per accidens in vniuerso, sed per se fuerunt intenta ab auctore naturæ tanquam necessaria ad vitam, & commoditatem hominum, & aliorum animalium, & ad varios terræ fructus.

*Excluditur
modus dicen-
di Hugonis
pro hac
sententia.*

*Z
is, oppri-
m, et*

*Verior dicatio
di modus af-
fertur ex Au-
gust. 1. de Gen. ad
liter. c. 12. & optimè Damasc. libr. 2. de Fide, ca. 9. &
10. & Beda in Exameron, & refert, ac probabile
reputat D. Thom. supr., & ceteri ferè omnes magis
approbant.*

*Monet as-
aded causâ
terre ad
opus certe
dicit spectare
offendantur.*

vt eleganter dictus auctor declarat, cum Rupert. lib. i. in Gen. 6. 34. Ergo non est verisimile illa omnia, & tempore diluuij, & solium per occasionem, & impetum aquarum eius facta fuisse. Tu denique quia solus fluxus & refluxus aquarum diluuij non poterat esse sufficiens ad tot ingentes montes efficiendos. Præsertim cum Gen. 8. dicatur, quod cœstrans aquis diluuij post aliquos menses apparuerunt cœcumina montium, & quod requieuit arca super montes Armeniae: qui certe fieri non potuerunt solo aquarum impetu, quandiu sub aquis latuerunt. Ergo iam erant, quando aquæ diluuij inundarunt, quanquam occasione illarum mutationum aliqua in his terra partibus fieri potuerit. Veruntamen illa secundaria, & accidentaria est, & nimis parua respectu totius constitutionis, & magnitudinis terræ, ideoque sibi aliquia ex parte discursu temporum facta est: nihilominus tamen hæc constitutione terræ cum hac varietate montium, vallium, &c. opus proprium fuit auctoris naturæ, & ideo sine dubio inter opera creationis, distinctionis, & ornatus per se, & ex intentione auctoris naturæ factum est.

17. Hoc ergo opus recte hoc tertio die factum intelligitur, & sub congregatione aquarum esse comprehensum: cum enim ad conuenientem dispositionem vniuersi valde pertineat, & magnum fuerit opus omnipotentia Dei, & neque in primo instanti, nec post diuina tempora fuerit factum, non est verisimile, non esse comprehensum in operibus sex dierum, aut alteri melius, quam hunc tertio posse attribui. Ergo merito conjectamus, simus cum præparatione loci subterranei ad recipiendas aquas, factum esse hoc opus distinguendos montes, & valles, & alia similia loca in superficie terræ. Cuius etiam optimum signum ex insulis mariis sumitur, quia insulae non sunt nisi quedam terra partes vndique altiores aquis, à quibus ex omni parte circumdantur, quod certe fieri non potuit per aquas diluuij: cum quia verisimiliter est ante diluvium fuisse insulas: tum etiam, quia intelligi non potest, quomodo propter aquas aut per aquas diluuij pars terra, quia prius erat sub aquis mariis, postea eminentior facta fuerit, & quasi caput ex aquis eduxerit. Ergo non per accidentem ex impetu aquarum factæ sunt, sed ex libera Dei voluntate, & prouidentia, qui in locis illis voluit quasi in circulum cauare terram promontorij illis in medio reliquit. Est ergo hoc opus & per se ex intentione diuina, & simus cum terra concavatibus ad receptionem aquarum factum. Hæc enim duo non repugnant: nam licet cum sit fœua extra hendo terram, respectu fœuæ accidentiarum sit, quod in terra promontorium aliquod fiat: nihilominus respectu artificis operantis potest vtrumque per se intentum esse: inquit a sapientiam, & prudenteriam artificis pertinet, vno labore, vt sic dicam, duo simili operæ artificiato virilia simili facere ac intendere. Hocigitur (vt modo nostro loquamur, & rem explicemus) in hoc opere obseruauit omnipotens, ac sapientissimus artifex Deus. In quo sensu aptissime intelligi potest illud Psalmi 103. *Abyssi sunt vestimentum annulus eum* (id est, terra) quæ in principio circundabatur aquis. Et ideo subdit, *super montes stabunt* (id est, stabant) aquæ. Non quia tunc montes iam essent, vt iuxta opinionem Hugonis cogitare quis posset, quod iam impugnatum est, sed quia supra loca, quæ nunc montes transcendunt, tunc stabane aqua. Statim vero de congregatione aquarum subditur, *ab incœpitione tua fugient*, a voce trontri tui (id est, impetrati tui) *formidabant*. Quia, iubente Deo, ad cœurnas terra decurrerunt. Et tunc subditur, *ascendunt montes, & descendunt campi in locum, quem fundast eis*.

18. Solum potest quis interrogare, quomodo cum

vniuersa terra esset aquis coopta, potuerint in Quidam concavatibus fieri ex una parte, & ex alia recedere, & augeri altitudines terræ, & eminere supra aquam, cum adhuc esset aquis coopta. Sed facile responderetur, nihil esse operosum, aut difficile omnipotentia Dei, cuius efficacitatem subito seu locisimmo motu simus, & in eodem tempore rebar, vt in una parte terræ concavitas fieret, & aqua ex ea parte repleretur, & aliiunde altitudinem aquarum minueretur, ibique affligeretur terra, in principio quidem sub aquis, donec hinc ascendentibus aquis, & illinc crescentibus terra promontorij arida per cœcumina montium appareat cœperet. Et ita paulatim confundam locis, & concavatibus sufficientibus ad recipiendas totam aquarum multitudinem omnes alii partes terra in ea dispositione apparuerunt, quam Deus iuxta consilium sapientie sua illi tribuere voluit, ut ad conuenientem locum vniuersi magis expedire iudicauit. Atque ita quoad hæc omnia factum est hoc opus per solum motum localem, tum aqua, tum etiam terra.

Verisimile autem est in vtroque elemento factum esse aliquam non paruam alterationem. Et in primis in aqua credi potest, factum esse aliquam condensationem, non quidem proper loci angustias, quia neque in terra deerat capacitas, vt intra eam ferrent concavitas amplissima, quia vniuersam aquam sine villa eius condensatione in se neque posset recipere, quia profunditas terra multo maior est, quam fuerit aqua, vt Mathematici ostendunt: neque etiam deerat potentia Deo ad factum amplissimum aquarum locum, cum quantum vellet, vt per se notum est. Si ergo in aqua facta est aliqua condensatio, proper misa & committates hominum facta est. Nimirum, ut esset deinde aptè disposita ad productionem, & conservacionem pescum: vel fortasse etiam ad generationem huminum, & fontium, vel etiam nubium, & ventorum, vtique melius recipiendo influentiam celorum, & ministrando materiam ad hos effectus necessariam. Denique etiam ad maris navigationem potuit esse illa dispositio aquæ conueniens, & necessaria, quia quo aqua est crassior, eo etiam gravior, & consequenter aptior ad nauim pondera sustinenda. Hæc autem utilitas etiam intenta, & inspecta fuit ab auctore naturæ, tum ad maiorem hominum societatem, & communicationem, tum etiam ad rerum necessiarium transvectionem, & reciprocum participationem, vt bene prospexit Theodoret. serm. 2. de Prouid.

Addit etiam Philo lib. de Opif. mundi, separatas esse ab aqua partes salinas à dulcibus, & priores Diversis in locum maris confluxisse: posteriores vero intra terram fuisse relietas: tum ad conglutinacionem, ut Pela partium terra, ne in pulucrem redigeretur: tum ad ipsius terræ secunditatem. sed fructu hingitur illa distinctio partium in pure aqua elemēto, quale ante hunc tertium diem fuit. Neque villa causa salcedinis in aqua tunc inueniri potuit, quia nec ab intrinseco illam habebat, & non etiam omnis aqua illam haberet: nec ab extrinseco, quia non ex influentiâ Solis, aut celorum, quia vel nulla, vel leuisima tunc præcesserat: ne denique ex peculiari actione Dei, quia cum hæc proprietas non debeat aquæ secundum propriam, & particularem naturam, & ideo præternaturalis dici possit, non fuit concreata ipsi aquæ, neque illi data, donec in ordine ad miserrimam utilitatem ceperit disponi. Quocirca non ceperit aqua maris esse salina, donec in unum locum congregata est, & tunc non per separationem partium dulcium, sed per non unam alterationem, quæ tunc in aqua facta est.

Circa hanc vero mutationem dubitari potest,

an hoc

an hęc qualitas salcedinis hoc ipso die statim fuerit aqua maris indita, vel discursu temporis actio ne solis, & aliorum astrorum facta fuerit, excitatis adiutis exhalationibus terrestribus, ex aquarum admixtione cum humido aquo salcedo generatur; telle Aristot. 2. Meteoror. c.3. Nam virtute Solis, hoc modo factam esse maris salcedinem multo censem, vt refert Basil. hom. 3. Exaemer. quod ipse non reprobat. Vnde videri potest probabile illam mutationem non statim hoc die, sed paulatim cursu temporis factam esse in aquis, quia salcedo aqua non videtur fuisse per se intenta, sed ex concurvo variarum cauifarum, veluti per accidens subsequata, & ideo non oportuit statim fieri, sed permitti, vt successu temporis fieret. Quamvis autem aliquis ita opinetur, negare non poterit, tunc saltem remote statim copiße aqua per alterationem aliquam à sua simplicitate recedere, & ad salcedinem disponi. Simpliciter autem probabilius est, statim in ipsa aquarum congregatiōne ab ipsis auctore naturę aquam esse salcedine affectam in terrę terrenū exhalationum. Quod fortasse indicatum est illis verbis, *congregationeque aquarum appellat maria*. Dicit enim Isidor. libr. 3. Ori- Reicitur
v-
duplicaturginem eam, *quae primi menses aquarum congregatio-*

ginum cap. 14. propriè mare appellatum esse, eo quod aqua eius amara sit: ideo igitur dici videtur tunc hoc nomen esse aquis impōsūti, quia illam proprietatem tunc repererunt. Melius autem ratione hoc ostenditur, quia falsedo non per accidens, sed per se ex intentione auctōris natura aqua maris indita est propter communē bonum viviueri. Nam habet easdem vilitates, quas major eius condensatio, tum ad multorum piscium conservationem, qui in dulcibus aquis, vel non dulci, vel omnino non viuent, tum ut ipsa aqua melius conserueretur, & calore Solis non putreficeret: tum denique ad alias hominum vilitates, quibus sal ipsum inferuit, quod ex aqua maris in pluribus locis conficitur. Et hæc de mutatione aquæ.

Hinc consequenter in elemento terra aliqua alteratio necessaria fuit. Primo quidem, quia exhalationes terrestres non potuerunt ascendere, & commisceri aquis sine magna terra alteratione. Dixinus autem huiusmodi exhalationes necessarias fuisse ad salientias aquas: ergo per alteratio- nem terra eleuata sunt. Secundo veritatem est, concurantes illas terræ, quæ ad congregandas aquas preparatae sunt, simul fuisse vndeque dispositas, ut essent loca apta ad habitationem, & conseruationem piscium, qui paulo post ex aquis erant in eodem loco generandi: quod etiam sine aliqua alteratione in elemento terra fieri non poterat. Denique eo ipso, quod illa duo elementa, aqua, & terra, ut propriis locis immutatae sunt aliqua ex parte, & aqua etiam densior, & grauior facta est: consequenter inter illa necessitate natura- liter alia consequuta est, quæ quidem in eodem die saltu inter partes viciniores aqua, & terra incipere potuit. An vero in hoc eodem die aliquae partes terræ in lapides, saxa, rupes, arenam, & similia commutatae sint, vel paulatim actione Solis, & alijs influentij celorum, interuenientibus alijs mutationibus, & mistionibus elementorum facta fuerint, incertum est, & ad explicatio- nem huius operis tertij diei non multum referit, infra vero aliquid circa hoc addemus.

Atque ex his, quæ de loco, & congregatiōne aquarum diximus, facile possumus expediri alia dubia, quæ hic consequenter excitari solent. Est ergo dubium à qua efficiente causa hæc congregatio aquarum facta fuerit. Fuit enim opinio Etigubini in Cosmopœia illam congregatiōnem, & separationem aquarum non esse factam immediatè à Deo, & per potentiam eius, sed per actionem solis sum fuisse. Vnde si per illos facta est illa mutatione, illo modo, & ex illis locis, & in ea quantitate, & adea loca tertia transposita est, quæ per ditinam iuſſiōnem designata fuit: propter quod Deus semper fuit principalis illius operis auctor, prater concursum generalem, quem etiam dare oportuit. Addo denique, tam arduum, & difficile fuisse illud opus, ut non sit difficultate, superflue naturalem virtutem motuam cuiusunque an-

24.
Con austeridad
y temor reverente
ad congregandas aquas
y precipitando
el anchor
en el Señor

geli, etiam maximi. Fortasse enim difficilis fuit sic transmutare terram, quam mouere celum, qui celum in suo motu nihil restitit: terra autem multum resistebat, præsternit si circumstantia pöderentur: quas paulo antea indicavimus. Virtus autem motuia Angeli, etiam magna sit, finita est: vnde fieri potest, ut per resistentiam mobilis superetur. Et hanc ratione fortasse solus Deus sibi infinita virtute illud opus perfecit, quia si virtus Angeli erat naturaliter insufficiens, neque illam supernaturaliter confortare, aut eleuare, vel alia simili ratione ea vti oportebat.

23.
Ipso vero
aqua rum
co flu entia
lo calis ad
cauitates,
non à vento
causata est,
ut Eugub.
fingit.

Sed vel ab Angelis, vel rectius à gravitate aquarū, vel ab inclinacione replendi vacuum, addito fortasse peculiari dei adiutorio.

26.
4. Dub de
alteratione
alia terra,
nempe secca-
zione, à quo
sit facta.

Eugubinus
illam siccationem tri-
buit Soli,
sed refellitur

sed etiam in toto mundo habitabili, cuius pars etiam aliud hemisphaerium, ut experientia docuit. At vero non potuit sol vtrunque hemisphaerium exsiccare tam breui tempore, quia proutquam integrum cursum ynius diei per vtrunque hemisphaerium absoluueret, tota terra apparuit arida. Quia simul ac congregatio aquarum consummata est, terra exsiccati est: congregatio autem aquarum in quadam parte huius diei absoluta est: nam in altera terra germinauit, ut dicimus: ergo non potuit illa exsiccatio terra per actionem solis vbi fieri. Imo neque in isto hemisphaerio potuit sol tam breui tempore omnino terram exsiccare: si verum est, quod supponitur, terram fuisse reliquit profundè mafefactam, & obliamat: nam experimento confitat, non posse solem tam breui tempore terram nimis luluuentam exsiccare. Quod autem Eugeub. ait, solem fuisse tunc ardorinem, & ad vrendum, & exsiccandum maiorem virtutem preditum, fictitium est, nam sol incorrumpibilis est, & convarium non habet, & ideo temper idem tam in substantia, quam in proprietatibus, & virtute agendi perseuerat.

Alij vero addunt, misisse Deum ventum vreten-
tem super terram ad exsiccandam illam, quod pu-
tant in illis verbis indicatur, *Spiritus Domini fer-
batur super aquas*, & adducunt exemplum detin-
pore caluui, Gen. 8. & de exsiccatione maris rubri, in
Exodi 14. Sed in superiori lib. reieccimus huicmo-
di seruum illorum verborum, *Spiritus Domini fer-
batur super aquas*, quia nec purus ille fuit ventus,
& quanvis esset, non mouebatur super terram ad
exsiccandam illam, sed super aquas ad foedas il-
las, nec cerebatur hoc tertio die, sed ante omnem
diem. Nec exemplum de dilutio eft accommoda-
tum, tum quia etiam ventus non videatur cum
excitatus ad exsiccandam terram, sed ad nubes
dissipandas, quantum ut illis verbis colligi potest,
*Adduxit Deus spiritum super terram, & immisit aqua-
nas*. Tum etiam, quia licet Deus spiritum illi
flasset ad exsiccandam terram, non uno, sed multi-
bus diebus poruit terram exsiccare, ut ex dicto loco
Gen. conitat. Exsiccatio etiam maris rubri non eft
cum effectu exsiccandi vniuersam terram compa-
rabilis, quia locus maris rubri breuis erat, & fail-
lius, quantum ad communitatem transitus suffi-
ceret, exsiccare poterat. Denique in praesenti loco
nulla fit mentio yenti, aut spiritus, quo Deus ad
exsiccandam terram vflus fuerit, & ideo sine funda-
mento afferendum non est. Prererimus cum vix
fit credibile, potuisse id tam breui tempore per
ventum fieri sine maiore miraculo.

Et ideo multo facilius dicitur, Deum sua potentia exilicasse terram, quod non tantum agendo, sed etiam impedimenta subtrahendo, & qualitates contrarias non conferando, id facere posuit. Hoc enim fatis erat, vt terra ipsa ad propria & natuam suam sitatem se reduceret. Imo hinc aliqui coniectant, non fuisse tunc terram sub aquis nimis luctuam, & madefactam, quia tunc erat vtrunque elementum in sua puritate, & integritate. est autem probabilis philosophorum sententia inter elementa sic constituta in suis locis naturalibus non esse mutuam alterationem, vel per mixtionem in confinijs eorum. Quia alias non possent in suis naturalibus locis conseruari, sed potius progesu temporis unum aliud corrumperem. Sic ergo ex ultimo hieri portuisse, vt licet terra sit sub aquis, nulla pars aqua descendere, & penetrare terram, quia & terra erat sufficienter obdurata, & compacta, & aqua non grauitabat, sed quiescere permanebat. Et similiter ratione poterant illa elementa ita esse disposita secundum proportionem qualitatibus, vt inter ea nulla vel tenuis valde fieret alteratio. Quid si ita est, facilime fieri potius

wit, ut statim, aut breuissimo tempore terra ex-
siccatur, etiam sine extrinseco agente per solam
aqua subtraktionem, & per reductionem ab in-
trinseco, si ea indigebat, id est, si naturalis eius
dispositio aliqua ex parte immutata fuerat, nam,
vt dixi, hoc etiam incertum est. Et ad hoc etiam
ponderantur verba illa, *congregentur aquae, & appa-
reant aridae*, nam in illis significatur, non prius ap-
paruisse terram, & postea fuisse aridam factam,
sed statim aridam, & secum apparuisse: nunc ve-
ro non examinando illam philosophicam doctrinam,
valde probabile credimus, saltem diuina ef-
ficacitate factum esse, ut terra statim secca, & in
sua naturali dispositione apparuerit. Ita enim
verba Scripturæ sonant, & nullum hoc est incon-
veniens: in perfectione diuini operi, valde con-
sensum est.

Vnde obiter colligo cum Basilio suprà vniuer-
salem aquam fuisse in loco præparato cōgregatam,
& omnino, ac omni ex parte, à terra, quæ apparet,
fuisse separatam. Nam Scriptura indefiniè dicit,
congregentur aquæ, in quo modo loquuntur omnes a-
qua, quas includit, & nullam excipere permittit. Præ-
ferimus cum addat, *qua sub calo sunt*, nam omnes a-
qua existentes in terra, vel proximè supra terrâ,
sunt celo sunt. Ergo omnes illæ in loco maris sunt
congregatae. Et ideo non rectè aliqui, vt suprà re-
ferebant, inter aquas dulces, & salas distinguunt,
dientes, solum aquas salas congregatas esse in
locum peculiarem, relictis aquis dulcibus in alijs
terra locis. Nam hæc distinctione in primis repu-
gnat verbis Scripturæ, ut ponderauerimus. Et de-
inde non potest accommodari, nam omnes aqua-
ante hanc congregationem dulces erant, id est, si-
ne sapore, ut naturalis dispositio aquæ postulat:
ergo potius aquæ dulces congregatae fuerunt: po-
tia vero distinctione illa fieri potuit, nos omnes
partes aquæ saliendo, quod an ita factum sit non
fatis conflat, quomodo autem fieri potuerit sta-
tim dicam, nunc solum assero, nullam aquam in-
tra terram quæ illi admittantur reliquæ fuisse. Ex-
cepit tamen Perierius humorum aqueum, nam il-
lum censer non fuisse à terra separatum, quia illo
veluti glutine compacta terra consistit, & sine illo
imminutissimum puluorem dissoluereatur. Hoc
tamen, vt verum fatear, non satis intelligo, nam si
humor illæ aqueus est alia substantia corporea,
tunc in hoc orbe terra nulla erat præter elemen-
tum aquæ & terra. Ergo ille humor est vera aqua,
atque ita non omnis aqua fuisse à terra se-
parata. Si vero ille humor non est substantia, erit
aliqua humiditas, quæ est dispositio contraria
naturali conditioni terra, ut simplex elementum
est. Quapropter non credo indigere elementum
terrae extrinseco humore aquo, ut in se compa-
tum, & in suis partibus integrum, & continuum
substantiam. Nullam enim rationem huius necessita-
tis inuenio, nec video, cur substantia terra pura
non possit ita consistere, sicut cætera elementa
pura, & integræ conseruantur.

Hic tamen oritur ex dictis vltimum dubium,
quo sensu dictum fuerit, aquas fuisse congregatas
in unum locum, cum videamus nunc in plura lo-
ca, imo & in plura maria esse diuisas, nimurum,
Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Arabicum,
Persicum, Caspium: præter quæ sunt etiam mul-
ta flumina, stagna, paludes, &c. Quæ omnia non
est verisimile postea fuisse diuisa, sed à principio
ita fuisse aquas congregatas: non ergo in unum,
sed in plura loca congregatae sunt. Et augetur dif-
ficultas, quia non est verisimile, totam aquam v-
nueri hoc die fassam fuisse effectam, id enim non
fuerit terra proficuum: ergo necessarium fuit plu-
ra esse aquarum loca, quia in eodem non potu-
erit.

issent aqua salsa, & dulcis simul existere. Respôde-
ri potest primo, non esset necessarium illam loci v-
nitatem respectu omnium aquarum intelligere,
sed tantum respectu terræ, ita ut perinde dictum
sit, *in locum unum*, ac si diceretur, *in locum sepa-
ratum*, ita ut amplius terram non operiret. Quod
fieri optimè potuit, congregando aquas in varia
loca partialia, quæ ad prædictum finem unus in-
teger locus dici possunt, quamvis non sit conti-
nuus. Addit vero Basilius, seltque valde probabile,
locum illum verè & propriè fuisse unum, cuius
principale corpus est Oceanus, eius vero partes
minus principales sunt cætera aquarum loca, quæ
non sunt omnino diuisa, sed per externas vias, vel
internos meatus terra illi coniunguntur. Nam

*Responso al-
tera ex Basili.*
Vide Comis
brices in
*libros Meteo-
rorum tract.*
*2.c.2. & Pe-
reyra Gen. 1.*

Ad confirm.

cætera maria illi continuantur manifestè, præter
Caspium, de quo inter auctores controverbia est,
non est necesse, quia licet exterior continuatio il-
lius cum Oceano nulla sit, verisimilius est per plu-
ra flumina, quæ in illud confluunt, habere com-
municationem cum illo per varias vias subterra-
neas. Cuius indicum esse potest, quod cum ma-
gna quatuor flumina in illud mare continuò in-
grediantur, illud nunquam redundat. Vnde con-
iectare possumus illa flumina per alias vias sub-
terraneas exire, & in locum, vnde egressa sunt, re-
uerti, sicut de fluminibus vniuersaliter dixit Sapi-
ens Eccl. 1. Ex quo loco etiam colligimus, omnes
aqua continuè currentes, quæ viuæ dicuntur,
communicationem, & continuationem inter se,
vel cum maris Oceano habere ad eum modum,
quo sanguis in corpore, licet in hepate principa-
lem sedem habeat, per venas corporis diffundi-
tur, & continuatur. Atq; hæc etiam ratione, licet a-
qua dicantur congregatae fuisse in locum unum,
nihilominus statim in Nurali dicitur, *congregatio-
nesque aquarum appellantur maria*, ut indicauit Am-
brosi lib. 3. Ex aëmeron, cap. 5. Possunt enim illa lo-
ca, & plura maria vocari propter magnam distin-
ctionem, & unus locus propter aliquam conti-
nuationem. Et ita etiam facile soluitur confirma-
tio, quia verisimile est, etiam loca fluminum, præ-
fertim principali, in hoc ipso die facta fuisse, &
in eis, & fortasse in aliquibus paludibus, vel sta-
gnis, quæ ab illis conficiuntur, & in quibus aqua
continuè per ingressum, & egressum fluit, aquas
dulces permanisse, quia licet in principio, & fine
cum aqua salsa continuetur, in locis aliquantum
à mare distantes dulcis existit, vt experimen-
to etiam comprobatur.

CAPUT VII.

Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc defuerint producta.

1. *H*oc est aliud huius diei tertij opus, quod his
verbis Gen. 1. describitur, *Vidit Deus quod esset
bonum & ait, Germinet terra herbam virentem, &c.* Cir-
ca quæ verba, & totam huius partis narrationem
nulla ferè occurrit noua quæstio grauius: & ideo
per brevia dubia rem totam expediemus. *Prima & pre-
paratio* enim difficultas hic est, quam attingit D. Th. *et quæ quæstio*
1. par. q. 69. art. 2. an hæc productio plantarum hoc
die facta intelligenda sit de productione ipsarum
in proprio esse actuali, & formali, (vt sic rem ex-
pliçem) vel de productione tantum in semine, &
in potentia. Nam Dtuus Augustinus libro quinto,
Gen. ad liter. cap. 4. & 5. & libro 8. cap. 3. posterio-
rem partem tradit, dicens, terram in hoc die ac-
cepisse virtutem germinandi omnia vegetabilia
quasi concepero omnium illorum semine, non ta-
men statim vegetabilia omnia produxisse. *Quod* *Secunda progra-
matio* fuit
etimo suader verbis illis capituli secundi. *In die, quo i. 1.*
fecit

fecit Deus celum, & terram. & omnia virgultum agri, prius quam germinaret. Quomodo enim potuerunt virgulta fieri, antequam terra germinaret, nisi quia causaliter prius, & quasi in radice, seu in semine facta sunt, & postea in actu producuntur? Secundum confirmari potest, quia verbum illud *germinet terra*, optime exponitur potest in actu ut sic dicam, id est, accipiat terra viri germinandi. Sicut in eodem capitulo, *Crescite, & multiplicamini*. Tertius potest confirmari, quia actualis productio vegetabilium non tam ad opus creationis, quam ad opus propagationis pertinet, quod postea factum est. Et hanc sententiam sequitur Eucherius lib. 1. in Gen. cap. 11. & illi fauens Glossa interli. Hugo, & Lyran. dum verbum germinet dicto modo exponunt.

Nihilominus contraria sententia tenenda est, scilicet, produxisse Deum hoc die herbam, arbores, & alia vegetabilia actu in propria specie, & natura. Hac est communis sententia Patrum Basil. homil. 5. Exaem. Ambros. lib. 3. Exaem. cap. 8. 11. & 16. Chrysost. homil. 5. in Gen. Damascen. lib. 2. de Fide, cap. 10. Theodor. Cyrilli, Beda, Glossa ordinaria, & aliorum, in Gen. Eridem sentit Diuus Thomas *supra*, soluens argumenta Augustini, quavis propter reuerentiam eius quasi problematice semper procedat. Denique idem sentiunt omnes, qui in his operibus veram successionem, & temporalem distinctionem agnoscant. Nam Augustinus in eam sententiam induxit est, quia omnia istorum dierum opera in eodem puncto creationis simul fecerunt, & facta sunt, & hoc inter primam creationem, & actualentem mitem, productionem temporis successionem intercessisse negare non potest: & ideo in hoc die tantum in virtute, & in semine plantas fuisse productas dicere compellus est. Quapropter, ablatu priori fundamento, & posita in his diebus *terra*, ac temporali successione, ut alii Patres tradiderunt, & nos defendimus illa expositio Augustini necessaria non est. Et præterea si discursus ille solidus est, idem dicendum est ut de productione piscium, & volatilium in quinto die, & aliorum animalium in die sexto, quia omnia haec animalia sunt mixta, & ideo in seipsis non fuerunt facta in primo instanti: ergo nec illarum erit dicere in illis quinto & sexto diebus solum in virtute, seu in semine esse facta: Hoc autem nullo modo dici potest. Primum, quia manifeste repugnat verbis Scripturae, nam primo dicit, *Creatusque Deus est genitus. & omnem animalium vivit. & omne volatile, &c.* Quæ verba per se sunt facta expressa, evidenter tamen declarantur, quia statim rebus sic productis, benedixit Deus, dicens, *Crescite, & multiplicamini*. Quæ verba manifeste supponunt, fuisse iam producta animalia, quæ posse fisi si multi generare. Et eodem modo inducitur possunt verba sexta diei, in quibus euidentissimum est, quod dicitur, *& creavit Deus hominem*. Accedit præterea specialis ratio in animalibus, quia non possunt in semine produci, quia semen debet esse decus ab ipso animali, neque naturaliter potest extra ipsum animal conseruari, aut operationem suam facere, & ideo necessarium fuit, species singillarum eorum immediatè ab auctore naturam in aliquis, vel aliquibus indutus primo fieri.

Hinc ergo candem argumentum eti rationem ad plantas conterimus. Primum quidem, quia non solum in dictum est, *germant terra*, sed etiam adducuntur, & factum est ita. Quid autem fuerit factum, declaratur cum subdatur, *Ex protulit terra herbam viventem, & sicut enim semini ex terra genitum, lignumque factum est*, & habens unumquodque semen secundum speciem suam. Vbi in primis non video, quonodo possit verbum illud, *protulit terra*, de productione in semine verificari. Quia terra si prius ha-

buit semen, quam plantam, non protulit ipsa semen, sed potius a Deo recepit: ergo si protulit herbam, ut Scriptura dicit, oportet, quod herbam in actu, non in semine, seu virtute producerit. Accedit, quod Scriptura statim declarat, qualis illa herba fuerit, scilicet, *herba virens, & faciens semen, & lignum faciens fructum, & habens similitudinem*, vbi distinguendo herbam, & lignum a semente, manifeste declaratur, non produxit herbam in semine, vel lignum in seminete, sed potius produxit herbam, vel lignum: a quibus semina similitudinem rerum procedunt. Præterea altera ratio de animalibus facta potest de plantis, seu vegetabilibus cum proportione fieri: nam haec etiam non sunt sine proprio semine, praeterrim illa, quia perfectiora sunt: imo in aliquibus frugibus terra fructus, & semen idem sunt: ergo non potuerunt prius in semine, quam in fructu fieri, ut in tritico, & similibus videri facit. Ergo illa non potuerunt fieri in primo instanti creationis in virtute, seu in semine magis, quam in actu, cum utroque modo finit eiusdem naturæ. Ergo facta sunt hoc tertio die, non re semina, sed ut fructus, vel fructu in herba, scilicet ad literam narrantur facta. In lignis autem, seu arboribus, licet semen soleat a fructu distinguiri: etiam ipsum semen est quoddam mistum quod non magis potuit in principio creari, quam carna misera potuit in instanti creationis potius dicendum est, talia semina facta esse ex ipsis lignis, & arboribus, ut Scriptura sonat, quam est conuerso. Quod si fortasse quis dicat, per virtutem illam fequentiam non intelligere Augustinum huiusmodi semina plantarum, sed alia peculiare virtutem terra ad germinandum inditam: hoc eadem facilitate, quia dictum fuerit, reiciendum est, quoniam in Scriptura haber fundatum, neque ipse Augustinus hoc declarat, neque secundum naturas rerum explicari potest, qualis illa virtus sit opera autem miraculosa, vel extraordinaria, absque necessitate, vel sufficiente testimonio audienda non sunt. Et hoc magis respondendo ad argumentum prioris sententiae confirmabitur.

Primum testimonium ex Gen. 2. in superioribus explicatum est. Non enim dicitur Deus fecisse omnem virgultum agri antequam oriretur in terra, nonne vel produxisse herbam antequam terra germinaret, quia fecit illa in virtute, prius quam in actu: sed quia ipse solus illa produxit quia per modum primæ creationis, prius quam naturaliter, & ordinario modo possent ab ipso terra produci. Quoniam expositum ex contextu ipso, & verbis frequentibus conformatum, & illam tradit D. Thomas est que communis, & facta plana. Ad secundum ex d. Thomas ad d. Thomas, est que verbo germinet terra, respondet in primis, si verbum illud solum, & sine maiori declaratione fuisse potest, tolerabile futuræ fuisse expositum: tamen ex verbis adiunctis manifeste conatur, Deum non tantum dedisse terræ virtutem germinandi, sed etiam illam statim germinare fecisse, vel ipsum virutem sua herbam, & plantas in ea produxisse. Vnde addi etiam potest, deinde quod Deum terræ in hac die virutem germinandi in perpetuum per continuam generationem successionem, & in hoc etiam verbo germinare significatum fuisse: nihilominus tamen hanc virutem datum esse terre, producendo in illa primas plantas, arbores, &c. à quibus semina procederent, quibus postea posset terra secundum fieri ad simili germinandum. Quod etiam in ipsius verbi indicari videtur, cum explicatur, producere terram herbam facientem semen, & lignum habens similitudinem quodque secundum speciem suam. Ad tertium respondet optimè D. Thomas, opus hoc, prout in ho die factum est, non ad opus propagationis per-

SVARE
de Anno
re 6. dicitur
anima

pertinuisse, quia non est ex prævia & semine ordinario generationis modo factum, sed ad primam constitutionem vniuerſi, quatenus ab auctore totius nature non solum quoad corpora simplicia, sed etiam quoad mixta præcipua, (vt ita dicam) in vniuerſo per se intenta, immediate productum est. Et specialiter pertinuit ad opus ornatus respetu terra, nam cum in principio inanis esset, & vacua, atq[ue] etiam inuifibilis, & operta aquis, remotione a quarum visibilis facta est, saltem quoad remotionem impedimenti, ne autem esset vacua & inanis, herbis, & arboribus statim ornata est. Atq[ue] hoc confirmani potest ex cap. 2. Genesis, vbi dicitur quod in his diebus *perf. di sunt cali, & terra, & omnis ornatus eorum*. Nemo autem negare potest, quin plantæ & herbae actæ productæ, & radicatae in terra ad magnum eius ornatum pertineant, quem sola semina, aut potentia producendi illa non conferunt.

Erinco cotiter colligitur ratio, ob quam Deus in hac ipsa die, post congregationem, seu segregationem aquarium statim plantas produxit, nimirum, ut terram, ne turpis (vt sic dicam) seu incompvisa apparet, statim herbis, ac floribus vestiret. Accedit, quod si Deus statim vegetabilia non produceret, etiam illorum seminibus terram repletet, non potuisse, nisi longo tempore plantarum productio, præsercim arborum, & fructuum fieri: non decebat autem terram, quæ de se informe quoddam elementum est, multo tempore in ea dispositione manere. Aliunde vero, quia paulo post Deus animalia terrestria producturus erat, cibum etiam illis præparare voluit, & ideo opportune statim in hoc die herbas, & ceteras plantas, seu arbores produxit.

Secundo autem queri hoc loco solet, an solus Deus sua virtute hoc opus fecerit, vel mediante aliqua causa secunda. Vbi non est dubium de materiali causa, nam certum est, ex terra hac omnia produxisse, ac subinde in genere cause materialis terram, seu eius materiam concurrisse, quod ad minimum verba Scriptura statim tractanda concuncit. Propria ergo interrogatio est de causa efficiente. Et quidem de Angelis pro certo supponitur in hoc opere nullam efficientiam, etiam remotam habuisse, quia ad hunc effectum nullus prævius mortis localis necessarius erat, quem solum Angeli possunt efficiere. De corporalibus item causis manifestum est, non potuisse ad illud opus effectu concurrere virtute naturali, quia subito factum est, & per vniuerſam terram. Solus Eugenius in *Cosmopœia* finxit, Deum in primis duobus diebus, simul cum priori actione huius tertij diei, ita elementum terræ præparasse, ut natura sequita fuerit hæc plantarum productio, virtute virtute Solis, & altiarum cauſarum vniuerſalium. Veruntamen hæc sententia non solum est omnibus Patribus, & Theologis contraria, sed etiam est per se incredibilis, & prorsus voluntaria, quia in terra nulla præparatio præcepere potuit, antequam remotis aquis appareret, nam licet fortasse aliquantum humera facta relinqui potuerit, illa non erat dispositio sufficiens, nec sol, etiam in terra dispositio præcederet, posset virtute naturali subito, seu breuissimo tempore talem, ac tantam plantarum productionem efficiere.

De sola ergo terra est aliqua controverſia, nam Caietan. & Burgensis affirman, terram fuisse proximum causam efficientem huius operis. Fundantur in verbis Genes. *Protulit terra herbam virens*, &c. nam verbum *protulit* efficientiam significat. Nihilominus contraria sententia est magis recepta, quod solus Deus tanquam principale, proximum, ac totale principium efficiens ex terra tan-

quam ex materiali causa plantas produxerit. Hæc sententia fumitur ex Basilio, Ambroſio, Chrysostomo in Gen. vbi etiam Lyran. Abulēf. Pereyr. Aſcan. & alij illam defendunt, & fauet D. Thom. i. p. q. 71. art. vni. ad i. vbi de animalibus loquitur, videtur autem esse eadem ratio de vegetabilibus. Et hæc sententia est magis philosophica, & rationi conformis, cui magis in h[ab]endu[m] est, quando Scriptura non cogit. Ratio autem est, quia credendum non est, terram fuisse supernaturaliter e-
Ratio theo-
leuatam ad efficiendum per modum diuini in-
strumenti, quia (ut sepe diximus) hæc opera mira-
culosa & supernaturalia non sunt per se ad primā natura institutionem accommodata: & ideo fine reuelatione fingenda non sunt. Neque etiam potuit terra naturali virtute dictam efficientiam habere, quia neque ipsa per se habet huiusmodi virtutem naturalem, neque etiam habebat semi-
na rerum, in quibus hæc virtus esse solet. Præter-
quam quod, licet illa haberet, etiam ipsa semina non possent tam breui tempore, & quasi in mo-
mento huiusmodi effectus naturaliter producere.

Præterea possimus hoc modo philosophicam rationem efficiere, quia illa pars terræ, ex qua una-
quæque planta generata est, non poterat effectuè concurrere ad illius productionem, quia ex illa se-
quuta est eiusdem terræ productio, & non poterat ipsam suam corruptionem efficiere. Neque etiam una pars terræ potuit ex alia parte eiusdem terræ plantam producere, cum essent similes non tantum in forma substantiali, sed etiam in dispo-
sitionibus. Solus ergo Deus author illius operis
Ad fundam.
fuit tanquam naturæ auctor, & institutor. Neque
Caietan. &
Burgens.
obstante citata verba Gen. i. nam explicanda sunt
per alia capitum 2. *Fecit Dominus calidam & terram, & omni gultum agri, &c.* Et clarius infra: *Producitq[ue] Dominus Deus de humo omni ligum, &c.* Ergo cum prius dictum est, germinitera vel otulitara, in suo genere intelligendum est. Et specialiter signifi-
catur est, *DE VM* produxisse plantas non ex nihilo, sed ex ipsa terra, sicut etiam nunc dicitur producere terra, quamvis ipsa non faciat, sed sem-
men, quod est in ipsa, vel etiam *sob* & alia similes causæ.

Tertia quaestio nunc est, in quanta varietate, seu speciem multitudine fuerint vegetabilia, & Quæſio. mul hoc die producta. In qua dubitatione omnes conueniunt, tunc fuisse productas omnes species arborum, legerum, & olerum perfectorum, quæ & *Quæ species
vegetabilis
in producta
hac die.* ad perfectionem vniuerſi, & ad vsum hominum, vel etiam ad cibum iumentorum necessaria sunt. Nam ista ab auctore naturæ per se intenta fuerunt, & ad diuos fines ordinata. Item quia non sunt nisi per propagationem, & seminationem: nec semina eorum possunt naturaliter decidi, nisi ab aliquibus individuis talium specierum: & id eo oportuit omnes species primò produci in aliquo, vel aliquibus individuis. Ergo omnia simul in eo die facta sunt, quia post primam mundi creationem, distinctionem & ornatum Deus non produxit immediate, & tanquam natura artifex nouas rerum species, sed solùm quantum ex primis tunc productis deriuari potuerunt. Quot verò *Quot earum
individua,
& quibus in
regionibus,
incertum:* Deus in vnaquaque istarum specierum produixerit, incertum nostris est. Iam an omnes istæ species in omnibus regionibus, & prouintijs vniuerſi produixerit, etiam est incognitum. Quantum vero experientia docet, verisimile est, non omnes vegetabilium species vbique esse productas, sed quædam in hoc hemisphærio, & alias in alio, & simili modo in varijs vniuersitatis regionibus iuxta sapientissimam Dei distributionem productas fuisse, quia Deus optimè nouit varia terrarum climata, & syderum influentias, ac regionum dispoſitiones, his vel illis fructibus terræ magis accom-

Suarez de opere sex dicerunt.

I modis

modatas. Si vero aliquæ sunt plantæ, quæ vbique facile consuetari, aut propagari possunt, fortasse illæ in omnibus regionibus, vel saltem in nimis distantibus, ad quas non poterant facile ex alijs transferri, simul productæ fuisse, credibilis est.

9. At vero de quibusdam plantis, aut venenofis, & nocivis, aut noxijs humano corpore, dubitari solet, an fuerint hoc die productæ. Et ratio dubitandi est, quia ista non videntur introducita in mundo, nisi propter peccatum hominis, videntur enim effectus illius maledictionis Dei, Genes. 3. Quia comedisti de ligno, de quo præcepseram tibi, ne comederes, maledicat terra in opere tuo, in laboribus comedes, et a cunctis diebus vita tua. spinas, & tribulos germinabit tibi. Ergo si homo non peccasset, terra tribulos, & spinas non germinaret, & a fortiori, nec alias herbas magis nocivæ, & venenosæ. Propter quod argumentum videtur ita sensisse Augustinus libro primo de Genesi, contra Manichæos capite 13. vbi verba illa Genes. Germinet terra herbam virem, ipse legit, herbam pabuli. Et subiungit obiectiōnem Manichæorum, Si Deus inquit, tu nasci deterra herbam pabuli & lignum fructiferum, quis inquit nasci tamen herbas, vel spinas, vel venenosas, vel in fructu feras? Et responderet, ante peccatum hominis non esse scriptum, quod terra aliud protulerit, post peccatum autem orta sunt spinæ, & alia propter peccatum. Et ad hoc inducit predicta verba Genes. Et in eadem sententia saltem quoad spinas, & tribulos sunt Basil. homil. 5. Ambros. libr. 3. cap. 9. & 11. Beda, & Rabanus in Genes. Damasc. in libro secundo de Fide, capite 10. cum tanta exaggeratione, dicant, etiam rosam futuram fuisse sine spinis, si homo non peccasset. Quod etiam sensit Alcuinus, questione 78. in Genes. Et potest tandem hoc confirmari, quia productæ a Deo plantis, additur, Et videt Deus quod effet bonum. Ergo signum est solum produxit herbas proficias, non vero noxiæ, & (vita dicam) penales.

10. Nihilominus contraria sententiam docet Diuus Thomas quantum ad spinas, & tribulos 1. part. quæst. 69. art. 2. ad 2. & 2.2. q. 164. articul. 2. ad 1. Et fuit sententia Augustini 3. Genes. ad liter. c. 18. vbi, & dicta in priori loco retractat, & locum Genes. aliter exponit, vt statim dicam. Et quo ad alteram partem de herbis noxiis consentiunt Ambrosius, Basilius, & alij in præcedenti s. allegati. Et hoc etiam est communior sententia expositorum in Genes. & Theologorum. Et quidem, quoad herbas noxiæ, seu venenosæ non videtur dubitandum, quia ista sunt in suis speciebus perfectæ, & ideo per se pertinent ad perfectionem vniuersitatis. Deinde quoniam licet ad quosdam effectus sint noxiæ, ad alias sunt vtilæ, & medicinales, præser-
tim cum alijs misæ, & bene temperata. Aliqua etiam ex his herbis aliquibus animalibus in pabulum deseruntur. Denique si huiusmodi plantæ non fuissent ante peccatum hominis productæ, opportuisset postea ab auctore naturæ denuo creari, saltem illo late modo, quo alias rerum species in istis sex diebus procreauit, quod est contra supra dicta, & contra illud Gen. 1. in fine. Videt Deus cuncta, quæ fecerat. & e. ant. valde bona. id est, omni ex parte perfecta & consummata, & ideo subditur in principio capituli secundi, Perfectam eam, & terram, & omniorum eorum: complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patravat. Ex quibus omnes colligunt, nullas rerum species Deum postea per se creasse. Nec vero ad istarum rerum productionem necessaria erat occasio peccati, tum quia, licet homo peccaturus non fuisset, huiusmodi herba illi non nocerent, sicut neque ignis illi posset nocere, quia modo suo immortalis, & impassibilis esset, utriq.

passione noxia, aut corruptente. Postquam autem lapsus hominis erat futurus, Deus præfuit non in peccatum, sed in medicinam, vel alias utilitates hominis per peccatum factæ mortalis.

Vnde etiam de spinis, & tribulis verisimilium censeo, non fuisse producta solum in peccato, & futura fuisse, etiam si homo non peccasset. Quod recte ostendit Augustinus in posteriori libro, quia etiam ista omnia habent suas utilitates, vel notas, vel occultas, & aliquibus animalibus hac in cibum convenientem esse solent. Deinde est hoc multo euidentius de spinis sorum, & aliarum arborum, & fructuum perfectorum. Nam illæ spinae pungentes, quæ habent, connotatales illæ sunt, & à natura data quasi in monumentum, & defensionem. Ergo non magis habent originem à peccato, quam ipse rose, vel fimbrie planæ. Imo esset miraculum, huiusmodi flores vel fructus sine his naturalibus ornamentis nasci. Denique alij etiam spinæ, & tribuli, licet nascentur nomine non peccante, illum non affligent, nec aliquo dolore afficerent: cur ergo propter alios fides non fierent, aut fieri sinerentur. An vero huiusmodi herbae sint factæ hoc dietant in potentia, vel tam etiam in actu, magis dubitari potest. Distinctio-
ne tamen videntur videtur. Nam vel illæ sunt distinctæ, quæ ex proprio semine generantur, vel sunt tangunt fuit ex quadam putredine terra, aut a quarum, vel aliquorum mistorum, vt experientia compertum est. Quæ sunt prioris generis credendum est, fuisse factæ hoc die non in virtute tantum, sed in actu, propter rationes supra factas, quæ in omnibus huiusmodi plantis vniuersaliter procedunt, etiam si minus perfectæ, vel minus necessariae, aut fructuose sint. De posterioribus vero non est necesse, vt fuerint in actu productæ, sed in potentia, passiva quidem terra, & aquæ, aëma autem Solis, & aliorum astrorum. Quia huiusmodi herbæ non sunt quasi per se intentæ ad ornatum, vel commodi datum vniuersi, sed quæ per accidens ex concurso plurimæ caularum vniuersalium sequuntur, & ideo non oportuit, vt Deus à principio sua sola virtute hæc faceret, nam præmio, & ex se non ad corruptionem, sed ad perfectionem conferendam operabatur. Fuit tamen sententiam eam prouidentiam Dei finire, hæc fieri currendo cum causis secundis, quia hoc ad munus vniuersalis cause pertinet. Ita notauit Tornelius in 1. tom. die 3. numero 10. vbi plura alia inducit exempla huiusmodi plantarum. Et quoniam spinas, & tribulos non numereret, ad hoc tamen genus pertinere videntur: & ideo verisimile est, ante peccatum primi hominis actu non extitisse, non quia sine peccato futura non essent, sed quia non præcessit tempus sufficiens, vt ex terra, per charientiam Solis & stellarum procrearentur. Nihilominus tamen discursu temporis producendæ sententiam peccatum non fuisse. Quia etiam essent, nullum documentum, vel prenam inferent hominibus, & alias utilitates habere potuerint, & lex generalis obseruaretur, quia Deus ita ad ministrat omnia, quæ creant, & etiam spes prepossessere, & agere motus suos. Quæ est Augustini sententia libr. 7. de Ciuit. cap. 30.

Neque contra hoc obstante verba Genes. 3. Primo, quia, vt notat Augustinus, & Diuus Thomas, ibi non dicitur absolute de terra, spinas, & tribulos germinabit, sed additur germinabit tibi: nam si tibi s. p. a. hæc cedunt in hominis prenam, vel incommodarem hominis non redundaret, vt in frequenti dubio magis declarabitur. Post peccatum a. hæc cedunt in hominis prenam, quod significatum est per illud additum, germinabit tibi, hoc est, in pa-

SVARE
de Anocli
RE 6. dicitur
anima

Ex parte cō
sentientiæ Bas-
ilij. Amb. Beda
Raban. Da-
masc. Alcu-
nius.

Confirmatio-
nem.

Oppositum
Verius.

Id probatur
quoad vege-
tabil. vne-
noxa.

in penam delicti tui. Et ita est limitanda sententia Bafilij, & Ambrosij de spinis rose, scilicet, quod sine peccato non inferrent homini, vel minimam lesionem, quia ita erat corpore, & animo perfectè dispositus, & facile posset etiam videnti huiusmodi rebus, omnem ab eis incommoditatem cauere: non vero quod simpliciter tales spinae non essent. Quod si amplius illorum Patrum verba significat, eorum sententiam non sequimur. Sicut etiam Augustinus quam prius tenuerat, postea non proponit, baut. Vnde ad confirmationem responderetur, illa verba, & vidit Deus, quod est bonum, in omnes plantas etiam venenosas, vel incommoditatis aliquas afferentes, conuenire, quia omnes habent perfectionem, quam ex natura sua postulant. Maxime quod hoc locum habet in illis, quas Deus per se, & atri produxit, quia omnes fuerunt accommodatae ad finem a Deo intentum, & omnes habent aliquem usum utilem, ut diximus. Et late prosequitur August. lib. i. de Gen. contr. Man. cap. 16. Ac denique omnes secundum genus suum semen proferunt, & ideo supra dictis verbis Genesis sine dubio comprehenduntur.

Quarta interrogatio est, vtrum Paradiſus terrena fuerit hoc die productus, seu plantatus, & sub generalibus verbis germinet terra, & protulit terra, fuerit comprehensus, sicut in specie declaratus non fuerit. Et ratio dubitandi esse potest, quia si opus tam insigne fuisse hoc die factum, verbum minile est, fuisse in specie narrandum: ergo è contrario ex Moysi taciturnitate coniectura fit, non fuisse Paradiſum hoc die factum. In contrarium vero est, quia statim in cap. 2. dicitur: *Plantauerat autem Dominus Deus Paradiſum voluntatis à principio, in quo posuit hominem, quem formauerat. Ex quibus verbis aperitò colligitur, Paradiſum fuisse intra hos sex dies factum: tum quia hoc ad minimum significat illa particula à principio. Tum etiam, quia cum homo creatus fuit, iam Deus Paradiſum plantauerat, ut in eisdem verbis aperte continetur: homo autem creatus fuit sexto die: ergo ante illum fuit factus Paradiſus. Sed nulla est ratio cogitandi fuisse platum in die quarto, vel quinto: ergo in tertio plantatus est. Atque hec posterior pars communis est, & argumento factu sufficienter probari videatur. Coniectura vero in contrarium nullius modis mentitur, alioqui etiam probareret, in nullo sex die rum factum esse Paradiſum, quia in nullo specialis eius mentio fit. Non fuit igitur hoc necessarium, quia illud opus ad vniuersalem mundi fabricam, ut sic dicam, non spectabat, sed specialiter ad statum hominis, & ideo peculiaris eius mentio in commodiorem locum reseruata est: satisque fuit particulare illud opus in generali plantatione vniuersi, ut sic dicam, comprehendere.*

Nec designari potest aliud tempus magis opportunitum. Nam sicut hoc die omnes alias terrae partes Deus aptè disposuit, ad eas plantas producendas, quas in vnoquoque loco facere decreuerat. Ita etiam partem illam terrae, in qua Paradiſum plantare volebat, simili peculiari modo dispositus, & fecundavit. Et similiter vniico illo verbo germinet, isti parti terra, sicut ceteris omnibus iuxta vniuersiusque proportionem imperi: vel dicendum erit, prius Deum plantasse illum locum generali modo, & paulo post plantationem illam in aliam maioris pulchritudinis, amentaris, ac suavitatis transmutasse, quod superfluum est, cum diuina operatio huc tarda molimina nesciat. De hoc autem loco in sequenti libro ex professo dicturi sumus. Nunc solum aduert-

to, propter ea, quae in praecedenti dubio dicta sunt, probable est, si homo in innocentia perpeccasset in illo loco non fuisse futuras spinas, & tribulos, neque similes herbas, quae & fructus terreni noxiae utiles impidebant solent, & in illo statu nullam vegetabilia. vtilitatem possent homini afferre. Et ideo merito dictum esse homini post peccatum, *Malitia a terra in opere tuo, spinas, & tribulos germinabunt tibi.* Nam si homo non peccasset, semper in Paradiſo permanisset, in quo terra ferre nullo labore culta, sine impedimentoo illi fructificaret: propriè peccatum autem inde electus est in terram, quae non sine magno labore daret fructus, & spinas, ac tribulos germinaret, quae & molestiam inferre, & magna ex parte utiles fructus impidebant solent. Et hunc sensum habet maledictio terræ, quam post peccatum Deus homini manifestauit.

Quinta dubitatio est, in quo statu, augmento, seu dispositione creauerit D E V S singulas plantas, id est, an creauerit arbores perfectas, vel tantum inchoatas, & an cum fructibus, vel folijs, aut floribus. Item an produxerit segetes recenter natas, vel perfectas, & aptas ad messem, vel in aliquo statu medio, & simili modo de ceteris. Aliquis enim usum est omnes arbores, & plantas fuisse per vniuersum orbem productas in perfecto augmento, & cum fructibus maturis. Quia D E I perfecta sunt opera. Sed *verior sententia est, hoc non oportuisse ita fieri simili in vniuerso orbe,* quia neque ad ornatum orbis id erat necessarium, nam potius mira etiada varietate decorari poterat, *(vt statim dicam) neque etiam ad perfectionem unius operis spectabat: nam haec perfectio sapis in proportione magis, quam in aequalitate consistit.* Neque etiam erat necessarium ad sustentationem hominis, vel animalium, que quinto, & sexto die creanda erat, quia in singulis speciebus paucia individua producenda erant: ideoque tot fructibus simul creatis non indigebant. Ac denique illa aequalitas non erat proportionata omnibus regionibus, & climatibus vniuersi. Vnde obseruandum est, in eodem momento, in quo fuit mundus consummatus, cœpisse etiam in terra illas temporum varietates, quas in vere, autu, autumno, & hyeme experimur. Nam haec varietas fit per motus cœlorum, qui motus in primo & quarto die facti sunt. Varietas autem illorum temporum in diuersis regionibus incipit, quia si fortasse tempus illud respectu habito ad hoc hemisphaerium fuit ver, respectu alterius fuit autumnus, & in una parte fuit hyems, in alia vero aetas, sicut hunc etiam contingit: est enim eadem ratio, & proportio.

Hoc ergo posito dicendum est, in omni loco terra fuisse plantas productas in statu perfecto singulis regionibus accommodato pro illo tempore anni, in quo talis regio terra facta est, atque esse incepit. Atque ita vbi erat hyems, plantæ haberunt illam perfectam, quam in hyeme natura liter habere possunt, & simili modo de ceteris tribus temporibus anni. Quod si velimus etiam in singulis distinguere principium, medium, & finem, eadem proportio in eis seruanda est. Nam, verbi gratia, in principio veris solent arbores florere, postea frondere, deinde fructus emittere, & sic consequenter. In diuersis ergo regionibus, vel provincijs, prout hanc temporum varietatem participare coepérunt, cum simili varietate arbores, & plantæ perfectionem haberunt. Vnde fit, ut illam perfectionem, quam arbores in qualibet parte anni in eadem terra conferuant, simili haberint hoc die omnes arbores, vbique productæ. Qualis est, verbi gratia, perfecta magnitudo, seu augmentum, quia cum illa perfectio non minuatur, neque augeatur propter temporum anni varia-

rem, potuit commode, & connaturaliter omnibus, arboribus vbiq; productis simul tribui: & ideo ad perfectionem operis Dei pertinet, ut ita fieret. At verò quia flores, folia, fructus, & corum maturitas distinctam corum temporum qualitatem requirunt; ideo in his varietas cum debita proportione seruata est: & in hoc magis est sapientia, potentia & perfectio diuini operis manifestata. Ita docuerunt inter alios Perierius in fine operis 3. diei, & Molin. de opere sex dierum, disp. 12. & 14. Fundamentum autem non est aliud, nisi quod exponendo rem ipsam indicatum est. Atque hinc de Paradiſo terrestri constat ex cap. 3. Genes. statim in principio habuisse fructus maturos, nam de vno illorum, tulit Eua, & comedit, & dedit viro suo. qui comedit itemque fuisse tunc folia sicus, ex quibus Adam, & Eua fecerunt sibi perizomata. Inde tamen colligendum non est, in eodem statu creatas fuisse vbiq; omnes arbores: sed colligendum potius est, in ea regione, seu loco Paradiſi tempus fuisse idoneum, ut in eo arbores, & folia, & fructus maturos, & omnem aliam similem perfectionem connaturaliter habere possent.

Occasione vero huius puncti tractant hoc loco auctores, præsertim duo allegati, aliud de tempore anni, in quo productus est mundus, an scilicet, in æquinoctio vernali, vel in autunali, vel in neutrō, sed in aestate, v.g. Cum autem dictum sit, hac omnia tempora simul cum mundo in diuersis eius partibus incepisse, non potest dicta quæſtio habere locum, nisi habito respectu ad certam terræ partem, seu regionem. Et quoniam in superiorib; dictum est, Deum in creatione mundi, & a principio eius ad hoc nostrum hemisphaerium, & in eo ad eum locum, in quo & Paradiſus erat futurus, & homo creandus, respectu habuisse: ideo per cōparationem ad illam terræ partem dicta quæſtio tractatur. In qua prædicti auctores contraria sentiunt, nam Perierius vult creatum esse mūndum in æquinoctio autunnali, Molina verò in vernali, vel prope illud, seu in veris initio. Fundamenta vtriusque partis in ipsis legi possunt, nunc enim cōtrouersiam hanc latius expendere non decreui: tū quia præsenti instituto non est necessaria: tum etiam, quia vix aliquid addere possum his quæ prædicti auctores eruditè tractant: tum denique quia neutra pars firmum habet fundamentum. In re tamen dubia, & quæ mera ratione definiri non potest, sentientia, quæ asserit, mundum fuisse creatum in æquinoctio vernali, præferenda videtur.

Tum quia Patres communiter illam sequuntur: tum etiam quia est magis consentanea rationi, his suppositis, quæ de Paradiſo terrestri Scriptura narrat. Coniecturæ autem, quæ ex alijs locis Scriptura pro vtrâque parte sumuntur, facilem responſionem habent, ut in eisdem auctoribus videri potest.

Sexta dubitatio est, an mineralia, seu metalla, quæ in visceribus terræ inueniuntur, fuerint hoc die facta. Et ratio dubitandi est, quia Moyses neque illa in particulari numerat inter res hoc die productas: neque etiam sub generali nomine *plan- tam*, illa comprehendere potuit, quia non sunt plantæ, neque vitam habent vegetatiuum. Accedit, quod ista non pertinent ad ornatum terræ, hoc autem die tantum facta sunt, quæ terræ superficiem ornant. Denique hæc misa non est necesse fieri per propagationem, neque per seminalem rationem, sed sufficienter fieri possunt ex materia elementari, seu misione elementorum cum Solis, & aliorum efficientia: ergo non sicut necessarium immediatè produci ab auctore naturæ. Sic enim antea dicebamus, plantas, seu herbas imperfectas, quæ absque semine generantur actione Solis, non fuisse in principio immediatè à Deo pro-

ductas, idemque inferius dicimus de animalibus, quæ ex putrefactione generantur. Ergo major ratione necessariorum non sunt, hæc metalla immediatè à Deo produci.

In contrarium verò est. Primo quod hæc metalla ad mundi decorum, & perfectionem suo modo pertinent: ergo debuerint simul fieri cum mundo ab illius auctore. Secundo quia, quod Moyses illorum mentionem non facit, nullum argumentum est, quod non fuerint facta, quia Moyses non omnia expresse narravit, sed ea, quæ præcipua sunt, & conspicua hominibus: hæc autem occulta sunt. Et præterea adeo sunt terre admixta, ut ab illis difficulter distinguantur. Quas duas rationes, ob quas hæc à Moysi fuerint omisita, tradit Diuinus Thomas quæst. 69. artic. 2. ad 3. Non tamen diffite declarat, an fuerint actu producta, videri autem id supponer. Et cum imitatur Perierius, Molina vero disput. 11. simpliciter affirmit, ita credendum esse. Additique hæc fuisse facta hoc die ante plantas, quando Deus vniuerſam terram (ut ita dicam) commoebat, ut locum aquis præpararet, quod est probabile iuxta ea, quæ supra diximus. Facile tamen defendi posset tantum fuisse facta in potentia: nam hoc etiam superiores rationes probabiliter suadent: neque negari potest, quin saltem hoc modo facta fuerint. De quo videtur possunt Comimbricenses in Meteoris tractat. capitulo secundo. Omnibus vero penitus probabilius apparet, hæc omnia à principio fuisse actu producta. Vnde non multo post in vnum hominem venerunt, ut Gen. 4. legitur.

CAPUT VIII.

Quæmodo sol, & luna & ceteri, planetæ & stelle, quarto die productæ fuerint.

Post quarti diei his verbis Genes. primo narratur, *Dixit autem Deus sicut luminaria informamento celo & diuidam diem ac noctem & fini in figura tempora, & dies, & annos, ut luceant in firmamento celo, & illuminent terram, &c.* Quæ verba, suppositi, quæ hactenus diximus, magnam habent difficultatem. Quia ex una parte nisi magna vis verbis facilius significare videntur, Deum hoc die produxisse solem, se probat. Luna, & alia simpliciter, & quoad substantiam diu. eorum, quia illa omnia sunt res substantiales substantia autem non dicitur fieri simpliciter, nisi quando substantialem productur. Ergo cum Scriptura dicat, Deum præcepisse, ut lumina fierent, & ita factum esse: & iterum dicat, *Fecit Deus duo lunas, astra magna, & stellas.* Videatur satis aperite significare, hæc omnia fuisse hoc die substantialem producta. Nam (ut sepedi) Scriptura verba simpliciter, & in sua propriae accipientia sunt præsertim in historica narracione. In contrarium verò est, quia multa sunt à nobis in superioribus dicta, quæ cum hac simplici intelligentia subsistere non possunt. Nam in primis diximus, omnes caelos in principio, & (ut ita dicam) ante omnem diem fuisse creatos, & conuenienter fuisse integros, & perfectos, omnibusque partibus suis constantes: sed omnia atra cum loco etiam, & luna sunt partes orbium celestium, & eiusdem ordinis, seu incorrupibilis naturæ: ergo simul cum orbibus creatæ sunt. Probatur consequentia: tum quia alia caeli non fuisse in principio integræ: tum etiam, quia alia loca illa, quæ astra in caelis occupant, seu replent, aut fuisse vacua his tribus diebus, aut efficiunt ibi alia corpora, quæ inde fuerint hoc die expulsa, vel per annihilationem, vel per mutationem localem, vel per conuersiōnem in alia astra. Quæ omnia vel sine inconvenienti, vel sine aliquo miraculo, aut prænaturali

SVARE
de Ancelli
re 6. diem
anima

Fundamen-
tum eius
Ende ha-
bentur.

Applicatur
data resolu-
tio planis
paradisi.

17.
Dubium in-
cident.

Exponitur
sensus du-
biij.

Qui hinc
in deſentiat
unde etiam
Comimbr.
cenſes 8. phy-
co 6. q. 3. a.
2. Clauſum
in c. 2. pha-
re.

Authoris
iudicium.

18.
6. Quesito
ac partis ne-
ganitia mo-
tua.

ternaturali opere cogitari non possunt. Et ita vel repugnant incorruptibilitati cælorum, vel regulæ ab Augustino traditæ, & à nobis sape repetitæ, quod in hoc opere primæ creationis non quid De⁹ posuit, sed quid naturæ conueniat, cogitandum est; ac subinde non esse multiplicanda miracula, nisi vbi manifestè fuerint reuelata. Et augetur hec difficultas, quia etiam diximus, lucem primi diei fuisse lucem Solis, id est, à sole ipso procedentem, ac proinde iam tunc solem fuisse: quod est ergo lumine maius, quod hoc die factum dicitur, aut quod lumine minus, cum etiam luna in primo die deesse non potuerit, & consequenter à sole etiam illuminata fuerit? Tandem hec difficultas etiam habet locum in sententia, quæ afferit, firmamentum factum secundo die fuisse cælum stellatum, vel solum, vel simul cum omnibus orbibus planetarum, ut per se manifestum est. Imo in illa sententia est specialis difficultas, quia si verbum fiat, aut fecit, vel factum est, in uno loco de productione substantiali accipitur, cur non in alio? vel si in vitro, quomodo inter se coherent?

Propter hanc difficultatem varia fuerunt opiniones de proprio effectu, seu termino hoc die productu, quæ in duas principales classes dividuntur. Una est dicentum productionem, de qua agimus, substantiali fuisse. Alia, quod tantum accidentalis mutatio fuerit; & in utraque sunt varij dividendi modi. Prima opinio est, fuisse hoc die producta lumina per propriam creationem ex nihilo, ac subinde fuisse producta tam quoad materiam, quam formam substantialiem. Quæ opinio videtur consequenter loqui, supponita in genere altera sententia, quod fuerint producta quoad substancialias suas, quia cum luminaria, & astra sint corpora incorruptibilia, non possunt consentaneæ ad suam naturam, nisi per creationem ex nihilo produci. Nihilominus hec sententia non habergraues afferentes, nec probanda est. Quia quæ Deus per propriam creationem ex nihilo produxit, simul creavit, ut habet ecclesiasticum dogma à Theologis receptum. Et ideo sicut post primam creationem nullum Angelum Deus creavit: ita etiam nullum nouum corpus ex nihilo produxit, sed solum animam rationalem, quia fit propter hominem, & per modum humanæ propagationis, idoqe natura sua postulat, & supponit corpus dispositum, in quo fiat.

Secunda opinio est, hoc die fuisse producta lumina substantialiter ex præiacente materia. Et hanc defendit Molina in dicto opusculi, disput. 15. Ad quam probandum supponit, prius astra distinguuntur ab alijs partibus cælorum in quibus sunt. Quod maximè suadet ex influentia peculiari, quam habent, cum tamen reliqua partes illa careant. Nam vis influentiæ est proprietas naturalis, consequens formam. Ergo distincta virtus ad influendum est argumentum diuersæ formas substantialis, & consequenter essentialis distinctionis. Et certe in sole videtur manifesta distinctione, quia quamvis lux non sit forma substantialis eius, nihilominus est propria passio eius insignis, & singularis, quæ satis indicat substantiali distinctionem Solis ab alijs planetis: ergo multo magis eandem distinctionem indicat inter solem, & alias sui orbis partes. Idemque argumentum sumi potest in alijs stellis præter lunam, si verum est habere propriam, & intrinsecam lucem, quam alia partes suorum orbium non habent. Imo etiam lunam aliquam nativam lucem habere censetur præter lumen, quod à sole recipit, quamvis remissior in illa sit, quam in ceteris stellis: illa vero sufficit ad simile argumentum conficiendum, cum illa qualisunque lux in alijs partibus orbis luna non inueniatur. Hoc ergo supposito, fundatur de opere sex dierum.

tur ita sententia, quia lumina, & stellæ non habuerunt ante hunc diem quartum proprias formas substantiales: ergo reperunt illas hodie, & non per creationem, quia non sunt spirituales, nec per concreationem cum materia, quia nulla propria creatio rei corporalis hoc die facta est: ergo per educationem ex potentia materiæ. Consequentia sunt clara, & minor etiam probata est. Maior autem probari potest, quia astra ante hunc diem non habuerunt proprias virtutes influendi: ergo nec formas proprias substantiales, alioqui producta fuisse essentia, & substantialia sine propria passione, quod miraculosum, & monstruosum fuisse. Quod si interrogetur, ex qua materia educantur fuerint illæ partiales forme. Respondeatur, fuisse educatas ex materia corundem cælorum, quæ in eisdem locis, seu partibus erat expellendo partes formarum, quæ prius in illis erat, & alias introducendo. Quia vero astra densiora sunt ceteris partibus orbium, consequenter necessarium fuit, in eisdem partibus materiam multiplicari. Hoc autem sine noua creatione per rarefactionem aliarum partium factum esse censet Molina.

Hæc opinio est contra D. Thomam, & communione sententiam, & à nobis probari non potest, ^{4.} Reuictus o-
quia vel supponit, cælum esse natura sua generabile, & corruptibile, vel miraculosum supernaturale. ^{5.} Opiniō Molin-
modo fuisse genitum, & corruptum saltem secundum aliquas partes. Quorum primum: valde alienum est à perfectione cælorum, & à fine propter quem à Deo creati sunt, ut sepe dixi. Secundum vero est miraculum, vel supernaturale opus, minime necessarium. Imo, si verum est, omnia corpora celestia habent formas substantiales differentes specie habere etiam materias substantialiter distinctas, idem propter illas partibus consequenter erit dicendum. Atque ita vel prius extirpisset materia connaturalis altrius fine illorum formis, vel postea relicta essent, & perpetuo manarent cum aliena materia, & sibi non connaturali: utrumque autem valde extraordinarium est, & incredibile. Præterea nulla verisimilis ratio afferrari potest, ob quam per tot circuitus, ut sic dicam, & substantiales productiones, ac mutationes, tam nobilia corpora luminarium, & stellarum Deus efficerit. Ergo cum Scriptura non cogat ad cedendum illum productionis modum, non est cur illum verum esse credamus. Denique quod in opinionem sequentem dicemus, hanc etiam impugnat. Et ad fundamentum huius sententiae paulo post respondebimus.

Tertia igitur opinio est, luminaria non esse facta hoc die simpliciter, & ab soluè quoad substantiali-
tiam, seu per productionem substantialiæ sed per ^{3. Opiniō} accidentalem, quæ tamen præexistente substanciali per rarefactionem, & condensationem multum transmutauerit. Supponit autem hæc sententia, astra, & luminaria, non differre specie sub-
stantiali ab alijs partibus suorum orbium, sed tā-
procedat, ^{Ex qua sup} in multitudine materiæ cum maiori eius de-
fite. Ex qua densitate prouenire dicuntur tamen illuminatio, quam major astrorum influentia. Quo supposito dicit, unumquodque cælum in principio, vel in secundo die creatum fuisse uniforme quoad raritatem in omnibus partibus suis: in hoc vero quarto die partes quasdam Deum condensasse, multiplicando in illis materiæ partes cum suis partialibus formis, aduocando, & quasi attrahendo illas ab alijs partibus, & consequenter ceteras partes rarores efficiendo, quam per creationem facta fuerant. Hanc sententiam refert Molina ^{suprà}, & quamvis pro illa nullum referat doctorem, nihilominus eam censet probabiliorum ceteris, supposito fundamento de identitate specifica inter astra, & ceteras partes.

naturam aequum incorruptibilem, & impassibilem
habuit: ergo nunquam vis, & facultas eius, & con-
sequenter nec lux eius potuit postea contendi, vel
augeri siue intensiue, sive extensiue, nisi contra
naturam, & per miraculum: quo sanè modo et
iam potuerit sol esse ardenter in illis primis sex
diebus, quam postea: ergo sicut hoc miraculum
non admittitur, ita neque illud admittendum est.

hoc die accepimus celi stellari motus proprios, expressa est D. Thomæ in dicta q. 70. art. 2. ad 3. Eti-
dem dixerat q. 67. art. 4. ad 3. & est opinio communis recepta à Theologis cum Magistro in 2. d. 14. & 20. Primum
Invenimus
Invenimus
Invenimus
Invenimus
sequitur Burgen. Gen. 1. & alij. Et si uader potest Timo-
thi primò à sufficienti partium enumeratione, quia aliud
nihil aliud appetit, ratione cuius dici potuerunt glos-
astra, seculuminaria facta esse hoc die etiam acci-
dentaliter, & secundum quid, ut videntur proba-
re, quæ haec tenus diximus. Motus autem vincitur
proprius optimè potuit hoc die fingulis addi, ne-
que in eo illa incommoda inueniuntur, quæ in a-
lijs notauimus: ergo nihil verisimilius dici potest,
quam quod sphæra luminarium, & stellarum hoc
die suos motus receperint. Dices, etiam hi motus Invenimus
sunt proprietates naturales debite his celi: ergo Invenimus
etiam est inconveniens, quod primis diebus illis
caruerint. Praeficimur quia hic effectus non magis
narratur factus in hoc die, quam in precedenti-
bus. Respondeo ad priorem partem, in primis huic Satis pro-
motum non esse naturale, ab intrinseco princi-mam
pio actiū, à quo naturaliter fuit, sicut fuit alia
propriæ qualitates, sed ab intrinseco motore, seu
intelligentia fit, ut haber communis, & vera senti-
entia. In hoc ergo est magnum discrimen inter
motum, & alias proprietates, ratione cuius celi
omne miraculum, etiam si talis motus simul cum
mobilis non inceperit. Fitque hoc facilius secun-
dum opinionem, quam probabiliorum reperto,
quod illi motus non sunt connaturales his celi
tanquam eis debiti, vel propter perfectionem pro-
priam, vel propter peculiarem appetitum, quem
ceci ad illos habeant etiam secundum potentiam
passuum, quia neque tales motus suis mobilibus
aliquid augmentum perfectionis per se conferit,
neque ad illud acquirendum tendunt. Et ideo re-
spectu illorum nec monstrum, nec praeternatu-
rale fuit aliquo tempore his motibus care. Sun-
ergo illi motus naturales respectu vniuersitatis na-
ture, seu respectu ordinis totius vniuersi, & con-
sequenter sunt etiam consonantiae naturali inclina-
tione, quam celi habent ad fluendum, & se co-
municandum, quantum naturaliter possunt. At
vero habito respectu ad commune bonum vni-
uersi conuenientissime isti motus hoc die incep-
runt, & fieri ante non oportebat, ut statim expli-
cabimus. Nec per illam dilatationem aliqua violentia
dictis celi facta est, quia licet agenti naturali
debita fit actio positis omnibus requisitis ad agen-
dum: non tamen est ei debitum, ut tempore habeat
omnia requisita ad agendum, vel ad omnem modum
agendi, hic autem motus solum requiritur
in celo, vel ad agendum, vel ad peculiarem agen-
di modum: & idem licet non semper datus fuerit,
nulla vis facta est celi.

14.
Quo tamen modo non nulli predicatorum difficultatem censent.

care ornatum, quem coeli habebant per solem, lumen, & stellas, priusquam elementorum separationem, & terra ornatum per plantarum productionem describeret, vel quia res coelestes minus nota nobis sunt, & ideo voluit a notioribus nobis incipere: vel ne homines rudes exsisterent, solem & stellas esse creatores plantarum, & aliarum rerum terrestrium, & inde occasionem idololatriæ sumerent. Hanc enim posteriorem rationem narrationis huius operis in quarto die, post Philonem in lib. de Mundi opificio tradunt Basili. Ambrosius, & Beda in Examen. & Chrysostom. homil. 6. Nil hilominus tamen, ne luminarium, & stellarum creatio sine expressa narratione omittetur, convenienter hoc 4. die per recapitulationem explicatam fuisse, ut simul explicarentur fines, propter quos haec luminaria facta fuerant. *Planctentiam* attingit Euginius. in *Cosmopoeia*, & *Catherina*, in *Gen.* & *eadem* refert Vatabulus *Gen. 1.* non recitat, & similiter Ludouicus Ystella *Genesiss. n. 51.* eam approbare videtur, in sequentibus vero numeris cum opinione ex D. Thom. supra recitata illam conciliat.

Si hæc opinio omnia verba, quibus opus huius
dieu explicatur, per recapitulationem interprete-
tur, ita vt per illa solum explicetur, quod ante-
iam factum erat, & nihil speciale hoc die de nouo
factum referatur, improbabilis mihi videtur, &
nullo modo sustineri posse. Primo quia magnam
viam inferi Scriptura, que eodem modo narrat
opus huius diei, sicut aliorum, dicens, in eo opera-
tum esse Deum, & vidisse, bonum esse, quod fece-
rat, & factum esse vespere, & mane diem quartum,
qua omnia frustra dicerentur, si nihil de nouo
Deus in toto hoc die operatus esset. Deinde in cap.
2. & in multis alijs locis Scriptura dicitur Deus
sex diebus operatus esse mundum, & die septimo
requieuisse ab vniuerso opere. At verò si in quarto
die nihil efficeret, profecto non sex, sed quinque
diebus fuisse operatus, & in hoc die ab omni ope-
re cessasset. Est ergo interpretatio illa multum re-
pugnans Scripturis. Denique etiam est contra Pa-
tres & expoñtores, omnes enim in hoc conueni-
unt, quod aliquod peculiare opus huic diei assi-
gnant ad astrorum productionem, vel ornatum
pertinens, etiam si in modo illud explicandi inter-
se differant. At verò si dicta sententia solum intel-
ligat aliqua verba dicta esse à Moysè per recapitu-
lationem, vt commodiùs narraret, & texeret histo-
riam operis in hoc die facti, hæc est probabilis sen-
tentia, sicut in simili di ximus in opere primi diei,
quauis ab solute non sit necessaria, vt ex dendicis
in sequenti constabat.

16. *Auctoribus bimembribus resolutionibus pradiis & difficultatibus.* Dico ergo in hoc die fulm tribuile Deum omnibus cœlis planitarum, & octaua sphara (supponimus enim non esse primum mobile) propriis motus, quibus ab Occidente in Oriens mouentur, & per illos contulisse atris omnia, quæ de ipsi hoc die narrantur, etiam nec nouas qualitates, nec maiorem intentionem in eis, quas habebant, eis addiderit. Prior pars affirmativa quod in

16.
Authoris
bimembbris
resolutio in
predicta
difficultate.

Ad alteram verò partē de narratione Scripturā negatur assumptum, & retorquemus argumētum: nam conferre his cœlis proprios motus sunt vnum ex operibus Dei maxime necessariis ad vivi-^{san}
uersi ornamentum, pulchritudinem, & vultu-^{facies}
tem: ergo debuit in aliquo iorum dierum fieri, &
narrari, sed in primis tribus diebus factum non
est, neque in verbis illorum dierum aliqua signifi-^{pro}
catio talis operis manifestatur, vt in dicto argumē-^{mento}
to sumitur, & nos libenter admittimus tanquam
sufficienter probatum in his, quæ de operibus il-
lorum dierum dicta sunt. Idemque de quinto &
sesto die tanquam notum relinquimus: superēt
ergo, vt in hoc die tale opus fuerit factum. Quod
etiam ex verbis Scripturæ colligimus, quia ea, quæ
hoc die narrantur facta, non nisi interueni iho-
rum motuum fieri potuerunt, vt paulo post ex-
plicabimus. Vnde ficut in superioribꝫ ex eo, quid
in primo die sōl cœsپ illuminare mundum cum
distinctione diei, & noctis, recte intulimus, mo-^{rum}

tum primum mobilis illo die incepisse, ita in presenti die, quia in ea facta est peculiaris diuisio temporum, diuinorum, & annorum, quae per hos motus cœlorum sit, inde recte colligimus, hos motus in hoc ipso die incepisse. Denique comprobatur hoc ex ratione, propter quam conueniens fuit hoc opus fieri hodie, & non ante: neque etiam amplius differi. Nam hi motus proprii cœlorum præcipue induci sunt ab auctore naturæ, vt sol, & plancæ conuenienti modo diuersis partibus vniuersi, in distinctis temporibus, & ad conseruationem mitorum, & ad fructus terræ producendos applicarentur, quod per hos motus sit, vt Philosophi, & experientia docent. At verò ante hunc diem quartum nondum erat terra aquis discooperta, nec fructificare coepérat, imò nec ad fructus ferendos fuerat disposita, nec aquis cooptera peculiares influentias colorum recipere poterat. Et ideo ante hunc diem proprii motus cœlorum, nec necessarij fuerunt, nec opportuni. Postquam autem in fine tertij die terra, quæ iam apparuerat, herbis, & plantis ornata fuit, coepit huiusmodi influentias cœlorum indigere: & ideo conuenientissimo ordine, ac prouidentia post opus tertij diei hunc motu cœlorum statim in die quarto Deus adiunxit. Et hæc exultimo esse propriam, & literalem rationem huius ordinis. Quanuam aliam spiritualem Partes addere solent, scilicet id fecisse Deum, vt ostenderet formam, lunam, & stellas, non propter se, sed propter hominis utilitatem factas fuisse, vt videre licet in Leone Papa tert. 2. & 7. de Natiu. & in alijs super Gen. Sic ergo sufficiēter probata relinquunt pars affirmans hunc motum, hoc die fuisse factum.

Altera verò pars exclusiva ex dictis probata relinquuntur, quia nulla perfectio intrinseca Soli, aut hinc hoc die addi potuit præter motum, quæ qualitas, vel qualitas augmentum, quia neque in substantia, neque in quantitate, vel intrinseco modo quantitatis illud accipere potuerunt, vt probauimus, sed ostensum etiam est, secundum qualitatem non potuisse intrinseca perfici: ergo nihil aliud eis addi potuit præter proprios motus, nam communem iam habebant. Loquor autem semper de intrinseca perfectione qualitatis, aut virtutis actiæ, quia latius loquendo de quadam extrinseca perfectione, concedi potest factam esse astra nonnullam perfectionis additionem: illa autem qualificatur, scilicet solum celestibus corporibus accreuit, quatenus ex prædictis motibus resultauit. Declaratur breuiter, quia duobus modis potest aliqua perfectio dici extrinseca qui duobus alijs modis perfectionis intrinseca respondent. Rigorosè enim dicitur perfectio intrinseca, quæ non solum inhaeret, sed etiam ab intrinseco manat, velratione aliquius principij intrinseca rei conuenit. Et in sensu loquimur, cum dicimus, nullam perfectionem intrinsecam esse cœlis additam, nam in hoc sensu procedunt rationes factæ. Alio verò modo omnis perfectio, quæ subiecto inhaeret, & illud perficit, dici potest intrinseca, quanuam nullo modo à principio intrinseco proueniat, sed ab extrinseco agente, sicut est lumen in aere: & hoc ipsa perfectio, quatenus ab extrinseco agente prouenit, dici solet extrinseca secundum illum respectum, & ita constituitur primus gradus, seu modus extrinsecae perfectionis. Alius verò est, quando perfectio nec manat ab intrinseco, nec inhaeret rei, sed alio modo magis extrinseco illi coniungitur, vt illam adiuvet, aut confortet, qualis dici potest societas amicorum, vel aliquid simile. Dico ergo his duobus modis potuisse aliquid perfectionis extrinsecus accrescere astra ex proprijs ipsorum motibus. Quia ex his motibus resultant diuersi aspectus, seu coniunctiones planistarum inter se, vel etiæ respectu stellarum fixarum octauæ sphærae. Quatenus ratione illorum motuum in eisdem viciniorum, seu propinquiorum inter se sunt, interdū verò magis distant. Ex quibus varijs coniunctionibus duo in astris ipsis resultant. Vnum est, vt quodammodo inuicem conforterent, iuuentur, seu determinentur ad hos, vel illos effectus producendos. Et hinc oriuntur variae influentiae astrarum in hæc inferiora. Et hanc voco perfectionem omnino extrinsecam, & vt ita dicam, per iuxtapositionem, quæ ex his motibus in astra redundauit. Aliud est, quia ratione horum motuum fortasse inter ipsam & astra resultat aliqua actio, quia vnum aliud perficit, influendo in illo qualitatem ipsi inhaerentem, & iuuent ad aliquem effectum producendum, vel ad eundem faciliori, seu meliori modo efficiendum. Quod in planetis quoad participationem luminis à sole euidentius conspicitur, nam quo magis Soli appropinquant, ab illo magis illuminantur. Et fortasse in alijs qualitatibus, & influentijs nobis occultis, similem communicationem & actionem inter se habent. Nam huiusmodi communicatione non est per alterationem corruptuum, sed potius perfectuum, & ideo à cœlorum incorruptibilitate aliena nō est.

19. Iuxta hunc ergo modum etiam fieri potuit hoc in stellis aliquod perfectionis augmentum extrinsecum quoad cauam, & quoad inhaerentiam intrinsecum. Solū tamen fieri potuit, quatenus ex proprijs astrarum motibus modo explicato resultauit. Non enim possunt astra naturali modo aliunde extrinsecas qualitates recipere, quæ ex actione ipsorum inter se, quia inferiora corpora, seu elementa non possunt qualitatem aliquam cœlis imprimere, neque etiam Angeli illam virtutem habent, vt nunc suppono. Deus autem, licet nouas qualitates in cœlis possit efficiere, quæ illis secundum naturam ordinem debita nō sint: nihilominus secundum ordinariam legem naturalem id non facit, quia solum operatur concurrendo cum causis secundis. Altior verò perfectio cœlorum pro statu gloria, consummatio mundi cursu, reseruatur. Et fortasse cœlo Empyreo simile perfectionem iam Deus addidit, quod si ita est, simul cum illo cœlo tota huiusmodi perfectio concreata est, iuxta ea, quæ de illo cœlo in superioribus diximus. At verò in hoc quarto die non est verisimile, aliquam inhaerentem perfectionem additam esse astra sola voluntate, ac virtute diuina, quæ sit illis naturalis, & intrinseca primo modo, sed ab extrinseco agente tantum proueniens. Quia, vt dixi, hic modus agendi Dei non est secundum ordinariam naturam modum, neque ad vniuersalem, & communem influentiam Dei pertinet, & ideo non est sine maiori fundamento asserendus.

Dicere autem quis posset, quanuam stelle ab intrinseco non habent alias qualitates, ac virtutes, neque illis sint debita secundum proprias, & dictas particulares naturas: nihilominus propriæ vniuersalem naturam illis infundi potuisse, id est hoc quarto die factum esse, vt haberent alia omnem necessariam virtutem ad influenda in hæc inferiora. Sed respondemus, si supponatur alia esse ad eadē imperfecta, vt ab intrinseca natura, & per mutuā communicationem non possint habere omnem influentiam huic inferiori mundo necessariam, & sufficientem: rectè quidem, & consequenter dici, Deum illis eam virtutem addidisse, & suppleuisse, vt per alia tanquam per causas secundas vniuersales postea operaretur. Veruntamen, etiam hoc concessio, non video, quo fundamento dicatur contulisse Deum illas virtutes in hoc quarto die, magis quanuam in principio, quia ex tota narratione huius quarti diei id colligi non potest. Addo verò sine fundamento dici, astra creata esse

esse adeo imperfecta, ut non possint ab intrinseco habere virtutem requisitam ad omnes influentias huic inferiori mundo opportunas, & necessarias. Vnde nos è còtrario dicimus potuisse Deum producere planetas, seu stellas tanta perfectionis essentialis, ut ab illa dimanent omnes virtutes ad dictam influentiam sufficietes. Quis enim hoc diuina omnipotentia neget? At hic modus condendi vniuersum, & principales eius causas naturales, nobilior & excellentior est: ergo credendum potius est, ita fuisse astra à principio condita, & potesta non aliud virtutis augmentum prater illud, quod diximus, accepisse. Nec, ut opinor, de alio genere augmenti Diuus Thomas loquitur est, neque de alia determinatione virtutis, prater eam, quæ ex diuersis aspectibus, coniunctionibus, vel oppositionibus astrorum resulat, quia nec verba eius in prioribus locis alium sensum postulant, & in posterioribus locis allegatis ita videtur tacite suam mentem explicare.

CAPUT IX.

Quomodo per solos motus proprios cælorum sufficienter explicentur omnia, quæ hoc die facta narrantur.

1. Expenditur verba Scriptura pro difficultate capitulo cap. præced. in num. 1 ac primum illa. Dixit Deus, sicut luminaria in firmamento cœli.

2. Responso ex Vatablo tolerabilis. Non tamem necessaria.

Instantia. Soluitur ex D. Thom.

In hoc capite respondendum est ad difficultatem præcipuam in principio præcedentis capituli propositam, quod distinctiones & exactijs sit discursus per singula Scriptura verba. Prima igitur sunt, *Dixit autem Deus, sicut luminaria in firmamento cœli.* In quibus, si verbum si. rigoriter accipiatur pro fieri simpliciter, & substantialiter, verbum dixit per recapitulationem accipendum est, ac si dicereatur, *dixerat autem Deus, &c.* atque ita exponit Vatablus ex sententia Hebreorum, dicens, præteritum ibi accipi pro plus quam perfecto, quæ expeditio in sensu supra dicto tolerabilis est. Verumamen ille sensus per recapitulationem etiam in verbis dixit, vel sicut, necessarius non est, nam optimè intelligi possunt de effectu, quem Deus in hoc ipso die fieri præcepit. Quia necessarium non est illud intelligere de effectione simpliciter, seu substantiali, quia per sequentia verba determinantur, & limitatur ad accidentalem motionem. Additur enim, & diuidant diem ac noctem & sunt in signa, & tempora, &c. Vbi particula &, per particulam vt, explicanda est, quod non est nouum in Scriptura, & in hoc loco obseruauit Oleaster. Et id sentit Caiet. & sumunt ex verbis Hebreis, quæ ad literam ita habent, *erunt luminaria in extensione cælorum, ad diuidendum diem & noctem, &c.* Vnde vterque notat, non esse hoc quarto die simpliciter facta luminaria, vt sint, sed ad alia munera, quæ per verba prædicta explicantur. Quæ quidem officia fiunt a luminibus mediantebus suis motibus, neque ratione iliorum munerum alia qualitate, vel perfectione indigebant.

Dices, diuilio diei, & noctis non sit per motum proprium Solis, sed per diurnum, & ideo primo die legimus diuisiſſe Deum dieni, & noctem: ergo non recte dicitur, sol factus hoc quarto die quoad hoc mutus. Respondetur cum D. Thoma dicit a q. 70. art. 2. ad 3. aliter factam esse diuisionem diei, & noctis primo, & quarto die. Nam in primo facta est communis modus, secundum distinctionem solidam inter lucem, & tenebras, & illo modo verum est fieri distinctionem illam per motum diurnum cum quadam æqualitate, & uniformitate. Alio modo specialior fit distinctione inter diem, & noctem cum quadam varietate, & inæqualitate, quatenus aliquando dies sunt maiores noctibus, aliquando minores, quod ex proprijs motibus a-

strorum prouenit. Dici etiam potest, quod indi- cavit Caietan. in primo die distinctionem diei, & noctis factam esse tanquam inter lucem, & tenebras, hoc autem die factam esse tanquam interlucem & lucem, quia lux dicitur Solis immediate, lux autem noctis est lumen lunæ, & stellarum. Vnde paulo post subditur de luminaribus, vt lucem in firmamento cœli, & illam in terram. Exterum fit Deus duo luminaria magna, luminare maius vi præfuit diei, & luminare minus vi præfuit nocti, & stellas. Nam illud præfuit optimè intelligitur quoad illuminationem. Recte ergo intelligitur distinctione illa inter diem, & noctem quoad vtriusque lucem factam esse. Vnde consequenter etiam potest dici facta distinctione quoad virtutem influentiam, nam in die Solis influentia efficiator est, in nocte vero luna, & stellarum actio magis viget. Quia vero paulo post iterum dicitur, potest ita esse luminaria, vt lucem, & terram & præfuerint diei, ac nocti, & diuident lucem, ac tenebras: negari non debet, aut potest, quod D. Thomas dixit, factam esse hoc de speciali modo distinctionem inter lucem, & tenebras, sed ho- supposito, explicatur amplius illa specialis distinc- tio, quia non solum facta est secundum duratio- nem diuerum, ac noctium, sed etiam secundum la- cies, & aliarum influentiarum participationem.

Additur vero etiam esse facta luminaria hoc die, & sunt in signa. Circa quæ verba multa dicta sunt. Doctoribus propter antiquos errores, qui de signis cælorum inueniuntur sunt, & in explicatione his verbis fundati. Aliqui vero signa non propriæ de signis significantibus, sed de miraculis, & stupendis operibus interpretantur. Hac enim apud Hebreos, & frequenter in Scriptura signa videntur, in Exodo cap. 3. & seq. & Deut. 4. & 7. vñ. de est illud Psalmi 73. *Signa nostra non vidimus Et Eccl. 36. *In noua signa & immutabiles, &c.* Et sic Iudei sapientia à Christo signa petebant, Matth. 10. 4. Ipse autem discipulos suos ea facturos promisit & implevit, vt Marci 16. refertur, & Act. 2. 3. & 4. Hac tamen significatio non recte huic loco adaptatur, quia sol, & luna non sunt facta, vt fabri- cant opera prodigiosa, seu miracula. Quidam aliquando aliqua prodigia facta sunt circumpolem, & lunam, vt Iosue 10. vel sunt, vt Ier. 31. dicitur, non sunt facta sol, & luna propter talia signa, sed Deus speciali prouidentia propter alios fi- nes circa solem, & lunam operatur. Propter quod ipsa non vocatur signa, nisi quatenus diuinam revelationem, aut iusserionem indicant, vel promissionem confirmant, & ideo talis signifi- catio præsenti operi non recte adaptatur. Nisi forte quis dicat, ipsum solen, & lunam, & conci- tum stellarum cum suis ordinatis motibus vocari signa, quia sunt veluti portenta quædam, & diuinam potentiam maximè significant, sicut alibi Propheta regius dixit, *Calumniabant gloriam Domini, & opera manuum eius annuntiavit firmamentum, &c.* Sed hic sensus licet vt secundarius, & spiritualis to- lerari possit, non est tamen literalis sed nimis meta- phoricus, vt per se non est.*

Dicuntur ergo alia facta in signa aliquid signi- ficantia hominibus, quod ad communem eorum usum, & utilitatem pertinet. Dubius autem mo- dis intelligi potest, alia esse signa, scilicet, vel pu- tra signa, id est, habentia munus significandi, non res- fundata in causalitate, seu influentia, sed vel in aliqua impositione, vel in aliqua ratione figure, seu imaginis: vel certe dici possunt alia facta esse in signa, quia facta sunt ad influendum, ratione cuius influentia etiam habent, quod significant. Prior in sensu sequitur est Origenes, citius fe- tentia fuisse dicitar, omnes effectus futuros in a- ffris tanquam in signis cognosci posse, non tan- quam in causis, sed quia in illis tanquam in imagi- nibus

SVARE
de Anecdoli
RE C. d'etru
animi.

D.

nibus omnia descripta sunt. Quam sententiam suam hominum non mediocriter doctorum, dixit Augustinus lib. 5. de Ciuit. cap. 1. eandemque latè refert ex Origene super Genesim. Eusebius lib. 6. de Preparat. euangelica, cap. vlt. vbi formalia verba Origenis refert, de quibus non videtur per se dubitari; quanvis nunc in homilijs super Genesim, non inueniantur. Et in homilia super Ieremiam, reprobat quidem Origen. errorem dicentium, scilicet esse causas efficientes, quæ omnibus futuris necessitatem imponunt: quod verò sint signa fine causalitate neque affirmat, neq; negat. Et ipsomet Euseb. approbando sententiam Origenis quodam priorem partem, in qua stellis prædictam causalitatem negat: de altera, in qua illis significationem tribuit, nihil dicit. Eandem sententiam tribuit Seneca, & Plotino Ludouicus Viues in scholiis ad August. supra.

Veruntamen hæc sententia, quanvis aperte non incidat in errorem Stoicorum, de fati necessitate, non multum ab illa distat, tum quia secundum rectam consequtionem sine illo subsistere non potest, ut statim dicam, tum etiam quia incidit in aliud errorem, quod futura contingencia ab alio quam à Deo certo cognosci possint, quod est errorneum, ut suprà de Angelis diximus. Deinde est omnino vana illa sententia, quia illa significatio fidetur vel est naturalis, vel ad placitum. Prior modo cogitari non potest in stellis respectu omnium futurorum sine causalitate circa illa, quia hæc significatio non est nisi vel in effectu respectu cause, vel in causa respectu effectus, sed stellæ non sunt effectus futurorum, ut per se patet: ergo si non sunt causæ, non possunt illa naturaliter significare. Major, seu sufficientia partitionis probatur, quia inter signum naturale, & signatum, debet esse aliqua naturalis, & necessaria conexio, qua nulla esse potest nisi causæ, vel effectus. Nam conexio inter relationem, & terminum ad rem non pertinet, ut nūc tanquam claram suppono. Dices relationem imaginis, seu similitudinis ad hoc posse conferre. Respondeo, in primis vanum esse fingere in astris, & stellis hæc formale representationem omnium futurorum, cum re vera nulla sit, in modo nec mente sana cogitari possit. Et deinde talis representatione non sit per propriam relationem prædicamētalem similitudinis, vel imaginis, sed per ipsam figuram, vel formam, in qua talis relatio fundari potest, & ideo per huiusmodi representationem imaginis, nisi ratio causæ, vel effectus illi adiungatur, cognosci non potest an res representata sit, fuerit, vel futura sit: ergo, etiam si fingendi tales imagines in celis licentia detur, non poterunt esse signa naturalia futurorum, ut futura sunt.

Quod si hæc significatio dicatur esse ad placitum, non minus facile tanquam vana refelluntur. Quia illa significatio ad placitum, solum esse posset ex impositione Dei, quia nullus alius cognoscit omnium futura, præfertim contingentia, neq; aliqua creatura tantam in vniuerso auctoritatem habet, ut talia signa instituere potuerit. Nullus autem potest cum fundamento dicere, Deum talia signa imposuisse. Vbi enim Deus hoc reuelauit? Aut quis sine reuelatione posset talis impositionis habere notitiam? Vel quis erit vobis talis significationis, si impositionis illius nemini reuelata est? Cum ergo sit certum, Deum huiusmodi significationem, vel impositionem hominibus non reuelasse, vana, & ridicula est talium signorum assertio. Responderi potest ex Origene apud Eusebium, hanc significationem non hominibus sed Angelis notam esse, & per illos hominibus aliquibus non integrè, sed ex parte innovuisse. At isti non hoc solum auerunt, vel crediderunt, nisi à malis angelis illi ita senserūt. Vnde quantum erroris est in adhibenda fide dæ-

monis, & in vtendo eorum consensio, & confabulatione, tantum erroris, & vanitatis est in illa responione. Et præterea repugnat ille error Scripturis dicentibus, solum Deum omnia futura cognoscere. Dicit fortasse aliquis, per hoc non excludi, quin per diuinam reuelationem Angeli ea cognoscere potuerint. Respondetur, vanum esse, & erroneum hanc notitiam per reuelationem factam in talibus signis omnibus Angelis, & de omnibus futuris scribere. Alioquin hac scientia omnibus Angelis quasi ordinaria lege conueniret, quod plane repugnat modo loquendi Scripturarum. Ac denique quod ad verba Genesim attinet, cùm ibi dicitur, *vis sunt in signa*, sermo est respectu hominum, non Angelorum, & de signis naturalibus, non de supernaturalibus. Vnde rectè dixit Augustinus libro 2. Gen. ad liter. cap. 14: *Cum dicit de syderibus, vis sunt in signa, non illa dicit, que observare videntur, sed sunt in signa, & huius vita vobis necessaria.*

Replica di-
latur.

Et hinc facile etiam refutatur error antiquorum Gentilium, & haereticorum, qui hanc significationem in causalitate fundatam stellis tribuerunt respectu omnium eventuum futurorum, etiam illorum, quæ à voluntate humana, vel angelica pendent. Nam hinc error, & libertati arbitrii, & spacio causalitatis humanæ voluntatis repugnat, *vis sunt in signa*. Resellitur
præterea si-
gnificatio
astrorum que
fundatur in
spacio causalitatis humanae voluntatis, *vis sunt in signa*.

Ex quibus facilè exponitur, quo sensu dicantur astra hoc die non solum in signa, sed etiam in tempora. Ita enim duæ particulae possunt facilè ad i-
dem referri, ita vt posterior priorē exponat, nam in tempore
astra facta sunt in signa diuerorum temporum, non solum quoad moras, sed etiam quoad qualitates eorum, nam signant tempus & statim, hyemis, &c. Ita ferè exponit Augustinus dicto li. 2. de Gen. contr. Manich. c. 14. Et in Imperfecto c. 13. & li. 1. de Gen. contra Manich. c. 13. & 14. & idem sensit Chrysost. homil. 4. & Basil. homil. 6. in Gen. & Hugo de S. Victore Annotationib. in Gen. cap. 7. & ibi alijs, quos Lypomanus in Caten refert, nec dissentit D. Thomas supra. Possunt vero illæ duæ particulae etiam ad diuersa referri, nam astra signant va-
rios

rios effectus suos, ut dictum est, constituant autem vicissitudines temporum astatim, hyemis, &c. & ideo specialiter dicuntur facta, ut sint in temporibus. Omitto expositionem dicentium, per tempora intelligi illa, quae festis, & solemnitatibus deputantur, quia alienam ab hoc loco censeo. Additur vero, & dies, & annos, quos si ate nouimus (inquit Augustus) quoniam fierint nisi motibus siderum viisque propriis, sicut de diebus supra explicatum est, & de annis constat, quia per proprium Solis motum constituuntur. Omituntur autem menses, quia sub annis (ut quidam volunt) comprehenduntur. Nam annus in quadam significacione dicitur integra conuersio propria cuiuscunque planetæ, & quia conuersio luna vno mense pernicietur, ideo menses sub annis comprehendentur. Sed hoc non admodum placet, quia illa acceptio annos, mihi est valde incerta, nec in Scriptura eius fundatum inuenio. Imo Hebrei menses lunares computabant, iuxta conuersionem luna, & ex eis lunares annos conficiebant. Vnde faciliter dicitur menses fuisse omisso, quia in anno solari ad placitum hominum diuersi sunt, ob quam rationem etiam horæ sunt prætermisæ.

9. Ultimò inquiri solet hoc loco, quo sensu sol & luna duo magna lumina dicantur inter ea, quæ facit Deus, quia occasione deorum, & aliorum astrorum magnitudine posset hoc loco disputari. Sed hoc Astrologi, & Philosophi relinquierunt. Ac breuiter dicimus in re quidem ipsa solem fortasse esse absolute maximum inter altra omnia, ut accurate declarat Perierius tom. 1. in fine quartæ diei, & Conimbricensis 2. lib. de calo, cap. 12. q. 1. art. 3. At vero luna absolute non habet secundum magnitudinem locum, ut est constans apud Philosophos, & ideo solum respectu nostri dicuntur secundum lumen magnum, utique formaliter (ut ita dicunt) seu in lucendo. Quia per diem neque luna, neque alia stelle lucent, propter Solis eminentiam, in nocte vero luna magis, quam alia stelle nobis lucet, vel propter maiorem propinquitatē, vel propter maiorem densitatem, & aptitudinem, quam ad lucendum habet. Et ita sensit Basil. homil. 6. in Exaemer. & Chrysost. homil. 7. in Gen. sicutque intelligendus est Augustinus lib. 2. de Gen. ad litter. cap. 16. Addi potest, lunam etiam eminere in illis muneribus, ad quæ luminaria hoc die facta esse dicuntur. Nam vel propter maiorem vim illuminandi terram, vel propter alias etiam qualitates sibi connaturales maiorem habet influentiam in omnium misteriorum generationem, & in corpora humana, quam cæteri planetæ, præter solem, & ideo inter ligna cœlestia horum naturalium effectuum post solem principatum habet. Et ob eadem rationem magis est in tempora, & dies, & annos, quam reliqui planetæ, utique post solem. Vnde secundum illam etiam menses, & anni à multis nationibus connumerantur, & ad distinguenda tempora in ordine ad plures actiones humanas, præferunt ad opera medicinae, vel agriculturae, aut nauigationis, augmenta, vel diminutiones luna plurimum considerantur. Propter has ergo causas luna dicta est lumine minus, & in secundo gradu post solem collocatur.

10. Hac denique occasione dubitari hic solet, in quo statu augmenti, vel decrementi luminis luna creata fuerit. Quod attingit D. Thomas dicta q. 70. art. 2. ad 5. vbi probabile censet factam esse plenam, quia illa est perfecta eius dispositio, præferit ad lucendum in nocte. Quæ fuit sententia Bedæ in Exaemer. & lib. de ratione temporum. Procop. in caput 1. Gen. Damascen. 1. de fide orthod. cap. 7. & Abul. Gen. 1. q. 25. At vero August. lib. 2. Gen. ad litter. cap. 15. probabile censet, factam esse initio sui luminis, quia debuit incipere in principio sui me-

sis, seu conuersionis sua secundum motum proprium & crepitu nostri. Alioquin non in prima luna, sed in decima quarta moueri consenseret. Et ad rationem in contrarium virtute responderet, sua primam, sua plenam lunam Deu ferri, si perficiam. Tandem vero nihil determinat, sed rem indecisam relinquit. Vnde non defuerunt, qui medium viam tenerint, dicentes, lunam factam esse in quarta parte suis augmentis, id est, in ea dispositio-ne, quam in septimo die habere solet. Quia tunc oritur supra nostrum horizontem, quando sol occidit, & ita poterat totam noctem illuminare, atque ita statim exequium lumen per illa verba explicatum, ut praesertim nocte, quod facere non potuisse, si in prima luna creata fuisse, & aliunde conuenientius videtur, ut post illud initium non statim decreceret, ut necessarium fuisse, si plena creata esset, sed potius, ut aliquod dies continue augeretur. Sed in hac re liberum est vniuersus, quod voluerit sentire, quia ex Scriptura, vel patribus nihil habemus, & rationes non multæ co-gunt.

Supersunt tantum explicanda verba illa, quæ supradicta cap. 5. num. 14. in hunc locum remittimus, & postea scilicet stellas in firmamento ad. In quibus dicta statim occurunt difficultates. Prima est super posita, quia in opero secundi diei nomine firmamenti aërem expofimus: quomodo ergo numerus potuerit stellæ in firmamento poni. Sed adhuc breuiter dicendum est nomine firmamentum intelligi totam expansionem corporum diaphanorum ad diffusam octauam sphæram vsq; ad terram: & ita mixta lectio scilicet, non Hebraicam proprie vertitur, posuit scilicet in extensione celorum. Vnde quia firmamentum sic sumptum plura corpora comprehendit, interdum aliquid ei tributur ratione vnius partis, interdum vero ratione alterius: & ita in praesenti dicuntur stellæ posita in firmamento, quia sunt posita in superiori parte eius, & denotatum est, omnes stellas esse sub primo mobilis. Quæ expofitio communiter recepta est, ut videre licet in Lypomano, Cætetano, Perer. & alijs.

Altera difficultas est circa verba, posuit ea in firmamento, nam videntur significare, prius fuisse firmamentum, & postea Deum stellas in illo posuisse. Respondemus tamen, non esse existandum, posuisse Deum stellas in celo, tanquam in subiecto proprio, aut tanquam in loco extrinseco, sed tanquam partes in toto, cui vniuntur, & cum quo locum habent. Sicut ergo partes ponuntur in toto non praæexistente, sed quando ipsum producitur, ita Deus tunc posuit stellas in firmamento, quando cœlum illis constans & compositum creavit, & ita in principio sui operis illas posuit. Hoc autem tertio quarto die, vel illud per capitulationem repetitur, ut aliquid addatur, vel dicuntur hodie stellæ posita in firmamento, non simpliciter, sed in luce en super terram. Nam ante super aquas lucebant: hoc autem die, cum iam terra esset aquis discoperta, super illam cooperunt luce, non vnicumque, sed determinato modo, & cum certa va-rietate, & influentia, ut explicatum est.

CAPUT X.

De animalium ratione carentium productione, quinto, & sexto die facta.

In quinto die duo ab auctore nature facta nar-
rantur, scilicet, pisces maris, & volatilia celi; id
est, aeris. Verba sunt: Producant aqua reptile anima vi-
uentia, & volatilia super terram sub firmamento celo, &c. quia re-
sponsum est: hoc autem die, cum iam terra esset aquis
in verbis: Dixit ergo queque Deus, producatur terra anima vi-
uentia in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestia terrena
secundum

SVARE
de Anocli
re. 6. dicitur
animi.

Exponens
quarto loco
verba, in
dies & an-
nos.

Menses cur
prætermis.

Explana-
tor. loco
verba, duo
luminaria
magna, qua
de sole &
luna pro-
runtur.
Sol maximu
morum.

Luna qua
de causa di-
catur se-
cundum lu
minare ma-
gnum.

Causa alie-
ra addatur.

In plenili-
mone, an
snu alio
si luna
creata.
D. Thoma
sententia ex
Beda.
Quid Au-
gustinus de
eade reperi-
psit.

secundum species suas, factumque est ita, & postea hominis creatio describitur, que propter suam dignitatem specialem disputationem postulat, & ideo illam in sequentem librum referuamus. At vero de ceteris animalibus, quia secundum quandam proportionem, communem doctrinam habent, hic dicemus. Quod breuiter expedit poterit fere applicando ea, quia de vegetabilibus dicta sunt, & in fine graue quoddam dubium explicando.

sed illud in fine c. a. n. 13. tractandum relinquimus. Ultima deniq; pars assertionis in superioribus statis declarata est in plantis, & in praesenti eandem ratione habet. Intelligitur enim de productione quad praeuiam alterationem, & organizationem nam haec non est facta modo ordinario, & communis, nec per moras, quibus naturaliter fieri solet, sed subito, vel mora breuissima, & tine effectiva cooperatione catiarum secundarum divina

Primò ergo nobis certum sit, hæc animantia non in virtute tantum, aut in semine, sed actu, & in seipsis facta fuisse his diebus, in quibus facta narratur. Quanquam Augustinus liber. 3. gen. ad litter. cap. 5. in sua persistens sententia, contrarium sentire videatur. Et probatur primò ex proprietate verborum, corumque uniformitate. *Quid. Deus, fiat, & fadum est.* Quæ in rigore eius rei, quæ fieri dicunt, actualēm productionem significant, & ita in alijs diebus explicata sunt. Secundo ex ipsorum animantium perfectorum natura, quia tota species non potest incipere per naturalem generationem, quia vnumquidque individuum ab alio simili procreatur: & ideo necessario sistendum est in aliquo primo individuo ab alio simili non generari. Neque illud primum ex solo semine generari potest, quia neque illud semen naturaliter fieri potest, nisi ab animali decimus, neque etiam conservari potest, vel ad secundum formandum perducari, nisi in vtero aliquius animalis generans. Neque etiam talium animantium species, seu prima ea-

rum individua per solas causas vniuersales, solem
nimur, & astra introduci in orbem potuerunt,
vt etiam in Philosophia contra Auctiennam, &
a los antiquos Philosophos demonstraret. Ergo
necessarium fuit, prima individua horum ani-
mantum immediata ab auctore natura fieri: ergo
his diebus facta sunt actu, & in seipsis, nam post
hunc dies nihil hoc modo Deus procreavit, regnum
miseritatem ab omni opere, quod patravit. Tertio i-
dem probari potest ex illa benedictione quinto
die data: Crefite, & mulcetamini, nam vim gene-
randi indicant, qua non nisi rei iam actu produ-
xit conseruit, vt in capite septimo pondera-
tum est. Vbi etiam ex creatione hominis hoc
conferuimus: neque in hoc noua difficultas
occurred.

Dico secundo, quamvis productio istorum animalium, interdum creatio dicatur, nihilominus non fuit ex nihilo, sed ex praecedente materia, modo tamen proprio auctoris natura. Hac assertio etiam est certa & communis: & prima quidem pars eius confit ex cap. i. Genes. illis verbis: *creatus Deus est & grandia, & omnem animalium & uen-
tum, &c. & ex aliis communibus locis Scriptura.* Secunda vero pars in illis verbis continetur, *pro-
ducunt aqua, producunt terra.* Circa que verba occurre-
bat quaffio, an aqua, & terra in hac productione
sufficiunt habuerint. Verumtamen quod in simili dubio de vegetabilibus diximus, ad cetera
viuentia applicandum est, nam Scriptura eodem
modo de illis loquitur. Vnde Cajetanus sicut in
plantis, ita in animalibus docet, sufficienter ab aqua
vel terra producta esse propter vim verbi, *producat.*
Nos tamen dicimus, verbum illud in omnibus significare causitatem elementum accommodatam
ac proinde ex verbis illis optimè probari causali-
tatem materialē: sufficiens vero, nec probari,
nec cum ratione posse subsistere, propter superioris
dicta.

Quod indi-
catur in
quibus p
er D.
reamus &
ingua per
fecta: cne.

Sic igitur probata relinquitur secunda pars affectionis, nam omnia haec animalia facta sunt ex praesentie materia, aqua nimirum, vel terra. Ergo non sunt facta per rigoram creationis, nimirum ex tubo. Quia igitur secunda pars affectionis, vel in aliis animalibus, vel in plantis, vel in mineralibus, non est nisi ex materia, quae in una regione, quam in alia. Ad hunc ergo modum veritatem est, diuinam sapientiam, proportionem, & varietatem in hac animalium productione obseruasse.

6.
Cum vi ge

Z
s, opp
net

卷之三

卷之三

verandi sue similia in generibus, seu speciebus suis. Probatur, ^{re producta;} quia haec potestas pertinet ad naturalem perfectionem individui, & ad conservationem speciei necessaria est. Deinde probatur ex illa benedictione, *crescite, & multiplicamini.* Per illam enim benedictionem, nihil aliud significatur, quam virtus, data his viuentibus ad multiplicanda individua, & conservanda speciem, per multiplicatas generationes. Nec refert, quod animantibus terrestribus, prater hominem, non legatur data huiusmodi benedictione, quia cum data fuit piscibus, & volatilibus virtute, ceteris etiam brutis data censemur, cum eadem ratio, & necessitas in eis inueniatur. Quamquam postea in hominibus repetita sit, post eorum creationem, ad denotandam singularem hominis excellentiam, & propter alias rationes, quae videri possunt in August. lib. 3. Gen. ad lit. cap. 13. & Beda in Exaem. & alijs expositoribus in Gen.

7.
Assertio 4.

Vnde ostendatur.
Nam simile, volatilium, & animalium ratione carentia in magna varietate generum, & specierum simul fuisse his diebus a Deo producta. *Simil* (inquam) cum partitione accommoda, ut statim explicabo. Haec etiam assertio ex narratione Genesij adiuncta Patrum expositione manifesta est. Nam res tria consti-
tuent ordinem, scilicet, piscium, volatilium, & terrestrium. Quae quatuor verba, fine dubio-essentiali, differentiam genericam inter se habent, ut motus, naturalia loca, figurae, & alias actiones & proprietates euidenter ostendunt. Seruamus autem inter se hunc ordinem perfectionis, quod infimum habent pisces, medium aues, & superiorem animalia terrestria. Ita docent Philosophi, & in Genesi Patres, & expositores, quamvis diuersis rationibus, & signis ad illum ordinem ostendunt ut tantus, sed non est praesens instituti de animalium proprietatibus disputare. Solum intelligere Gebemus illos gradus dictum seruare ordinem ex genere suo: nam inquiri posset, an aliqua species inferioris gradus possit esse essentia-
lier perfectior, quam alia superioris gradus, sed hoc etiam nunc inquirere necessarium non est. Satis ergo est ex dicto pfectiois ordine colligere, Deum in productione mistorum ab imperfectoris ad perfectiora processisse: ideoque sicut prius creauit plantas, quam animalia, ita inter animalia prius creasse pisces, postea vero volatilia, deinceps terrestria, & ultimo loco hominem, ut postea dicemus. Atque ita respectu diuerorum ordinum horum animalium, non omnia simul creauit, tamen in unoquoque ordine simul omnia produxit, nam unico imperio dixit, *Producant aqua reptilia, & cetera. & producant terra animalia viventem, &c.* Nulla ergo successio generationum inter res productas in singulis ordinibus cum fundamento cogitari potest.

8.
An pisces & aues simul sint producta.
Credibilior pars affirm.
Pars negativa fundatur.

Imo etiam de volatilibus, & piscibus dubitari potest, an inter se simul creata fuerint: nam quod hi duo ordines tertium praecessent, manifestum est, quia producti sunt in quinto die, tertium autem genus brutorum in sexto: an vero pisces sint prius tempore creati, quam volvures, dubitari potest: quia licet sint facti eodem die, potuerunt simul, vel cum successione fieri. Et quidem si intercessit successio, non est dubium, quin piscium creatio praecessit, quia primo loco ponitur. Suspicio autem successiois solum ex ordine litera accipi potest, quia illa duo genera distincte narrantur, & prius minus perfectum, postea perfectius recensetur. Quod autem in re ipsa non fuerit realis successio, videtur posse in litera Genesij fundari: sic enim dicitur, *Dixit etiam Deus, producant aqua reptilia, & volatilia.* In quo significatur quafi unico imperio simul utrumque genus fuisse productum. Sicut cum dicitur, *Creatuit Deus celum & terram;* sic enim in pra-

sentia adiungitur, *creavitque Deus cetera gena & omnia animalia, &c. & omne volatilium.* Sicut ergo omnes species simul creati sunt, ita etiam pisces, & volatilia: ideoque tanquam de uno operi statim dicitur, *videlicet Deus, quod est deus, & una benedictione omnibus datur.* Propter quae pars haec veritatem illorū videntur. Cur autem ita factum sit inter hos duos ordines, quis consiliarius Dei fuit, ut ratione reddere possit: fortasse tamen probabilis ratio est, quod ex eodem elemento fuerunt facti, ut infra dicemus. Vel certe, quia pisces, & caues in multis similia sunt, *quae Pererius & Tornellus late recentent.*

Deinde sub utroque istorum generum, seu ordinum quamplurimae species procreantur. *Hoc affirmatur.* Constat in primis ex effectu ipso, addita ratione supradicta, quod post illos sex dies non fecit Deus se solo, & tanquam auctor natura nouas specierum productiones, & ideas omnes species animalium, quae natura iter fieri non possunt a causis secundis, nisi per seminalem generationem & propagationem ab alijs similibus in eadem specie, fuerunt a Deo procreatae. *Deinde hoc sat is ostendunt verba Scripturae, in quibus nonnulla dueritas potest notari.* Nam de pisces dicitur, *creatus Deus cete grandia, & omnem animalia viventem, et quod procreaverant aquae in species sua.* Per *per* quae verba in primis significatur magna species diuersitas: deinde indicatur, pisces ex suo genere aquae in magnitudine excedere cetera animalia: nam ideo declarantur specialiter cete grandia, ut latib. *Pererius ex Patribus, & Philosophis prosequitur.* Denique probabile est etiam in gradu illo animalium in aquis degentium maiorem esse multitudinem, & varietatem, quam in volatilibus, vel terrestribus inueniatur. Ad quod ponderari solet. *Et* *fratrum* verbum, *producant aqua reptilia,* quoniam in Hebreo *reptilia* habet emphasmum quandam, & significat abundantem productionem, & quafi ebullitionem. *Eh* hoc confirmat, quod infra dicitur, *Multiplicamini, & complete aquas mari.* Melius autem probatur ex illo Pto. *Hoc mare magnum, & patiosum manus, illu reptiles, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis vocat enim Scriptura pisces nomine reptilium, quia omnes natando quasi reptant super aquas, & per exaggerationem dicit, eorum non esse numerum, quia est eorum maxima multitudine, & ut denetur diuersitas non tantum in numero, sed etiam in specie, addunt illa verba, *animalia pusilla cum magnis,* nam in his extremis media subintelliguntur. Sub genere autem terrestrium animalium tria proxima genera in illis verbis indicantur, *terrena, reptilia, & bestias terrestres,* & in omnibus variis tria species esse. Species adiuncta verba declarant, *secundum per regiones suas.* Vnde sub iumentis comprehenduntur omnines species animalium, quae ab hominibus dominantur, ut illis ad suam commoditatem videntur: sub bestiis terra comprehenduntur animalia aegrotia, reptilia vero dicuntur serpentes, & alia, quae super peccatum suum graduntur, quia pedibus parent. Ad que capita reuocant omnia animalia perfecta, quae super terram ambulant. De volatilibus autem nihil specialiter distinguuntur, sed absolute dicitur omne volatile secundum genus suum, & iterum, *quae multiplicatur super terram.* In quo fortasse significatum est, in quibus nec tantam multitudinem, nec tantam varietatem, sicut in ceteris animaliis ordinibus factam esse.*

Quare autem hoc loco solet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quae per influentiam celorum ex putrida materi terra aut a seipso, quia generari solent. Nam Baillius homilia 7. in Gen. affirmare videtur, Augustini vero lib. 3. Gen. dabo ad lit. c. 14. sub distinctione respondeo. Nam quodam ex his animalibus generantur ex cadaveribus mortuorum, alia vero ex aquis, vel terra pro- *creantur.* *Dicitur.*

SVARE
de Anecdoto
re G. d'Utrai
animalium.

creantur: & priora negat fuisse tunc creata, quia nondum erant mortuorum corpora: de alijs vero affirmat: quia suo modo pertinent ad decorum vniuersi. Sequitur hoc D. Thomas 1. p. q. 72. ad 5. Sed profecto distinctio non videtur necessaria: tu quia non magis hoc, quam illa ad decorum vniuersi pertinent: tum etiam quia si aliqua facta sunt his diebus, per omnipotentiam Dei facta sunt non expectatae putrefactio materiae, prout secundum ordinem naturalem cauifarum secundarum fieri solent. Vnde sine animalibus mortuis potuerint a Deo fieri imperfecta animalia, quae nunc ex corporibus mortuorum generantur.

Probabilius ergo censeo huiusmodi imperfecta animalia non esse facta a Deo immediatè, & in actu his diebus, sicut per se loquendo. Probatur ex dictis in simili de herbis, nam est eadem ratio, minime quod huiusmodi imperfecta videntia non sint veluti per se requisita ad perfectionem vniuersi, sed quia per accidens ex concurso variarum causarum sequuntur. Item quia sicut in speciebus perfectis non sunt necessarium, omnia indiuidua immediatè fieri ab auctore naturæ, sed tantum prima, in quibus cetera potentia continerunt: ita in his imperfectis necessarium non sunt prima indiuidua immediatè a Deo produci, quia in alijs causis sufficenter continebantur in potentia, & per illarum actionem, & non per propriam successionem unius ab alio erant propaganda. Item quia alias dicendum est, in omnibus speciebus, quantumvis imperfectis, aliqua indiuidua in principio fuisse facta, quia non est maior ratio de quibusdam, quam de alijs. Consequens autem est incredibile: alias etiam pulices, & similia animalia homini infesta in illo principio creationis actu fuisse, quod certe probabile non est. Atque hanc partem sequuntur Pereyra, & Torniel. in sexto die. Dixi autem per se loquendo, ita est, speifianto talium rerum naturam secundum scipsum. Nam ex his animalibus imperfectis quadam solent defervi in cibum animalium perfectorum, ut pisces maiores ex minimis aluntur: & similes pafferis, vermicula terra habent in cibum. Quia igitur in principio creauit Deus omnes species perfectas animalium, etiam eorum, quæ carnibus, & piscibus aluntur: ideo si proper huiusmodi vnum necessarium tunc fuerint aliqua animalia imperfecta, simul cum ceteris perfectis producta esse, credibile est, quia hoc titulo specialis causa, seu necessitas in eis invenitur.

Solet etiam hic dubitari de quibusdam animalibus, quæ ex coniunctione maris, & feminæ diueriarum specierum generantur, ideo quod praeter naturam, & per generationem quasi adulterinam nasci videntur, vt mulus, leopardus, lynx, & similia. Solet (inquam) dubitari, an fuerint a principio in actu creata, vel solum in potentia. Et ratio dubitandi esse potest, quia hæc animalia in se spectata perfecta sunt, & multum vilia: ac subinde videntur per se ad perfectionem vniuersi spectantia: ergo debuerunt simili cum alijs fieri ab auctore naturæ. Nihilominus contrarium censeo esse probabilius: quod tener Rupertus Abbas 1. in Gen. cap. 57. & sequuntur Ystella, & Torniel. in Gen. Ratio vero est, quia huiusmodi species animalium sufficenter continebantur potentia: in illis indiuiduis diueriarum specierum, ex quorum commitione generantur: & ideo non sunt necessarii aliqua eorum indiuidua ab auctore naturæ immediate produci. Nam Deus ea tantum immediate produxit, quæ non nisi per ipsius actionem in rerum natura introduci poterant quoad species suas, nam cetera, quæ per causas secundas produci poterant, conuenientius fuit per alias fieri, & hoc ipsum magis ad perfectionem v-

niuersi pertinet. Accedit, quod huiusmodi generationes non sunt sine interuentu: aliquius industriae humanae, vt ex Leuitico 19. sumi potest, addita doctrina D. Thomas 1. 2. q. 102. a. 6. ad 8. Constat autem, non fecisse Deum omnes species terum, quæ interuentu industria humana ex varijs commitionibus rerum diuersarum specierum discursum temporum ortæ sunt. Idem ergo est dicendum de ijs animalibus, quæ ex predictis commitionibus generantur.

Supereft dubium superius num. 4. in hunc locum remissum, ex qua materia volatilia facta sint. ^{13.} Nam in hoc magna est controverſia propter varia Scripturae testimonia. Vnde tres de hac re inuenio sententias. Prima est, volatilia ex terra fuisse procreata. Ita tenent Caiet, & Catherinus in Genes. & Hieronym. V. Vielius lect. 22. in Exaem. quos Periodus in opere quinta die sequitur. Fundatur in verbis Moys Gen. 2. Formatu ergo ut Dominus Deus a humo cunctu animalibus terre, & vniuersis volatilibus celi adiuxit ea ad Adam. Nam in illis aequaliter dicit Moyses, animalia terrestria, & volatilia ex humo, id est, terra fuisse formata. Et ratione confirmari potest, quia aues ex terra nutruntur, & in ea principaliter habitant, & vivunt: ergo signum est, de terra esse formatas.

Secunda opinio est, volatilia producta esse ex aqua, sicut pisces. Ita sentiunt super Genes. Baffi, Ambrosius, & Chrysost. & D. Hieron. Epist. 83. ad Oceanum, vbi sic ait: *Primum de aqua, quo i. ruit, ereditur & pennato, fideles de terra ad calum lenat.* Et faciet Augustinus 1. 3. Gen. ad. lit. c. 7. & 8. Et Ambros. in hymno, quem canit Ecclesia feria 5. ad vesp. Ne dixit:

*Magna Deus potentia,
Quæ ex aqua ortum genus
Parvum remitti a gurgiti,
Partim levata in aera.*

Fundamentum est, quia Gen. 1. dixit Deus, *Producant aquæ reptile anima viventia, & volatilia super terram.* Vbi expresse vtrorumque animalium productio aquis tribuitur, vt in suo generem materialis cause, vt supra declarauit. Respondent, verbum producat, non esse construendum cum veraque parte copulativa propositionis, sed tantum cum prima: in secunda vero subintelligendum esse verbum volent, vel aliud simile: nam in Hebreo, & in Chaldaica Paraphras illud verbum additur. Nos vero vulgatam lectionem præterimus. Et profecto præter vulgata auctoritatem, sensus est planior. Quia non est verisimile non fuisse expresse narratam productionem volatilium, & materiam, ex qua facta sunt, sicut de alijs duabus generibus animalium factum est. Cur enim dicer Deus, vt aues volarent, quas nondum dixerat, vt fierent? Ergo verisimilius est, verbum producat, utramque partem comprehendere.

Sed obiectum, quia non potest congrue exponi id, quod adiunguntur *super terram*, nisi subintelligatur verbum volent. Nam quomodo aquæ, quæ in terram & inferiores sunt terra, possent producere aues super se solitum. Sed hæc obiectio non habebit locum, si dicamus, volatilia esse facta ex aqua, quæ sunt super terram, de quo statim dicam. Veruntamen responderi etiam potest, hæc facta sine ex aqua terrestribus volatilia, rectè additum esse *super terram*, ad distinguendas aues à piscibus, qui reptant super aquam, & quasi in aquis volant (vt aliqui notant) nam quendam modum pennarum habent. Vnde illud *super terram*, est quasi additum quodam, determinans, & declarans proprietatem volatilium. Quod magis explicarunt Septuaginta, dicentes: *Producant aquæ reptilia animalium viventium & volatilia volantia super terram.* Et hoc magis significauit Paraphras Chaldaica, dicens: *Producant*

Sicut ex opere factum diuersum.

*Z
S. oppri
n. cc*

aque repile anima viuentium, & aem, qua volet super terram. Ex quibus manifestum est, illud nomen & volatile, in nostra vulgata non esse nominatiui caus, sed accusatiui: ideoq; nullo modo subintelligi, ac suppleri posset verbum voler. Quod confirmatur ex verbis paulo post subiunctis, & aem multiplicetur super terram, vbi non dicit, voler, sed multiplicetur, quod substantiale productionem significat. Ergo similiter in prioribus verbis praecipet Deus, ut volatile producentur super terram: ergo ex aquis producentur sunt.

Neque contra hanc sententiam obstant verba inducta ex c. 2. tum quia illa particula ex humo, potest construi cum solis animalibus terrae, de quib. sit mentio in prima parte periodi, & non cum volatileibus de quib. in posteriori parte mentio sit. Ita respondet Aug. 1. 9. Gen. c. 1. Eritq; facilima expostio si in 2. p. illius propositionis reperitur subintelligatur verbum formatu, isto modo, formatu de humo cunctis animalibus terrae, & formatu etiam volatileibus adduxite ea, &c. Sed August. praeter ea aliam adhuc responsonem scilicet, ibi sub nomine terrae etiam aquam esse comprehensam. Et vtraque respondio facit probabilem est. Posset etiam dici, remotè & quasi radicaliter etiam volatile facta esse de terra, quia qualitates terra prae dominanter habent, & breuitatis causa terrestria, & volatile facta esse de humo formatu, licet non eodem modo ex terra genita sint, quia proxime tantum terrestria, volatile vero remotè modo nunc explicatio anterioris, to, licet ex aquis proxime.

17. At vera est tertia sententia dicere, volatile facta esse ex aere. Hanc magis probat Aug. 1. 3. Gen. 2. magis probat. 1. 3. & latius in Imperf. c. 1. 4. & sequitur Beda in Exaem. & Rup. 1. 1. in Gen. c. 50. & Euch. qui his verbis illam explicat: Volatilia ab aqua producta, tribuntur, quia aer, in quo volant, a sapientib. cum aqua deputatur quia, quarum humida exhalatione pinguis est, vi volatus animalium sustinere possit. Et eodem modo tenuit hanc sententiam D. Thom. q. 71. ad 3. Et potest suaderi, quia aues magis de elemento aeris participare videntur, nam in aere volat, & quod fieri potest in illo degit. Sed hanc sententia ita accipienda est, vt non sit contraria secundu, sed ea magis explicetur. Nam cum scriptura dicat, volatile facta esse ex aquis, hoc simpliciter negari non potest: vt aequa de nequa ita potest affirmari facta esse ex aere, vt aqua excludatur. Prorsimum quia solus aer propter suam raritatem, & levitatem non potest esse apta materia, ex qua proxime generantur aues, & ideo oportet, vt vel in substantiam aquae transferatur, vel certe vt materia aquae in se habeat, vt possint ex illo aues generari. Sic ergo absolute dicendum est, volatile ex aqua sive producta, tamen quia aqua partim sunt in terra sub propria, & sensibili dispositione aqua liquida, & fluida, partim sunt eleuatae in nubibus, & vaporibus: ideo recte dici potest, pices esse factas ex aqua priori modo spectatis, aues vero ex leuiorib. seu altiorib. aqua: & quia inter aues quaedam sunt magis aquae, vt sic dicam, quia in ipsis aqua frequenter degunt: & super paludibus, vel stagnis libenter volant, credibile est, has esse factas vel ex aqua terrestribus, vel ex vaporibus illis vicinioribus: alias vero, quae subtilioris sunt naturae, & altius volant & in arboribus, vel in alijs locis excellitoribus habitant, ex subtilioribus aqua magis q; a terra, & eius aqua eleuatis, creatas sive.

18. Ultima mouent aliqui quaestione, cur ex elemento ignis nulla animalia producta sint. Sed ratio est in promptu, quia ignis non poterat esse apta materia proxima viuentium, neq; locus, in quo naturaliter viuentur propter nimiam ignis caliditatem, & actitatem. Nam quod de salamandra refert Arist. 1. 5. de hist. anim. c. 19. quod in igne diu

viuat, refellitur a Galeno 1. 3. de temperam. & aliis, ad illa verba, Angelus a Domini, &c. Vnde non min. incertum censeo, quod ibidem refert Arist. de partibus animalib. quae in aranis formacib. in medio igne ex quotidiano concrato lapide in Cyprogenarantur: nulla n. vt arbitror, experientia id fatus probatum est: neq; etiam est satis rationi confitendum, nec doctrina eiusdem Arist. 1. 4. Meteororum, c. 1. & libr. 2. de Generat. cap. 3. Veruntamen, quamvis daremus dicta animalia in igne generari, illa essent imperfectissima, & his similia, quae in alijs elementis per accidens, & ex putrefactione fiunt, ideoque ad primam rerum productionem non pertinuerint.

CAP V T XI.

Quomodo Deus opus suum d. e septimo complevit, & ab illo cessauit, eundemque diem benedixit.

Tria in hoc cap. breuiter explicanda sunt, quae in titulo suffcienter indicantur. Primum est, quomodo dicatur Deus opus suum die septimo complevit, ita enim Gen. 2. in principio legitur. Igmar perfeccio est, & terra, & omnis naturae, & complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat. Ratiō autem dubitandi est, quia tunc dicitur complevi opus, quando illi ultima manus imponitur, & quoq; fine additione aliquius operis non fit ergo, ut Deus complevit suum opus in die septimo, aliquid ei addidit in illo die, aliquid nouum in illo operando. Consequens autem falsum est: ergo non recte dicitur Deus complevit opus suum in die septimo. Propter hoc fortasse Carter. in Gen. Cap. 1. dixit aliquid peculiare creasse Deum in die septimo, ratione cuius dicitur opus suum in complevit. Illud autem opus, dicit hic auctor, fuisse creationem Euæ. Et certe Hieronym. ita videatur intellexisse verbum complevit, nam in questionibus Hebraicis sic argumentatur contra Iudeos: Arctabimur igitur Iudeos, qui de otia fabbati gloriantur, quod iam tunc in p. incipio sabbatum dissolumentur, dum Deo operatur in sabbato complevit opera sua in eo, & haud enim ipsi die quia in illo vniuersa compluerunt.

Nihilominus sententia haec falsa est, nam Deus ita perficit vniuersum intra sex dies, vt in seprimo nullum opus ad complementum illius efficeret. Hoc conseruo verum ex communi sententia Patrum, & consensu Ecclesiarum in Scriptura fundato: nam in ea saepe dicitur, Deum sex diebus fecisse o. ex omnia, quae in mundo sunt, & septimo die ab operibus vacasse, vt patet Exod. 20. & 31. & sumit etiam ex illo ad Hebreos 4. Relinquitur fabbatus populo Dei, qui enim ingressus est in regnum eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut a suis Deo. Idem conseruit ex eodem loco Gen. 2. nam statim post operis sex dierum dicitur, perfecti sunt celi, & terra. & omnis natura eorum: ergo opus ad perfectionem, vel ornatum mundi pertinens in diem septimum reseruerunt est. Item additur, complevit Deum opus suum, quod fecerat. Ergo non complevit illud, aliquid ei addendo, sed ab omni opere quiescendo. Denique nullum opus designari potest, quod Deus vt auctor naturae in hoc die fecerit. Nam quod de Euæ creatione dicitur, vel nō ita est, vt in 1. seq. latius ostendem, vel si post sextu diem dicatur Euæ creata, dicendum est cōsequenter creationē eius ad vniuersi pfectiōē, & consummationē nō primitū, vt in cap. 4. libr. seq. videbimus. Ac demī confirmari hoc potest ex verbis illis Gen. 1. Vnde dicitur quae fecerat, & erant valde bona, nam illa particula valde, propter perfectionem, & consummationem, quā vniuersum iam habebat, addita est, vt omnes Patres exp̄ndunt.

Propter

SVARE
de Aneccli
re. C. d. d. r. u. i.
a. n. i. n. u. i. a. .

Propter obiectionem autem factam dicunt aliqui in illo cap. 2. Gen. non esse legendum, *Complevitque Deus die septimo*, sed *die sexto*, ut Septuaginta legunt, & videtur approbare Hieronymus dictum. *de Quaestione Hebreorum*, quanuus fateatur in Hebreo, *diem septimum* legi. Retinenda ergo est vulgata lecio, quam etiam habet Chaldaeus, sic interpretans: *Et delectatus est Deus in die septimo ope: & suo quod fecerat.* Iuxta quam lectionem etiam cessat obiectio facta. Et iuxta eandem exponi optimè potest verbum *completum*, ut perinde dictum sit, ac *completum ostendit*, delectando se in illo, & in ipso quiescendo. Et in idem ferè redit, quod alii dicunt, *Deum compleuisse opus suum in die septimo non intrinsecè*, sed extrinsecè seu non positiuè aliquid addendo operi, ad consummationem eius, (sic enim completum fuit die sexto, in quo sensu Septuaginta loquuntur sunt) sed negatiuè, seu cessando ab opere, ac per hoc extrinsecum terminum operi ponendo, & ita illud consummando, seu consummatum ostendendo. Ita sentit Theodor. q. 21. in Gen. idq; ipse Moyses significauit, addendo statim post verbum *completum*, verbum, *et requieuit die septimo ab uno* *operopere, quod patratur.*

Statim verò occurrit secundum dubium, scilicet, quis fuerit illa Dei requies. Et ratio dubitandi est, quia potest, quia requies, aut propriè, aut metaphoricè dicitur. Propriè significat cessationem ab opere, quod operantem defatigabat, & quasi operimebat, & hoc nido non habet locum in Deo, ut per se notum est. Metaphoricè autem significat simplicem cessationem ab opere: (qua metaphoram est frequens in Scriptura, ut iam quasi propria significatio reputari posse) tamen in hoc etiam sensu non appareat quomodo requieuerit Deus in die septimo, cum dicat Christus Ioan. 5. *Pater natus quomodo opera: ut, & ego operor.* Non enim potest Deus ab omni opere cessare, alias omnia eius opera iam facta esse defiessent, quia sine eius opere conferari non possunt. Quod si dicatur cessasse à nouis operibus, licet à conseruatione priorum non cessauerit: contra hoc est, quia post illa opera sex dierum, multa noua opera sunt in mundo facta, quae Deo non operante fieri non potuissent. Imo Isa. 43: ipse promisit, *le facturum noua, & Apoc. 21. Eae nova facio omnia.*

Hoc verò punctum facilem habet expeditiōnem. Nam sine dubio sermo est de requie, ut præcisè dicit cessationem ab inchoato opere. Dicitur enim Deus requieuisse *ab omni opere, quod patratur*, id est, quod facere proposuerat, & ad finem perduxerat. Et ita declarauit Moyses, cum addidit, benedixisse Deum diem illum, *qua in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus, ut faceret.* Per quæ ultima verba proposita dubitatio declaratur. Nam dicitur Deus cessasse ab omni opere suo, non simpliciter, sed *quod creauit, ut faceret*; id est, quod creando ita perficerat, ut vniuersum ad esse perduceret, & consummaret. Quod in superioribus indexplicium, quod Deus à nouis rerum speciebus condensit cessauit. Quod etiam his verbis dixerat Iunilius African. lib. 2. de partibus diuinæ legis, cap. 2. *Significatum est* (utique per verbum *requeuit*) *quod post illos sex dies nullam mundu incognitam substantialiæ speciem aut naturam nouam, inexpertamque creauerit.* Et ratio est, quia omnes huiusmodi species ad perfectionem vniuersi pertinent. Vnde ob eandem rationem debuerunt in singulis produci illa saltem individua, quæ ad naturalem generationem necessaria erant, ut sunt ad minimum mas, & fœmina.

Non cessauit autem Deus ab opere conseruacionis, quia sine illa mundus subsistere non posset. Quin potius aliqui existimant ad conseruatio-

nem pertinuisse illud complementum, quod Deus dicitur mundo in septimo die deditisse, & ad requietum Dei in opere suo, quai souendo, & conservando illud. Neque etiā cessauit ab opere propagationis, sed potius cum animantibus illam benedictionem dedit, *requite, & multiplicamini*, quai legem ordinariam statuunt cooperandi cum causis secundis, per quas voluit huiusmodi propagationem fieri. Et hoc etiam indicatum est in verbis illis, *completus Deus die septimo*, sentit D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. ad 2. Et simili ratione non cessauit Deus ab opere gubernacionis, & prouidentia sua, de quo sermo est in dicto testimonio Ioan. 5. *Quanuis ibi principiū videatur loqui Christus Dominus de operibus gratia.* In quo genere multa operatus est Deus post illos sex dies, nam in illis principiū consummauit vniuersum quoad integratatem eius in suo esse naturali, & ut postea videbimus, etiam perfecit illud in esse gratia, quantum in hominibus viatoribus pro illo statu conueniens erat. Postea verò multa noua, & mirabilia, hominum necessitate id postulante, in illo ordine operatus est, præfertim quoad incarnationis mysterium, eiusque effectus; & similiiter multa in fine mundi operabit ad statum gloriae pertinientia. Et de his sermo est in alijs Scripturæ locis allegatis: & ideo tota illa nouitas operum non repugnat cum requieti diei septimi, que in sola cessatione à nouis rebus naturalibus condensis, que in causis vniuersi virtute non contineantur, & per illas hanc conflitit.

Atque hanc doctrinam breuiter insinuauit ex Aristobulo, Eusebii lib. 13. de Præparatione euangelica, cap. 7. dicens. *Quod Ser peccati dicit, requieuisse Deum in septima die, id non quia Deus nihil postea faciat.* *Deum in septima die, id non quia Deus nihil postea faciat* *maius ex dictum est, ut nonnulli putant sed quoniam ordorem fixum habuit statum, quinunque mutatur, cessisse Deus dicitur.* *Deo enim dicitur, in sex diebus celum, & terram, & omnia, quae in eis sunt creasse, & ut tempora, & ordo rerum secundum prius, & posterius significetur.* *Eo enim ordine facta sunt quoniam a gubernantur, & transmutantur.* Latius hoc explicauit August. lib. 4. de Gen. ad lit. ca. 12. & 15. 19. 20. Et ex illo D. Thomas 1. p. q. 73. Qui præter dicta animaduertunt, non esse dictum absolute, requieuisse Deum in die septimo, nam ex aeternitate in seipso requieunt: neque etiam esse dictum requieuisse in operibus suis, ac si ad suum requiem illis indigueret, vel in eis propter suum commodum delectaretur, & non potius ad illorum commodum ea condidisset. Sed dictum esse, requieuisse *ab omnibus operibus suis*, quia ea condidit, quæ sibi placuit, & in se requieuit, quando à nouis condensis operibus sua voluntate cessauit. Vnde inquit August. requies Dei ab omnibus operibus quæ fecit, ex eo coepit est, ex quo illa perfecit.

Tertium punctum est, quo sensu ibidem additum fuerit, *& benedix die septimo & sanctificauit illum.* Ratio autem dubitandi est, potest, quia benedicere Dei, nihil aliud est, quam aliquid boni conferre, aut facere: non enim benedicit Deus desiderando, aut bene precondo, sed efficaciter bene faciendo: non appetat autem, quod peculiare bene faciunt Dei illi diei septimo contulerit, propter quod illum benedixisse dicatur. Simili modo difficile ad expicandum viderit, quam peculiarem sanctitatem Deus illi diei contulerit, ut propterea illum sanctificasse dicatur: eo vel maxime quod nulla alia ratio illius benedictionis, vel sanctificationis redditur, nisi *qua in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus, ut faceret.* At vero sola cessatione ab opere non videtur esse posse ratio peculiaris benedictionis, aut sanctificationis, cum maius bonum conferat Deus operando, quam ab opere cessando: ergo.

*propagandis,
et bron-
denia sua
governandis*

*Ad locum
Ioan. in n. 4*

*Ad casu
locum id.*

*3. Punctum
de benedi-
ctione, &
sanctificati-
one diei.*

*Arguitur
contra ben-
ditionem.*

*Arguitur
contra san-
ctificationem.*

9.
Religio
Catherina in
Cen.

Religio
es Parib.

Iteratione.

10
Ad argum.
contra Bene-
dictum n. 8.

Facile esset utriusque parti dubitationis satisfare, si vera esset quorundam sententia, qui dixerunt, statim ab initio, seu ab illo primo septimo die statuisse Deum legem sanctificationis sabbati, obligando omnes homines ad observationem sabbati, cessando in illo ab omnibus operibus non pertinentibus aliquo modo ad cultum Dei, qui omnia creavit, & in illo die a suis operibus cessauit. Nam si hac sententia vera esset, latius magna fuisse tunc data benedictio, & sanctificatio illi diei, diuino cultui illum consecrata. At vero sententia illa falsa est, ut ex Patrib. Iren. Tertul. Euseb. & Damasc. ostendit in tom. i. de Relig. fact. 2. lib. 2. cap. 1. Et est communis sententia Theologorum dicentium, praeceptum illud quoad illam temporis circumstantiam ceremoniale fuisse: ideoque neque ante legem Moysis incepisse, neque tunc omnes homines, sed solum Iudaicum populum obligasse. Accedit optima ratio, quam Pereira tetigit, quia alias praeceptum illud de observatione sabbati etiam in statu innocentiae obligasset, quia ante lapsum hominis latum fuisse. Consequens autem est incredibile, tum quia in illo statu nullum fuit praeceptum diuinum positivum, prater illud de non edendo fructu arboris scientie boni, & mali. Tum etiam, quia in illo statu esset supereracaneum, cum in eo statu ferre nihil esset, quod homines a diuino cultu, & contemplatione auocaret. Denique tale praeceptum nec aliunde ostendit potest, neque ex verbis citatis colligitur, quia in eis nullum est, quod propriam vim praeципendi, aut obligandi praferat, & sine tali obligatione commodum sensum habere possunt.

Quod ergo attinet ad verbum *benedixit*, reete intelligi potest Deus, multa beneficia in hoc die mundo contulisse, propter quae merito hunc diem benedixisse dicatur. Hoc ex supra dictis patet, nam in hoc die quasi stabiluit Deus opus suum, quod perferat, & quasi fixum statum, & suo modo perpetuum illi contulit. Nam tunc coepit illud

perfectum conseruare ex decreto firmo, & immutabili, & ex eodem auxilium dedit, seu obruit, ut res iam producatur & multiplicari, & conseruari possent. Nam haec omnia in verbis complexis, & usque comprehendi possunt, ut exposuimus. Et hunc sententia approbat D. Thomas supra ar. 3. dicens benedictionem ad multiplicationem pertinentem. Inmo Cajetan. putat, hoc esse significarum in illis verbis, *cessauit ab opere suo quod creauit Deus ut facere nam existimat, non Deum*, sed opus Dei esse suppositum verbi, ut facere, ita ut sensus sit, *creauit Deum mundum ut faceret multiplicatione, & generando, quod plus fortasse habet acuminis, quam soliditatis, parum vero refert*. Potest etiam in verbum *benedixit*, per verbum *sanctificauit* explicari, quia quandoque sanctificatio aliqua benedictio est.

Quod itaque ad sanctificationem attinet purunt aliqui, licet tunc illa referatur per quandam anticipationem, & non tamen fuisse tunc datae sanctificationem, sed tempore legis. Ita Beda, & Albul. Quod quidem suo modo verum est, quod ad statuem obseruantiam illius diei, ut diximus. Nihilominus tamen dici potuit dies ille a principio sanctificatus, id est, propositus ac declaratus ut maximè conueniens, & congruum, ad colendum Deum in memoriam beneficiorum creationis: & praeterea quia Deus ex tunc destinavit illum, ut tempore opportuno peculiari praecepto eundem ibi consecraret. Hoc ergo factis est ad illum sanctificationem modum, cui adiuncta est multiplicatione significatio sacra, nam per illius diei requiem significata censetur requies Christi Domini in sepulchro post consummatum opus redemptoris, & requies beatorum in Patria post consummatos huius vita laboribus, iuxta illud ad Hebr. 4. *In querelam sabbatismissus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem eius, etiamp requieuit ab operibus suis, sicut iesus Christus. Unde etiam dixit Augustinus epist. 119. cap. 9. quod illa requies Dei, requiem sine fine significat.*

ELENCHVS CAPITVM LIBRI TERTII.

- Cap. I. *A*n corpus Adam fuit immediata à Deo ex limo terra productum.
II. *A*n corpus Eua ex costa Adae fuit productum, & quo modo.
III. *A*n primi homines perfectissima corpora in sua creatione accepérunt.
IV. *Q*uo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.
V. *A*n primi homines in Paradiso terrestri, & ex extra illum fuerint creati.
VI. *D*e Paradiso terrestri, quis vel qualis locus sit, vel fuerit.
VII. *A*n formatis corporibus primorum hominum in eodem instanti Deus animas illorum creaverit, corporibusque coniunxit.
VIII. *A*n primus homo fuit secundum animam creatus ad imaginem & similitudinem Dei.
IX. *A*n primi homines cum perfecta scientia rerum naturalium creati fuerint.
X. *A*n Adam ante peccatum tam perfectam scientiam habuerit, ut decipi in naturalibus non posset.
XI. *A*n Adam in virtutibus voluntatis rectius, ac perfectius creatus fuerit. (tuerit.
XII. *V*itium in Adamo appetitus sensuissus ita fuerit subiectus voluntati, & rationi, ut nunquam aut eam praeueniret, aut illi imperanti repugnaret.
XIII. *A*n in statu innocentia, potuerint homines peccare simul in eodem statu perseverando.
XIV. *A*n homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impassibilis.
XV. *D*eligno vita, & quomodo, quantaq; efficacia homini immortalitatem largiretur.
XVI. *A*n homo in statu innocentie peculiare dominum tanquam proprium illum status donum, & beneficium accepérunt.
XVII. *A*n primus homo in statu grata creatus fuerit.
XVIII. *Q*uam perfectam rerum supernaturalium cognitionem homo ante peccatum habuerit.
XIX. *A*n Adam in statu innocentie per pro prios actus sanctificatus fuerit, & consequenter meritum glorie habuerit.
XX. *A*n praeceps omnia dona naturae, & grata habuerit homo in statu innocentie originalem insitiam, que fuerit donum ab omnibus supra dictis distinctum.
XXI. *Q*uale fuerit praeceptum datum Adae in Paradiso, & cur impostum fuerit.

LIBER